

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

ПРОЕКТ!

НАРЪЧНИК ЗА ГРАЖДАНСКО УЧАСТИЕ

София, 2019 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

ЧАСТ ПЪРВА: ОБЩА РАМКА ЗА ГРАЖДАНСКО УЧАСТИЕ		7
1.	Въведение.....	8
1.1.	В света	8
1.2.	В България	11
1.3.	Определения	17
2.	Смисълът на гражданското участие в политическия процес: Защо да участваме?	19
2.1.	Основни принципи.....	19
2.2.	Какво трябва да очакват гражданите от управлението за успешно участие във вземането на решения	20
2.3.	Демократично управление и гражданско участие.....	25
2.4.	Същност и характеристики на гражданското участие	27
2.5.	Форми на гражданско участие	28
2.6.	Капацитет и ресурси за ефективно гражданско участие	39
3.	Основни етапи на взаимодействие.....	43
3.1.	Определяне на дневния ред.....	43
3.2.	Разработване на политика	45
3.3.	Вземане на решения	47
3.4.	Изпълнение на политики	48
3.5.	Мониторинг	50
3.6.	Преформулиране	51
4.	Изграждане на капацитет за гражданско участие	53
4.1.	Е-участие.....	53
4.2.	Структури за сътрудничество между НПО и управлението	54
4.3.	Рамкови документи за сътрудничество между НПО и управляващите.....	56

1.	Нива на гражданско участие	58
2.	Форми на гражданско участие в Европейския съюз	61
2.1.	Европейска комисия.....	61
2.2.	Европейски парламент.....	80
2.3.	Комитет на регионите	86
3.	Възможности за гражданско участие в България	90
3.1.	Гражданско участие на национално ниво	90
3.2.	Народно събрание	101
3.3.	Правителство на Република България.....	113
3.4.	Гражданско участие на местно ниво	156

СЪКРАЩЕНИЯ

АПК	Административнопроцесуален кодекс
ДЕС	Договор за Европейския съюз
ДФЕС	Договор за функционирането на Европейския съюз
ЕК	Европейска комисия
ЕС	Европейски съюз
ЕП	Европейски парламент
ЗА	Закон за администрацията
ЗДОИ	Закон за достъп до обществена информация
ЗЕУ	Закон за електронното управление
ЗМСМА	Закон за местното самоуправление и местната администрация
ЗНА	Закон за нормативните актове
ЗПУГДВМС	Закон за пряко участие на гражданите в държавната власт и местното самоуправление
ИКТ	Информационни и комуникационни технологии
ИТ	Информационни технологии
КРБ	Конституция на Република България
МС	Министерски съвет на Република България
НС	Народно събрание на Република България
ОДУ	отворени данни за управлението
ПОДНС	Правилник за организацията и дейността на Народното събрание

Основна цел на този Наръчник е да ориентира и подпомогне гражданите и техните организации в диалога им с публичните власти. Предназначен е за национални и местни граждански организации, но може да бъде от полза и за публичните институции.

Цел на Наръчника е да допринесе за създаването на благоприятна среда за гражданско участие в процеса на вземане на решения, като представи принципи, насоки, инструменти и механизми за участие. Стремещт е да се насърчи включването в процеса на формиране на публични решения, като се обобщи и предостави в удобен, практичен вид наличното знание и практика в областта, и се представят нови и експериментални форми на участие.

Наръчникът е структуриран в две части:

→ **Част първа:** Обща рамка за гражданско участие

Разгледани са различни основания за ангажиране и участие на гражданския сектор, сред които постигане на прагматични цели, мобилизиране на широк кръг от гледни точки за информиране и подобряване на управленските решения, осигуряване на демократичното право и възможност на всички засегнати да огласят своите мнения и интереси. Изяснени са основните понятия, методите и практическите стъпки за постигане на ефективно гражданско участие.

→ **Част втора:** Възможности и форми за гражданско участие

Представя разнообразните възможности и форми за включване на гражданите в предоставяне на информация на органите на държавното управление, в консултативните процеси между институциите и гражданското общество и във вземането на управленски решения на три нива – европейско; национално; и местно.

Информацията е организирана систематично така, че да ориентира ползвателите за какво могат да се използват различните форми, как се реализира и какво може да бъде постигнато чрез гражданското участие.

**ЧАСТ ПЪРВА:
ОБЩА РАМКА ЗА ГРАЖДАНСКО УЧАСТИЕ**

1. ВЪВЕДЕНИЕ

1.1. В света

Гражданското участие е процес, при който хората имат възможност да влияят на управленските решения и вече има дълга история като елемент на демократичния процес. Корените му могат да бъдат проследени до Древна Гърция, а в настоящата епоха американският президент Линдън Джонсън го институционализира в средата на 1960-те години с програмата си "Голямото общество"¹ – серия от политически и законодателни инициативи, целящи справяне с бедността, намаляване на престъпността, премахване на неравенството и подобряване на околната среда.

Гражданското участие е правно гарантирано в *Хартата на основните права на Европейския съюз* (2012/С 326/02)², прогласена от Европейския парламент, Съвета и Комисията през 2012 г. и включена в *Договора за Европейския съюз* (ДЕС)³. Член 42 "Право на достъп до документи" предвижда всеки гражданин на ЕС, както и всяко физическо или юридическо лице, което пребивава в държава членка или има там седалище според устройствения му акт, да има право на достъп до документите на институциите, органите, службите и агенциите на Съюза, независимо от вида на техния носител. Член 44 на Хартата урежда правото на петиция: *"Всеки гражданин на Съюза, както и всяко физическо или юридическо лице, което пребивава или има седалище според устройствения му акт в държава членка, има право да отправя петиции до Европейския парламент."*

ДЕС (чл. 6) определя, че Европейският съюз се основава върху принципите на свободата, демокрацията, уважението на човешките права и основните свободи, и върховенството на закона, които са общи за всички държави членки.

¹ Cogan&Sharpe, 1986 p. 283

² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=EN>

³ консолидиран текст 2016 г., ОВ С 202, 7.6.2016

Философските основания на гражданското участие можем да открием в два основни принципа на организация и функциониране на социума: *мрежовост* и *субсидиарност*.

Мрежовостта е стремежът на обществото да разширява броя на взаимодействащите си индивиди за решаване на значими общи проблеми и задачи. Уголемяването на общностите и увеличаването на контактите помежду им води до възникване на цивилизациите и еманципация на гражданите (показателен в този смисъл е общият корен на двете понятия: **civis** = **гражданин**, градски). Този принцип е отразен в целта на всяко управление, което претендира да е "добро" – увеличаване на общото благо. Не случайно в "Политика" Аристотел свързва определението за най-добро управление – *полития*, с термините "политическа общност" и "политическа организация". Според него "политическото устрояване" е непостижимо без включване/ангажираност на възможно най-широк кръг от граждани, в съвременната стилистика на "гражданското общество".

Субсидиарността има за цел политическото участие и вземането на решения за общността да бъде най-близо до основата на социалната пирамида, като така се ангажира всеки неин член. Този принцип предполага решаване на проблемите чрез активното участие на гражданите на базисното ниво, на което те са възникнали. Това засяга пряко заинтересованите страни и ги прави съпричастни към процеса на вземане на решение и тяхното изпълнение. Субсидиарността генерира политическа енергия и намалява дефектите на представителната демокрация, която често се възприема от гражданите само като включване в електорален процес, но не и като реално тяхно овластяване.

Гражданското участие е начин за пряко изразяване на мнението на гражданите в управленските решения. То носи редица ползи, сред които информиране на обществото и събиране на идеи по обществено важни въпроси, генериране на обществена подкрепа, на дух на сътрудничество и доверие между управляващи и управлявани.

За разлика от бюрократичния или технократския начин на вземане на публични решения, демократичният се основава на убеждението, че всички, които ще бъдат засегнати от дадено решение, имат правото да участват в него. Участието означава достъп до процеса и поставя изискването за отчитане на мнението на участниците наравно с преобладаващите дотогава изисквания за ефикасност и рационалност.

Променящите се модели на политическо участие, отчетени от политолозите през последните 30-40 години, влизат в конфликт с традиционната демократична теория и практика. В огромната си част демократичната теория, и особено делиберативната демократична теория⁴, предполага необходимост от широко гражданско участие. Тя изисква всички граждани да *имат* възможност да участват и да *използват* тази възможност. Доказателствата от практиката обаче показват, че голяма част от гражданите нямат истинска възможност да участват по начина, описан от теоретиците на демокрацията, поради което не участват.

Политическото участие сред гражданите на либералните демокрации през последните две десетилетия е слабо и разширява неравенствата. За привържениците на делиберативната демократична теория социалната справедливост е нужна за нормалното функциониране на демокрацията. Тази идея разчита на гражданското общество, а в съвременните либерални демокрации то отслабва, защото страдат от намаляващо политическо участие и значими форми на политическо неравенство.

⁴ "Делиберативната демокрация приема, че едно решение може да бъде легитимно, ако е предшествано от автентично обсъждане, а не е израз на съвкупност от предпочитанията, каквато е практиката при гласуване. Автентичното обсъждане е свободно от натиск на политическа сила, от изборни машинации, от внушения, чийто източник е икономическо богатство или подкрепа на определени групи по интереси". (в т.ч. партии, б.м.). (James Bohman and WilliamRehg, 2000 : 41).

Демокрацията на участието е визия, в която хората се ангажират активно и в мрежа от граждански сдружения, групи и организации. Те се мобилизират за политическо действие, осигуряват политическа информация и информират властта за обществените проблеми (Хабермас:⁵ "Между фактите и нормите. Принос към теория на правото и демокрацията от гледна точка на обществените комуникации. 1996 г.; Фрейзър:⁶ "Преосмисляне на публичната сфера: принос към критика на реалната демокрация", 1990 г.). Разнородни социални, политически, културни и икономически фактори дистанцират гражданите от политическия живот в съвременните общества. Затова аргументите за реформа, която разчита на приноса на гражданското общество и неговото политическо знание и капацитет стават все по-настойчиви. Предпоставки за включване на гражданите в управлението са публичност, гражданско образование, обществен принос, взаимодействие и партньорство.

1.2. В България

Правото на гражданите на участие в законотворчеството е записано в националното законодателство и утвърдено от международни документи. Гражданите и гражданските организации могат да заявят своята позиция, да предложат алтернативни решения и да отправят препоръки до институциите. Законите в страната се приемат след консултиране с гражданите и техните организации като гаранция, че отразяват обществен, а не частен интерес на която и да е група хора.

Възможността за участие в процеса на обсъждане и консултиране на законодателството е предвидена в *чл. 26 от Закона за нормативите актове* (ЗНА). Преди да бъде внесен за обсъждане и приемане от съответната институция, проектът на нормативен акт трябва да бъде публикуван на нейната интернет страница и *Портала*

⁵ Юрген Хабермас, немски философ от франкфуртската школа, известен с теорията си за комуникативната рационалност и публичната сфера.

⁶ Нанси Фрейзър, американска изследователка и философ, известна с концепцията си за справедливостта.

за обществени консултации – www.strategy.bg. Проектът на акт трябва да е придружен от мотиви, които обосновават необходимостта от приемането му и извършена предварителна оценка на въздействието. Проектът трябва да бъде публикуван за най-малко 30 дни, като гражданите и организациите имат възможност да представят предложения и становища по проекта. Институциите имат задължението да разгледат представените становища и ако са достатъчно аргументирани, да ги отразят в проекта. Съществува и задължения за изготвяне на справка за отразяване на постъпилите предложения и мотивиране на неприетите. Справката се публикува в интернет на посочените по-горе места. Същите законови изисквания се прилагат и спрямо общинските съвети, когато се обсъждат и приемат правилници и наредби.

В допълнение към законната уредба през 2010 г. **Съветът за административната реформа към Министерския съвет**⁷ утвърди *Стандарти за обществени консултации*.

Извън обществените консултации гражданите и техните организации имат право и да участват в изработване на нормативни и политически актове с непосредствени предложения. Такава възможност е предвидена в *Кодекса на добрите практики за гражданско участие на Съвета на Европа* и е гарантирана като основно право в Конституцията, *Закона за нормативните актове* (ЗНА)⁸ и *Административнопроцесуалния кодекс* (АПК). Член 45 от *Конституцията на Република България* (КРБ) предвижда правото на гражданите да отправят предложения и петиции до държавните органи. Процедурата, по която се извършва това, е уредена в законодателството.

Според ЗНА (чл. 18) гражданите и юридическите лица могат да правят предложения за усъвършенстване на законодателството. Те трябва да бъдат отправени до институцията, която издава нормативния акт, или до институция с право на законодателна инициатива. В национален контекст такива институции са Народното събрание и

⁷ http://www.saveti.government.bg/web/cc_203/1

⁸ обн., ДВ, бр. 27 от 1973 г., последни промени бр. 34 от 2016 г., в сила от 4.11.2016 г.

Министерския съвет. Всеки народен представител има право на законодателна инициатива. Министерският съвет одобрява законопроекти, които предлага на Народното събрание и приема подзаконовни нормативни актове. Специфични подзаконовни нормативни актове издават и министрите. В рамките на местната власт общинският съвет е овластен да приема правилници и наредби, а кметовете и общинските съветници са с право на инициатива.

При изработването на нормативни актове се извършва предварителна оценка на въздействието и се провеждат обществени консултации с гражданите и юридическите лица.

Анонимни предложения не се разглеждат, затова подателят трябва да е посочен. Компетентната институция, до която е отправено предложението, е длъжна да го разгледа и да се произнесе с решение в срок до 2 месеца. В по-сложни случаи срокът на решението може да се удължи до 6 месеца.

На местно ниво е предвидена законова възможност гражданите и юридическите лица да внасят писмени предложения и становища в комисиите на общинския съвет (чл. 49, ал. 3 от *Закона за местното самоуправление и местната администрация*, ЗМСМА⁹) за приемане на нормативни актове (правилници, наредби и др.) от общинския съвет или за стратегически и политически документи.

Една от основните предпоставки за гражданско участие е достъпът до обществена информация, както определя и *Кодекса на добрите практики на Съвета на Европа*¹⁰. Това основно право е гарантирано на конституционно и законово ниво. Българската Конституция регламентира общото право на гражданите да търсят, получават и разпространяват информация, а за институции – задължение да предоставят информация, когато съответните въпроси представляват законен интерес за гражданите (чл. 41).

⁹ обн., ДВ, бр. 77 от 1991 г., последни промени бр. 47 от 5.06.2018 г.

¹⁰ <https://www.ombudsman.europa.eu/bg/publication/bg/3510>

Конкретните правила и процедури са уредени в *Закона за достъп до обществена информация* (ЗДОИ)¹¹. Основни принципи за осигуряването на този достъп са откритост, достоверност и пълнота на информацията, еднакви условия, валидност и за юридическите лица. Заявлението за информация трябва да съдържа: 1) трите имена, а за юридически лица наименованието и седалище на заявителя; 2) описание на исканата информация; 3) предпочитана форма за предоставяне на достъп; 4) адрес за кореспонденция със заявителя. Институциите са длъжни да разгледат заявленията във възможно най-кратък срок, но не по-късно от 14 дни след датата на регистриране. В случай на предоставена непълна информация или отказ за предоставяне се предвижда съдебна защита. Решенията могат да се обжалват пред административните съдилища или пред Върховния административен съд в зависимост от органа, който е издал акта, по реда на АПК.

Общественият договор като споразумение между управлявани и управляващи е общата рамка, в която се разполага взаимодействието. Част от него е и *Законът за пряко участие на гражданите в държавната власт и местното самоуправление* (ЗПУГДВМС)¹², който урежда условията, организацията и реда за пряко участие на гражданите на Република България при осъществяване на държавната и местната власт. Принципите на прякото участие на гражданите в управлението са определени като свободно изразяване на волята; общо, равно и пряко участие с тайно гласуване; равен достъп до информация по поставения за решаване въпрос и еднакви условия за представяне на различните становища.

Законът предвижда четири форми на пряко участие на гражданите:

→ Референдум (национален или местен);

¹¹ обн., ДВ, бр. 55 от 2000 г., последни промени бр. 77 от 2018 г., в сила от 1.01.2019 г.

¹² обн., ДВ, бр. 44 от 2009 г., последни промени бр. 56 от 2015 г., в сила от 24.07.2015 г.

- Гражданска инициатива на национално, европейско и местно ниво;
- Европейска гражданска инициатива;
- Общо събрание на населението.

Други форми на гражданско участие са:

- подаването на предложения за усъвършенстване на законодателството от юридически лица и граждани, регламентирана в чл. 18 от ЗНА;
- възможността за подаване на предложения и сигнали на граждани по реда на Глава осма "Предложения и сигнали" от АПК;
- инициативата избор на кметски съветници по чл. 37в от ЗМСМА.

Референдумът е колективно решение с мнозинство на гласовете и изисква гражданска компетентност по поставените въпроси. Условие за такава компетентност е въпросите да са разбираеми за всички. ЗПУГДВМС посочва, че референдум се организира по въпроси от компетентността на Народното събрание (няколко от тях са изключени: за основни компетенции на институциите в страната, размера на данъците и осигуровките, държавния бюджет и вътрешната организация на Народното събрание). Същевременно е посочено ясно, че с референдум не могат да бъдат решавани въпроси, по които Конституцията изисква свикване на Велико народно събрание, нито да се променят основни и неотменими човешки права (правото на живот, забраната за мъчения, презумпцията за невинност, свободата на съвестта, мисълта и вероизповеданието, неприкосновеността на личния живот). Едно от основанията за изключване е необратимостта на решенията на референдуми по фундаментални въпроси, което съдържа рискове за обществото.

По ЗПУГДВМС се провежда и *местен референдум*. Право да гласуват на местен референдум и на общо събрание на населението имат гражданите на Република България с избирателни права, които

имат постоянен или настоящ адрес, когато той е различен от постоянния, на територията на съответните община, район, кметство, населено място, квартал през последните 6 месеца преди насрочването на референдума.

Местен референдум се произвежда в община, район или кметство за пряко решаване на въпроси от местно значение, които законът е предоставил в компетентност на органите на местно самоуправление или органите на района или кметството. Чрез местен референдум не могат да се решават въпроси, свързани с:

- общинския бюджет;
- размера на местните данъци и такси;
- правилата на вътрешната организация и дейност на общинския съвет.

При произвеждането на местен референдум може да се гласува по един или по няколко въпроса. Решението, прието с местен референдум, не подлежи на последващо одобрение от общинския съвет. Той приема акт, когато това е необходимо за неговото изпълнение.

Гражданската инициатива, национална или местна, представлява предложение от страна на гражданите към законодателната или изпълнителната власт за решаване на въпроси от национално/местно значение. Чрез *Европейската гражданска инициатива* гражданите на Европа канят *Европейската комисия* (ЕК) да предложи подходящо решение на съществуващ проблем. Тя изисква участието на 1 милион души с право да гласуват на избори за *Европейски парламент* (ЕП) от поне 7 държави членки.

Общото събрание на населението се провежда по въпроси от местно значение, по които компетентен е общинският съвет или кметът. То може да се свика по инициатива на населението с избирателни права и адрес на територията към момента на формулиране на искането.

*Административнопроцесуалният кодекс (АПК)*¹³ – Глава осма "Предложения и сигнали" предвижда възможност за всеки гражданин или организация да подават предложения за усъвършенстване на организацията и дейността на институциите и административните органи, както и до други органи, които изпълняват публичноправни функции, или за решаване на други въпроси в рамките на тяхната компетентност. Предложенията могат да бъдат писмени или устни, подадени лично или чрез упълномощен представител, по телефон, телеграф, телекс, факс или електронна поща.

Според чл. 43 от ЗМСМА секретарят на общината организира и отговаря за работата с молбите, жалбите, сигналите и предложенията на гражданите и юридическите лица.

1.3. Определения¹⁴

Гражданско участие – ангажирането на лица, граждански организации и гражданското общество като цяло в процесите на вземане на решения от органите на управлението. Гражданското участие в процеса на вземане на политически решения се отличава от политическите дейности чрез ангажиране с политическите партии и от лобирането, свързано с бизнес интереси;

Процес на вземане на решения – разработване, приемане, прилагане, оценка и преформулиране на политически документ, стратегия, закон или регламент на национално, регионално или местно ниво или всеки процес, при който се взема решение, засягащо обществото или негов сегмент от публичен орган, който има такива правомощия;

Граждански организации – доброволни, самоуправляващи се организации, създадени да осъществяват главно нестопанските

¹³ обн., ДВ, бр. 30 от 2006 г., в сила от 12.07.2006 г., последни промени бр. 77 от 2018 г., в сила от 1.01.2019 г.

¹⁴ Съгласно *Насоките за гражданско участие в процеса на вземане на политически решения* на Комитет на министрите на Съвета на Европа.

цели на своите учредители или членове, както е посочено в *Препоръка СМ / Rec (2007) 14 на Комитета на министрите към държавите-членки относно правния статут на неправителствените организации в Европа*¹⁵. Това са доброволчески групи, организации с нестопанска цел, сдружения, фондации, благотворителни организации или групи, основани на географски принцип за защита на общностни интереси или застъпничество;

Гражданско общество – сборът от индивиди и организирани, по-малко организирани и неформални групи, които имат принос за обществото или изразяват своите възгледи и мнения, включително по повод на неправомерни действия или изразяват критични коментари. Такива организирани или по-малко организирани групи могат да включват също професионални и обществени организации, университети и изследователски центрове, защитници на правата на човека;

Публичен, държавен орган – всеки изпълнителен, законодателен или административен орган на национално, регионално или местно ниво, включително лица, упражняващи изпълнителна власт или административни функции.

¹⁵ <http://humanrights.bg/Contents/Item/Display/12524>

2. СМИСЪЛЪТ НА ГРАЖДАНСКОТО УЧАСТИЕ В ПОЛИТИЧЕСКИЯ ПРОЦЕС: ЗАЩО ДА УЧАСТВАМЕ?

2.1. Основни принципи

Гражданското участие се нуждае от насърчаване и подпомагане и се основава на следните принципи, приложими за всички участници в процеса на вземане на управленски решения:

- взаимно уважение между всички участници като основа за честно взаимодействие и взаимно доверие;
- зачитане на независимостта на гражданските организации, независимо дали техните мнения съответстват с тези на публичните органи, или не;
- зачитане на позицията на публичните органи, които носят отговорността и са отчетни за взетите решения;
- откритост, прозрачност и отчетност;
- отзивчивост, като всички участници предоставят съответна обратна връзка;
- недискриминация и приобщаване, така че всички гласове, включително тези на по-малко привилегированите и най-уязвимите, да могат да бъдат чути и взети под внимание;
- равенство между половете и равнопоставено участие на всички групи, включително тези с особени интереси и нужди като младежи, възрастни, хора с увреждания или малцинства;
- достъпност чрез използване на ясен език и подходящи средства за участие, офлайн или онлайн и на различни видове устройства.

2.2. Какво трябва да очакват гражданите от управлението за успешно участие във вземането на решения

Успешното участие в процеса за вземане на решения изисква от управлението да спазва определени принципи като базова предпоставка, а от гражданите да познават тези принципи и да вложат усилия да направят участието си информирано. За да бъде ангажирано гражданското общество по ползотворен начин, управлението трябва да планира и подготви дейности за ангажиране, да осигури прозрачност, почтеност и уважение във взаимодействието, да гарантира въздействие и резултати и да прави оценка на участието.

Планиране и подготовка на дейности за ангажиране

Ключов фактор за успех е планирането на дейностите за ангажиране, което от своя страна включва определяне на:

- правилния момент за ангажиране;
- необходимите условия на контекста;
- представителност на участниците (от гледна точка на техните ценности и мнения).

Ефективното планиране отговаря на следните критерии:

- ангажирането да става на възможно най-ранен етап и през целия политически цикъл – планиране, прилагане, наблюдение и оценка на политиките и управленските актове;
- организаторите са запознати с нуждите на участниците и вземащите решения;
- участниците приемат целите на ангажирането;
- обръща се внимание на различните мнения, включително различни организации и хора от всякаква възраст, пол, етнически групи, географско местоположение, социален статут и т.н.;

- обръща се внимание на избора на методи за ангажиране и на броя на участниците.

Принцип за прозрачност, почтеност и уважение

Прозрачността е свързана с така наречената информационна асиметрия, тоест организаторите, които целят ангажиране на граждански организации за участие, обясняват ясно какво правят и какво планират да направят. Необходимо е да бъдат ясно обяснени плана, изпълнението и резултатите от участието им; да се гарантира уважение към мненията, гледните точки – дори да се различават от желаните – и резултатите и да се поддържа информираност на участниците дори след приключването на ангажимента.

Критериите за спазване на този принцип са:

- участниците получават ясна информация преди, по време и след ангажимента си, могат да дадат свободен принос и са известни за начините, по които техните мнения се включват във вземането на решения;
- прозрачност по отношение на обхвата, потенциала и ограниченията на ангажирането (нарича се управление на очакванията);
- прозрачност по отношение на целите на ангажимента – ясно са посочени групите хора, които трябва да бъдат включени и техните нужди и стремежи, както и широкия контекст на процеса;
- откровеност от страна на управляващите в заявлението, че желаят на отчетат мненията на участниците.

Принцип за въздействие и резултати

Ангажирането на гражданското общество трябва да бъде интегрирано в процеса на вземане на решения. Това означава, че управлението отчита реално мненията на участниците; участниците се запознават с обсъжданата тема и с процеса на вземане на решения

като цяло и са ангажирани по смислен начин. Добра практика е те да бъдат поощрявани за бъдещо участие.

Принцип за оценка

Както всеки друг процес, ангажирането на гражданите при вземане на управленски решения изисква наблюдение на резултатите, въвеждане на оценка и планиране на инструментите, които тя ще използва. Постигнатото в процеса трябва да се оценява и да се търсят възможности за подобряване на бъдещата практика (предварителна и последваща оценка) с фокус върху насочването (кои групи са били предмет на стратегиите за ангажиране и до кого са достигнали); методите, използвани за ангажиране, тяхната ефективност и възможни промени и уроци за бъдещето; правилният момент на ангажиране и резултати от приложената стратегия.

Планът на оценката традиционно изяснява целта (на ангажирането) и конкретните задачи; формулира ясни въпроси за оценяване и обяснява как ще се дават отговори на тези въпроси, в това число събиране на данни, анализ на данните и докладване.

За повишаване на качеството на участието на гражданите и техните организации в процеса на вземане на решения могат да бъдат добавени два допълнителни принципа:

→ за съобразяване с това, което е важно за хората

Ангажирането е най-ефективно, когато организаторите не просто се опитват да предадат собственото си послание, а се стремят да се съобразят с интересите на хората и се вслушват в техните проблеми в дългосрочен план. Това е предпоставка за реален, дългосрочен ангажимент за диалог.

→ за учене от други сектори и държави

Нормално е да бъде намерен полезен опит, който може да осигури уроци, независимо че дебатът трябва да бъде ориентиран към местните проблеми. Ученето от практики за ангажиране в други сек-

тори има предимството на същия институционален и културен контакт, а ученето от други държави показва дали определени аспекти с доказана ефективност могат да бъдат успешно приложени.

На страницата за петиции на правителството и парламента на Великобритания <https://petition.parliament.uk/> може да се види как е организирано включването на гражданите чрез директно отправяне на предложения/петиции за законодателни инициативи.

Всеки британски гражданин и жител на Великобритания може да иницира петиция. Правителството я проверява петицията и публикува. Отхвърлят се само петиции, които не отговарят на съответните стандарти.

Комисията по петиции преглежда всички петиции, които са публикувани. Тя обаче избира с приоритет повдигнати въпроси, които засягат по-широк кръг интереси. Комисията има възможността да настоява за действие от страна на правителството или парламента. Петицията, събрала поне 10 000 подписа, задължително получава отговор от правителството.

При 100 000 събрани подписа петицията се разглежда и се представя за разискване в парламента. Петициите, събрали до 100 000 подписа, почти винаги се обсъждат, но комисията може да реши да не ги изпраща за разискване, ако въпросът е бил обсъден наскоро или има парламентарно обсъждане, насрочено за близко бъдеще. В този случай комисията обяснява как може да се научи повече за парламентарните дебати по въпроса. Депутатите могат да разгледат петиция и преди подкрепящите я да достигнат 100 000 души.

Комисията може да се свърже с отпавилия петицията по въпроса, поставен от нея. Тя понякога кани хората, предприели петиции, да участват в дискусия с депутати или министри от правителството, или да говорят пред парламентарна комисия. Комисията може и да включи други експерти или организации за консултации по съответния въпрос.

Следващите огледални примери показва какво гражданите трябва да очакват от управлението като добра практика и да се стремят да му помогнат за преодоляване на съществуващи недостатъци:

Правителството на Великобритания е формулирало комплект от правила за консултиране, които адаптират досегашния кодекс. Това не е

правно обвързващ документ, но предлага на министерствата ясни насоки за провеждането на консултации.

- **консултациите** трябва да бъдат ясни и кратки (добър език, без съкращения, ясни въпроси);
- консултациите трябва да имат цел (не провеждайте консултации по въпроси, по които вече има окончателно мнение; използвайте отговорите, когато съставяте политиката);
- консултациите трябва да бъдат информативни (хората трябва да разполагат с достатъчно информация, за да си съставят информирано мнение);
- консултациите са само част от процеса на ангажиране (който включва и нови цифрови инструменти и подходи за сътрудничество);
- консултациите трябва да продължат за пропорционален период (в зависимост от характера и въздействието на темата);
- консултациите трябва да бъдат целенасочени (да ангажират всички засегнати от политиката);
- консултациите трябва да са съобразени с участващите групи (различните групи се нуждаят от различно време и ресурси);
- консултациите трябва да бъдат съгласувани преди публикуване;
- консултациите трябва да дават възможност за контрол (отговорите трябва да бъдат на същата страница и да бъдат обяснени);
- отговорите на управляващите трябва да се публикуват своевременно (в рамките на 12 седмици и да съдържат обяснение защо нещо не е възможно).

Involve (www.involve.org.uk) е водеща гражданска организация, чиято мисия е да включи реално хората във вземането на решения. Организацията си е поставила целта да укрепи в страната демокрация, която дава истинска власт на хората и общностите да променят живота си.

Проектите на Involve илюстрират фирмите, избрани за постигане на целта:

- Работа с гражданите: разговори и игри

Involve работи в пет общински училища съвместно с общинския съвет, като организира обществени консултации с родители и младежи под формата на дни за забавления. Проектът прилага гъвкав подход за ангажиране, който е адаптиран към начина на живот на хората.

→ Работа с практики: Peopleandparticipation.net

Involve е разработила портал за практики, който представя 35 метода за ангажиране и дава възможност за качване на собствени примери и събития. Порталът се утвърждава като място за актуален източник на методи и практики за участие.

→ Работа с държавни служители: Партньори в участието

Involve подкрепя екипи на правителството за обучение за участие чрез иновативен менторинг и програми за подпомагане, финансирани от Министерството на правосъдието. Програмата гради капацитет за провеждане на смислен процес на ангажиране.

→ Гаранции за качество: Принципи за провеждане на дискусии

Involve и Националният съвет на потребителите са разработили добри практики за подобряване на качеството и въздействието на дискусияния процес на ангажиране на гражданското общество с помощта на водещи практики.

→ Засилване на участието: Теле-участие

Министерството на правосъдието финансира Involve за съвети как да бъдат ангажирани големи групи хора – милиони – за обществено участие. Фокус на проекта е прилагането на нови технологии за масова мобилизация и изграждане на връзки с медиите, както и подходи за пряка комуникация.

2.3. Демократично управление и гражданско участие

Един от базовите проблеми на модерните демокрации е отчуждението на гражданите от политическия процес. В този контекст насърчаване на ролята на гражданското общество, което паралелно с политическите партии предоставя алтернативен начин за представяне на различни гледни точки и отчитане на разнообразни интереси в процеса на вземане на решения, се превръща в ключов фактор.

Един инструмент, създаден за целта, е *Кодексът на добрите практики за гражданско участие в процеса на вземане на решения*¹⁶, подготвен от Конференцията на международните НПО на Съвета на Европа.

Кодексът предлага набор от добри практики, няма задължителен характер, не предписва правила и не изисква въвеждане на механизми. Той осигурява насоки за всички участници в демократичния процес, произтичащи от конкретен, практически опит в диалога и сътрудничеството между НПО и публичните власти. Това е удобен, структуриран и прагматичен инструмент, който се стреми да подпомогне взаимодействието и да засили властта на гражданите в демократичните общества. Въпреки незадължителния му характер, с него Съветът на Европа иска да произведе политически последиствия, като даде тласък на настоящата тенденция за провеждане на консултации и на сътрудничество с гражданското общество чрез въвеждане на модерни инструменти в демократичното управление и засилване на демократичното участие в обществения живот. Включена е матрица на гражданското участие, която по синтезиран начин ориентира и гражданското общество, и управляващите към какво да се стремят при взаимодействието си на различните етапи от процеса на вземането на политически решения.

Засиленото участие не е единствено въпрос на намиране на най-доброто решение, а и на укрепване на връзките между гражданите и управляващите и преодоляване на цинизма към политиката. Доверието в политиките и в правителствата продължава да намалява, а то е в основата на легитимността, необходима за вземане на публични решения и на сигурността и стабилността на държавата. Когато гражданите се ангажират с публичните решения, те помагат на управлението да идентифицира приоритетите на обществото, да получи подкрепа за трудни избори и да проектира устойчиви решения, които могат да устоят на партийните вражди.

¹⁶ http://www.balkanassist.bg/files/Code_Bulgarian_final.pdf

Такова ангажиране е най-успешно, когато е част от цялостен подход и демократични реформи, вградени в начина на функциониране на институциите. Приносът на гражданите в процеса увеличава разнообразието от практически опит, перспективи и гледни точки, участващи в решенията. Администрацията на управлението не винаги може да обхване проблемите в тяхната цялост и пълнота. Освен това се постигат и прагматични цели като повишаване на обществената осведоменост, намаляване на конфликтите и подготовка за въвеждане на нови политики или технологии. Мобилизира се широк кръг от мнения за информиране на решенията и гарантиране, че промените ще бъдат приети от обществото и всички засегнати от решението ще имат възможност да изразят своето мнение и интерес.

2.4. Същност и характеристики на гражданското участие

В демократичното общество хората очакват проблемите им да бъдат огласени, интересите им представени и каузите им защитени. Традиционно тези очаквания са насочени към политическите партии, но в описания контекст на силно разклатено доверие към тях се ориентират все повече и към гражданските и неправителствените организации. Някои от тях се радват на истинско доверие от страна на членовете си и носят ползите на знанието и независимата експертиза в процеса на вземане на решения.

От теоретична гледна точка¹⁷ взаимодействието между властта и гражданския сектор има четири възможни измерения: на допълване, сътрудничество, привличане и конфронтация.

		Цели	
		сходни	различни
Предпочитани стратегии/средства	сходни	сътрудничество	привличане
	различни	допълване	конфронтация

¹⁷ Najam. A. Non-Profit Management and Leadership., vol.10, no.4, 2000

В ситуация на **сътрудничество** двете страни не просто споделят сходни цели, но и предпочитат подобни начини и средства за постигането им.

В ситуация на **допълване** целите отново са сходни, но страните предпочитат различни начини и средства за постигането им.

В ситуация на **конфронтация** и целите, и средствата на двете страни са различни.

В ситуация на **привличане** наблюдаваме различни цели, които страните се опитват да постигнат по подобен начин. Тази ситуация е най-рядко срещана и нестабилна – обикновено е само временна, след което преминава към някоя от предходните.

2.5. **Форми на гражданско участие**

В зависимост от това до каква степен гражданите и техните организации са включени в процеса на вземане на решения, разграничаваме формите информиране, консултиране, диалог и партньорство. Всички те могат да се прилагат на всеки етап от процеса на вземане на решения. Начините на приложение са разгледани подробно в следващия раздел.

Информиране

Достъпът до информация е основа на всички следващи стъпки за включване на гражданския сектор във вземането на управленски решения. Информирането се прилага на всички етапи от процеса и

не изисква взаимодействие и включване. Това е еднопосочно действие от управлението към гражданите, което ги приобщава към решенията.

Консултиране

При тази форма на инициатива властите търсят мнение от гражданските организации по конкретни теми или промени в политиката. Консултирането включва информиране за готвени промени в политиката и покана за изразяване на коментари, мнения и обратна връзка. Инициативата и темите произлизат от властите. Консултациите са подходящи на всички етапи от процеса и особено на етапите разработване на политика, наблюдение на изпълнението и промени в нормативната уредба.

Диалог

Инициативата за диалог може да бъде и на двете страни, а самият диалог се случва в два формата: **широк** или **ориентиран към сътрудничество**. Широкият диалог е двупосочна комуникация, резултат от взаимен интерес и потенциални споделени цели за осигуряване на редовен обмен на мнения. Формите варират от открито обществено изслушване до специализирани срещи между НПО и властите. Дискусията е широкообхватна и не е непременно свързана с протичащ процес на разработване на политика. Диалогът, ориентиран към сътрудничество, се основава на взаимен интерес за разработване на конкретна политика. Той обикновено води до съвместни препоръки, стратегия или законодателство. При него срещите са чести или редовни и води до съгласувани резултати. Диалогът е много ценен на всички етапи от процеса, но е ключов за определяне на дневния ред, за разработване и преформулиране на решения.

Партньорство

Партньорството предполага споделени отговорности на всеки етап от процеса от определянето на дневния ред през разработването, определяне на решение и прилагане на политиката. Това е най-висшата форма на участие. На това ниво има тясно сътрудничество, като се запазва независимостта на гражданските организации. Те имат правото да провеждат кампании и да действат независимо от участието си в партньорство. Възможни дейности в партньорство са делегиране на конкретни задачи на гражданските организации, форуми и създаване на органи за вземане на съвместни решения, включително за разпределяне на ресурси. Партньорство може да се формира на всеки етап от процеса и е особено подходящо за определяне на дневния ред или при прилагането на политики.

Ползите от прилагането на описаните форми на взаимодействие са теоретично обосновани и проверени в практиката. С тяхна помощ управлението си осигурява възможности за по-добро информиране на обществото за своята работа, намира нови партньори за изпълнението на политики, привлича ресурси и дава гаранции, че законите и регулациите отчитат нуждите на заинтересованите страни.

По-добрата осведоменост на гражданите генерира нови възможности за нови политики и нови управленски идеи. Мобилизира се широк кръг от мнения и се градят нови форми на консенсус. Структурите на гражданското общество задават въпроси, които може да останат извън полезрението. Чуват се различните мнения, оценки, претегляне на аргументи, интереси и нужди във връзка с конкретни практически въпроси; създават се съвместни визии. Мобилизирането на активна подкрепа подпомага дискусиата и разрешаването на конфликти и трудни въпроси и има потенциала да подобри политиката.

Матрица на гражданското участие:

Нива на участие									
Партньорство									

Диалог					
Консултации					
Информация					
Стъпки в политическото решениепроцес					

Добрата практика

От гражданското участие се очаква да изяснява, събира и насочва гледните точки на хората пряко или чрез техните организации. В процеса на вземане на решения това е важно, за да може обменът на информация и мнения да доведе до удовлетворяване на обществените нужди.

Гражданското участие трябва да бъде гарантирано чрез подходящи, структурирани и прозрачни средства, включително, където е необходимо, законови или регулаторни мерки, които могат да включват разпоредби за разглеждане на искания за обжалване или обезщетение в случай на неспазване. Практиката трябва да е съответна на утвърдени международни правозащитни договорености като *Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи*¹⁸ и съответната съдебна практика на Европейския съд по правата на човека.

Осигуряването на такова съответствие изисква от управлението да отвори за гражданско участие различните етапи на процеса на вземане на решения. Преди всичко информацията за управленските решения трябва да бъде лесно достъпна, прозрачна и на разположение на обществеността, освен ако не е класифицирана по ясно определени със закон причини или ограничена по съображения за защита на данните в съответствие с международни задължения. От властите

¹⁸ https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_BUL.pdf

се очаква да осигуряват своевременно адекватна информация, позволяваща допълнения по същество, докато решенията все още са обратими.

За да могат да предоставят актуална и изчерпателна информация относно процеса на вземане на решения и процедурите за участие, публичните органи трябва да планират и управляват гражданското участие и да определят ясно целите, действащите лица, процеса и сроковете, както и използваните методи.

От взаимен интерес е институциите да предприемат подходящи действия за улесняване на участието на гражданското общество в управленския процес. Те трябва да се стремят да избягват неоправдано натоварване, което може да доведе до умора и отчуждаване на гражданите от процеса. За да се избегне подобен ефект, ключово важно е взаимодействието да бъде смислено – по въпроси, които са важни за хората, приносът им да е видим и интересите да са балансирани.

Когато публичните институции предоставят някаква форма на подкрепа на граждани или граждански организации за участие във вземане на решения, това не трябва да влияе на резултата от участието. Където е необходимо, могат да бъдат създадени координиращи органи, които да организират и управляват процесите на ангажиране. Ролята на координиращите органи трябва да бъде ясно определена и подкрепена. Един добре работещ начин е сключването на рамкови споразумения за сътрудничество.

Определената времева рамка трябва да осигури, освен при изключителни и добре дефинирани обстоятелства, достатъчна възможност за адекватна подготовка и конструктивен принос. Също така прибягване до ограничени процедури и/или процедури, включващи ограничен брой участници, е добре да става само при изключителни обстоятелства и с ясно изложени причини.

Съвременната демократична процедура изисква обхватът и методът на гражданското участие да съответстват на разглеждания

въпрос и да бъдат поканени за отправяне на предложенията неравнос-
тойни и уязвими групи хора, когато решенията оказват въздействие
върху тях. Окончателното решение не се взема преди края на про-
цеса на гражданско участие, освен ако не го налагат изключителни
обстоятелства и при условие, че те са ясно обосновани.

Мобилизиране на заинтересованите страни

Мобилизирането на заинтересованите страни се случва в на-
чалото на процеса на участие и обикновено предполага пряка кому-
никация за събиране на информация, оценка на ситуацията, съста-
вяне на списък на потенциалните участници. Анализът, който инс-
титутите на управлението правят на заинтересованите страни, цели
да разкрие техните интереси, потенциални проблеми, способност за
свързване в мрежи и потенциален принос.

От интерес за самите заинтересовани страни е да информират
в максимална степен този анализ, за да се осигури прозрачност на
процеса и надеждност на взаимодействието. Също така е добре да се
подскаже на управляващите кои обстоятелства или съществуващи
проблеми оказват негативно влияние върху участието.

Гражданските организации трябва да демонстрират колко
важно е бъдещото решение за тях, какво е нивото на техния интерес
и готовността им за участие. Много често степента на мобилизация
се определя и от нивото на експертиза на участниците.

Подготвеният списък на заинтересованите страни се подрежда
приоритетно и се подбират най-важните и/или основните, чието
включване трябва да бъде осигурено.

Въпроси за оценка на потенциала за участие

- По какъв начин тези заинтересовани страни ще бъдат засегнати от решенията?
- Какви са техните основни нужди, интереси и мотиви за участие?
- Какъв е потенциалният им принос и капацитет?
- Какви ще са последствията от участието им?

→ Какви са взаимоотношенията между организациите, включително съществуващи или потенциални конфликти на интереси?

Тъй като решението се взема за всеки отделен случай, в дадена област на политика могат да бъдат включвани нови организации, а някои да отпаднат от конкретна консултация. Във всеки случай обаче ефективната обратна връзка е от определящо значение и между страните трябва да протича редовна комуникация.

Информацията, която гражданските организации трябва да получат при мобилизация за участие в консултативен процес, съдържа:

- синтез на наличната информация по консултирания въпрос;
- потенциални въздействия;
- обяснения на основни термини, ако е необходимо;
- кои гледни точки трябва да бъдат отчетени, кой трябва да изкаже мнение и да бъде запознат с резултатите.

Освен подаване на информация, процесът на мобилизиране може да включва искане на информация, оценка на ситуацията, привличане на организации или хора с разнообразни интереси и уведомяването, че се търси общо решение. Степента или интензитетът на участието зависи от целта на процедурата и до каква степен гражданското общество трябва или е подготвено да се включи.

Етични норми

Взаимодействието между управлението и гражданския сектор трябва да бъде подчинено на определени етични правила, които гарантират протичането на комуникацията по резултатен начин. Етичните правила произтичат от базови принципи на публичните комуникации като върховенство на закона, взаимно спазване на достойнството, почтеност и уважение, откритост и честност, изграждане на доверие, надеждност и внимателно управление на различните интереси на страните.

Нормите целят гарантиране на консултативен процес и диалог, който има капацитета да доведе до приемане на решенията. Необходими условия за това са свобода на изразяването, разнообразие на гледните точки и толерантност към несъгласието. Между участниците не може да има обиди и провокации. Те трябва да се стремят да говорят на езика на събеседника и да избягват унижителни или крайни думи и изрази.

Универсални етични принципи за взаимодействие между гражданите и публичните власти

1. Общественият интерес стои пред частния.
2. Публичните ресурси са предназначени единствено за въпроси от общ интерес.
3. **Прозрачност:** на участниците се предоставя ясна, пълна, точна и навременна информация.
4. **Уважение:** признаване, приемане и ценене на човешките и конституционни права на всички граждани.
5. **Честност:** има съвпадение между думи и дела.
6. **Справедливост:** спазване на законите и правилата без фаворизиране или дискриминация.
7. **Отговорност:** поемане на последствията от действия и бездействия.

Иновативни форми за гражданско участие

Как изглежда ангажирането на гражданите в управленския процес във все по-глобализиращия се и технологичен свят?

Правителствата имат огромен обем от задачи и не винаги разполагат с достатъчни ресурси за изпълнението им. По тази причина управлението в много държави прилага практики на отворени иновации, които от години се ползват от частния сектор за генериране на нови идеи, доброволен принос (за решаване на микро-задачи) и широка основа за намиране на решения (като формата crowdsourcing). Поради своя характер на креативна активност, методът има ефекта и на емоционален ангажимент.

Crowdsourcing е инициатива за събиране на информация, решаване на проблеми и изпълнение на задачи с помощта на широки кръгове хора, които генерират колективно знание. В процеса се смесват идеи от различни ъгли без традиционните предразсъдъци, за да се види какво се получава.

Идеята, която сега наричаме "crowdsourcing", е приложена още през 19 век от Института "Смитсоновиън" на САЩ в "Метеорологичен проект" (1849 г.), когато тогавашният директор създава мрежа от 150 доброволци – наблюдатели на времето в цялата страна. В рамките на десетилетие броят им става 600 и обхваща Канада, Мексико, Латинска Америка и Карибите. Ентузиастите – аматьори подават месечни доклади, които се анализират от професор по математика от Университета в Пенсилвания. Резултатът след 12 години работа е огромна климатична карта с изцяло нова информация. Интересен факт е, че събирането на доброволци става по телеграфа.

През 2013 г. няколко от институтите на "Смитсоновиън" се обединяват за създаването на *Център за цифровизация* (Transcription center)¹⁹. През неговия сайт доброволци помагат на експертите да преписват ценни документи от архива, написани на ръка, като дневници, полеви записки, етикети на образци, корабни дневници и т.н. Доброволците са от целия свят. Те имат възможността да провеждат неформални дискусии на всяко тримесечие, да задават въпроси на персонала и да искат нови материали. Това е част от стратегията на Центъра да направи доброволната работа при тях привлекателна. Благодарение на споделените открития и комуникацията си в социалните медии, доброволците разкриват скрити истории, правят сериозен принос към Уикипедия и други граждански научни проекти и помагат на персонала на музея да избира колекциите, които да бъдат разпространявани.

Чрез цифровизация гражданите помагат за предоставяне на достъп до мислите на артисти, учени, изобретатели, революционери,

¹⁹ <https://transcription.si.edu/about>

историци, изразени в документите и публикациите от колекцията на "Смитсониън". Доброволците в проекта набират текстовете на избраните източници на компютър съгласно конкретни инструкции за всеки вид документ. Те могат да правят приноса си анонимно или да си създават акаунт. Във втория случай те имат възможност да прегледват работата на останалите и да правят редакции, когато е необходимо. Всяка седмица се добавят нови проекти. Центърът използва социалните медии, електронна поща и блог за връзка между доброволците и за да ги информира за колекциите. Когато транскрибират страниците, те могат да изтеглят безплатно документа в PDF формат. Създадените цифрови текстове се включват в базата данни на музея, която предлага разнообразни видове търсене.

Crowdsourcing се превръща в последните години в smartsourcing (със засилен фокус върху онова, което инициаторите очакват от хората и от кого искат помощ). Все по-малко институции се обръщат към широката общественост просто за набиране на свежи идеи. *"Много по-лесно е да поискаш предложения, отколкото да решиш какво да правиш с тях"*. Предпочита се приноса на конкретни цели аудитории според задачата. Списание "Нейчър" е обявило, че два отбора геймъри през компютърна игра са подредили за три седмици биологичен пъзел, свързан с вируса на СПИН, с който учените се борят от години.

Мотивацията може да дойде от състезание за награди или грантове. Националната разузнавателна служба на САЩ е обявила конкурс, чрез който да провери как широка група от разнородни експерти би й помогнала да предсказва по-добре световните събития. Една от състезаващите се групи от Университета във Вирджиния използва блогове, туйтър и социални мрежи за събиране на информирани предположения от повече от 500 специалисти. Изследователската агенция към Министерството на отбраната на САЩ използва подобен подход за разработване на боен робот.

Друга инициатива от страна на гражданите е "civic hacking", творчески и често технологичен подход за решаване на обществени

проблеми от широк спектър. Тя често включва използване на правителствени данни, но е изключително разнообразна като цели. "Гражданските хакери" не са непременно и само програмисти; те могат да бъдат дизайнери, учени, занимаващи се с данни, комуникатори, граждански активисти, предприемачи или всеки, който има желанието да участва в разрешаването на проблеми.

Думата "hacking" има множество значения. Вярно е, че най-разпространеното от тях се отнася до компютърни престъпления, но не това е значението, което се влага във фразата "civic hacking". Тук се има предвид оригинално ново решение. Първите компютърни игри например са направени по този начин, защото предназначението на компютрите не е било за игри. Най-добрите предложения са прости, творчески решения на интересни проблеми.

Иновативните методи за участие са предимно инициатива на гражданския сектор – НПО, мрежи и асоциации. Друга тяхна характеристика е големият брой и разнообразието на участниците. Тенденцията е категорично към увеличаващо се представителство на "третия сектор" посредством участие на организирани групи заинтересовани страни. В публикацията на Европейската комисия "Иновативни начини за обществено ангажиране"²⁰ се говори дори за "четвъртия сектор" и неговото силно присъствие в областта на научните изследвания. "Четвъртият сектор" според авторите е нововъзникващо поле, съставено от групи участници, чиято формираща логика не е представителството на утвърдени интереси, а по-скоро идеята за социално сътрудничество чрез хибридни мрежи.

Примери за "четвъртия сектор" са хибридни експерти, участници, избрани на случаен принцип, тематични експерти. Един от изследователите на това явление Сабети²¹ през 2009 г. посочва хиб-

²⁰ Innovative Public Engagement. A conceptual model of public engagement in dynamic and responsible governance of research and innovation. The PE2020 Project, May 2016

²¹ Хеерад Сабети, ръководител на Инициативата за развитие на четвъртия сектор на Световния икономически форум, <https://www.weforum.org/people/heerad-sabeti>

ридни организации от рода на съчетаващи хаос и ред (chaordic), социални предприятия, междусекторни партньорства и корпорации за защита интересите на общността, активисти извън организирани групи по интереси като квартални групи за самопомощ, местни движения, временни изложби или кухни и малки кооперативи.

2.6. Капацитет и ресурси за ефективно гражданско участие

Какви са необходимите ресурси за ефективно гражданско участие?

Условия на средата

Участието изисква честен обмен на мнения и конструктивен диалог. Това може да бъде постигнато, ако са налице следните условия:

- зачитане правата на човека и основните свободи, върховенство на закона, спазване на фундаменталните демократични принципи, политически ангажимент, ясни процедури, общи пространства за диалог и подходящи условия за развитие на жизнеспособно, плуралистично и устойчиво гражданско общество;
- създаване и поддържане на благоприятна среда от държавите, включваща политическа, правна (където е уместно) и практическа рамка, която гарантира на гражданите, неправителствените организации и гражданското общество като цяло ефективни права на свобода на сдружаване, свобода на събранията, свобода на изразяване и свобода на информацията;
- признаване, защита и подкрепа на ролята на гражданското общество в плуралистична демокрация, неговите функции по отношение на застъпничеството и мониторинга на обществените дела и приноса му за изграждане на многообразно и жизнеспособно общество.

Ресурси

Конкретните ресурси за обезпечаване на участието са:

Време	Гражданите се нуждаят от време да се запознаят с въпроса и с начина, по който могат да упражнят влияние върху предстоящите решения. Проучването, провеждането на срещи и организирането на кампании изисква време.
Мобилизация	За да се постигне реално въздействие върху решението, гражданите трябва да действат екипно. Броят е ключово важен в гражданското участие. Добрите резултати се нуждаят и от експертни съвети.
Информация	Разпространението на информация е основен фактор в процеса, защото без нея гражданското участие е практически непостижимо. Гражданските организации трябва да са запознати със своите роли и отговорности. Медиите също са част от процеса.

Капацитет за участие

Какво формира капацитета за участие?

Инициатива, желание за промяна, настойчивост	За да постигнат промяна, хората трябва да имат желание да участват. Много често инициативите са резултат от прякото въздействие на решението върху живота им. Постигането на промяна изисква настойчивост: ако гражданските организации се откажат след първия провал, шансовете ще бъдат минимални.
Познаване на начините за участие, осведоменост	Всички заинтересовани страни трябва да познават начините за участие, да знаят как работят и какво може и не може да бъде постигнато. Но преди всичко гражданите трябва да са запознати с правата и отговорностите си по отношение на управлението и процеса на вземане на решения. Те трябва да са подготвени да работят съвместно с управлението за решаване на проблеми.

Прозрачност	Прозрачността се появява многократно в този наръчник, но причината за това е определящата ѝ роля в процеса. И двете страни трябва да бъдат открити относно стъпките, които предприемат, за да повлияят една на друга.
Податливост на влияние	Това е ключов елемент на конструктивното участие на гражданите. Всички участници трябва да могат да преговарят и да си сътрудничат с другата страна.
Използване на експерти	Методите за участие на гражданите трябва да бъдат прилагани с участието на професионалисти в съответните области.

Препятствия и рискове

Какво може да попречи на ефективното участие на гражданите и техните организации във вземането на управленски решения?

Различни фактори, сред които:

- липса на доверие (взаимно);
- липса на сътрудничество между заинтересованите страни;
- ограничен достъп до информация;
- непознаване на правата и отговорностите;
- страх от непознатото;
- отсъствие на увереност в собствените сили;
- липса на умения, култура на участие, опит в областта;
- липса на ресурси (опит, време, средства, умения);
- липса на медийно внимание;
- нереалистични очаквания.

Ангажирането с управленските решения не винаги в приоритет за заинтересованите страни. То може да се възприема като носещо рискове в случай на съмнения относно желанието на другата страна за конструктивно участие, потенциални конфликти между

разнородни цели в съответната област (като да кажем между икономическо развитие и екологична устойчивост). Освен това някои организации разполагат с много ограничени ресурси и може да изберат да ги насочат към други цели. Участието може да доведе до допълнителен административен товар и практически трудности като забавяне и усложняване на решенията и нужда от време за разработване и създаване на съвместна визия и цели. Възможно е да не бъде постигнато съгласие, което от своя страна може да доведе до трудности или прилагане на нови идеи.

Също така заинтересованите страни може да не се чувстват сигурни как да се включат по начин, който е смислен и полезен – кой да участва, как да предизвикат интереса на организациите и как да разясняват сложни теми по разбираем начин. Възможни са и слабости в подхода – стратегиите нямат конкретни цели и мерки и нуждата от ангажиране не е ясна. Съществува и риска от претоварване.

Ангажирането на гражданите често е възпрепятствано от съчетание от ограничено знание и сложност на темата, технически/научен характер на обсъжданите въпроси, широк обхват от потенциални въздействия върху обществото, трудности в "превеждането" на проблемите в конкретни аргументи, които са смислени за гражданите.

Често срещан риск е липсата на лидерство за ангажиране на гражданите, т.е. няма организация, която да стимулира и организира участието.

Как се преодоляват рисковете?

- Чрез гражданско образование и обучение;
- Кампании за обществено осведомяване;
- Комуникационни стратегии;
- Изграждане на мрежи;
- Споделяне на опит;
- Партньорства;
- Доброволчество.

3. ОСНОВНИ ЕТАПИ НА ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ

В процеса на вземане на политически решения има няколко момента, в които взаимодействието има изразена добавена стойност: определяне на дневния ред, разработване на политика, вземане на решения, прилагане на политика, мониторинг и преформулиране на политика. Всеки един от тези етапи предлага възможности за взаимодействие между управлението и гражданския сектор.

3.1. Определяне на дневния ред

Инициативата за предприемане на политика може да бъде резултат от проведена кампания на гражданска организация в защита на колективен интерес. Приносът на гражданския сектор в тази ситуация има няколко измерения:

- **застъпничество:** повдигат се въпроси, проблеми и нужди на конкретни групи или се поставя в дневния ред на управлението обществен интерес, който все още не е обхванат от законодателството или друг политически документ, инструмент или мерки;
- **информирание и привличане на вниманието:** гражданските организации споделят откритията си с властите, включват и представляват свои членове и групи хора; изслушват, реагират, информират;
- **експертиза и съвети:** експерти от гражданския сектор, които притежават специфично знание по конкретни теми, осигуряват изследвания и анализи за идентифициране на текущи и бъдещи нужди в обществото и определят важните перспективи;
- **иновации:** разработват се нови решения и подходи и се прилагат експериментално;
- **предоставяне на услуги:** създават се алтернативи услуги или се въвеждат такива, които не са съществували до момента за конкретни групи.

Отговорността на властите за постигане на ефективност на участието на този етап включва информиране (разпространение на актуална, точна и навременна информация в достъпен формат за всички заинтересовани страни), осигуряване на процедури (съблюдаване на прозрачен процес на вземане на решения и ясни, отворени и достъпни процедури за участие), предоставяне на ресурси (осигуряване на възможност за активно участие на гражданското общество чрез административни услуги, материална подкрепа или заделен бюджет) и реакция (възможност за активно включване на представители, които да бъдат изслушани и да получат обратна връзка).

Полезни инструменти и механизми за прилагане на формите на участие на етапа на определяне на дневния ред на обществото:

Форма на участие	Механизъм
Информиране	<ul style="list-style-type: none"> – лесен и отворен достъп до подходяща, точна и навременна информация за политическия процес, документи и вземащи решения, т.е. онлайн бази данни; – проучване, за да бъде разбран даден проблем и да бъдат разработени предложени решения; – провеждане на кампании и лобиране от гражданските организации въз основа на дейности за осведомяване като политически документ, плакати и листовки, сайтове, съобщения в медиите и демонстрации; – интернет сайт с достъп до ключови документи и обявяване на публични събития.
Консултиране	<ul style="list-style-type: none"> – позициониране, което може да бъде направено чрез онлайн инструменти от рода на е-петиции или уеб форум; – консултация, онлайн или други техники за събиране на предложения от заинтересованите страни.

Форма на участие	Механизъм
Диалог	<ul style="list-style-type: none"> – изслушвания и обществени форуми със заинтересовани страни за идентифициране и тълкуване на чувствителни въпроси и интереси на различните групи; – граждански форуми и съвети за обсъждане; – контакт в правителството, за да може гражданското общество да има достъп до информация за текущи политически инициативи.
Партньорство	<ul style="list-style-type: none"> – работна група или комисия, формирана като постоянна или ad hoc експертна група за съвети относно политическите приоритети.

3.2. Разработване на политика

Институциите разполагат с утвърдени процедури на разработване на политики. На този етап гражданските организации са привлечани за идентифициране на проблеми, предлагане на решения и осигуряване на доказателства за предпочитаните предложения. Приносът на гражданския сектор на този етап има следните форми:

- **застъпничество:** осигуряват се гаранции, че ще бъдат отчетени нуждите и интересите на заинтересованите страни, засегнати от разработваната политика;
- **информирание и запознаване:** членове и граждански групи се информират за предстоящата политика чрез гражданските организации;
- **експертиза и съвети:** осигуряват се изследвания и анализи на разглеждания въпрос и могат да се добавят на приоритети към проекта на политиката;
- **иновация:** предлагат се решения чрез въвеждане на нови подходи, практически решения и конкретни модели, които носят ползи на конкретни групи;

- **наблюдение:** процесът на разработване се проследява, за да се гарантират неговата прозрачност и възможностите за включване.

Отговорността на властите за постигане на ефективност на участието на този етап включва предоставяне на навременна и изчерпателна информация за протичащите процеси на консултиране, спазване на минимални стандарти (като ясни цели, правила за участие, срокове, лица за контакт и т.н.), покана към всички потенциални заинтересовани страни и организиране на отворени срещи, осигуряване на адекватни срокове и средства за консултиране и активно участие на представителите на управлението.

Полезни инструменти и механизми за прилагане на формите на участие на етапа на разработване на политика:

Форма на участие	Механизъм
Информирание	<ul style="list-style-type: none"> – отворен и свободен достъп до документите на политиката, включително единна информационна точка за разработване на политика, като информацията е налична в различни формати за достигане до аудиторията; – сайтове с цялостен достъп до ключови документи и обявления на публични събития; – кампании и лобиране за проектиране на политиката чрез позиции, писма и манифести; – видео излъчване на изслушвания, срещи и дебати, позволяващи на хората да гледат и слушат в реално време; – изследвания за събиране на информация за процеса на разработване.
Консултиране	<ul style="list-style-type: none"> – изслушвания и панели с въпроси и отговори за идентифициране и тълкуване на чувствителни въпроси и проблеми и събиране на предложения – в пряка комуникация и онлайн;

Форма на участие	Механизъм
	– експертни семинари и срещи, включващи участници в специализирани проучвания.
Диалог	– комисии и съветнически органи, обединяващи заинтересованите страни, които се състоят от или включват представители на гражданския сектор – постоянни или ad hoc.
Партньорство	– съвместно разработване – активно включване в законодателния процес.

3.3. Вземане на решения

Принцип на доброто управление е проектите на закони, решения и политики да бъдат отворени за участието и приноса на гражданското общество. Преди да бъде взето решението, управлението трябва да отчете различните гледни точки и мнения. На този етап консултациите са ключови за балансирано решение, а окончателният избор е на управляващите. Приносът на гражданския сектор на този етап има следните форми:

- **застъпничество:** осигурява се възможност за упражняване на влияние върху решението;
- **информирание и запознаване:** членове и граждански групи се информират за политическите решения и техния потенциален ефект;
- **експертиза и съвети:** на управляващите се осигурява подробен анализ от позицията на гражданското общество, който може да повлияе на решението;
- **наблюдение:** проследява се процеса, за да се гарантира неговата демократичност, прозрачност и оптимална ефективност.

Отговорността на властите за постигане на ефективност на участието на този етап включва разпространение на информация за

политики, които са в процес на решаване, прилагане на процедури и механизми за съвместно определяне на решения (където е приложимо), осигуряване на възможности и подкрепа за активно участие на гражданското общество, отчитане на мненията и приноса и осигуряване на обратна връзка.

Полезни инструменти и механизми за прилагане на формите на участие на етапа на вземане на решения:

Форма на участие	Механизъм
Информирание	– провеждане на кампании и лобиране за упражняване на влияние върху вземащите решения, като се използват листовки, сайтове, съобщения за медиите и публичност.
Консултиране и Диалог	– отворени пленарни сесии или заседания на комитетии за осигуряване на отворен достъп до дебати по време на процеса на вземане на решения.
Партньорство	– съвместно вземане на решения чрез форуми, конференции за постигане на консенсус и други събития за участие.

3.4. Изпълнение на политики

Голяма част от гражданските организации са най-активни на този етап, като предоставят услуги и изпълняват проекти. Той е ключов за постигане на предвидените резултати, затова достъпът до ясна и прозрачна информация относно очакванията и възможностите и активното партньорство между страните е определящо условие за успеха. Приносът на гражданския сектор на този етап има следните форми:

- **информирание и запознаване:** осведомяване на хората за извършваните дейности, разясняване на ползите или недостатъците;

- **наблюдение:** за да може да се прави текуща оценка и да се осигурят гаранции, че политиката се прилага правилно без вредни странични ефекти.

Отговорността на властите за постигане на ефективност на участието на този етап включва информиране за начините на изпълнение на политиката и утвърдените правила, процедурите за обществени поръчки, насоките за изпълнение на проекти, осигуряване на възможности за участие на гражданското общество в прилагането и откликване на специфични нужди, произтичащи от обстоятелствата, свързани с изпълнението на политиката.

Полезни инструменти и механизми за прилагане на формите на участие на етапа на изпълнение на политики:

Форма на участие	Механизъм
Информиране	<ul style="list-style-type: none"> – отворен и свободен достъп до документи в публичния сектор, свързани с проекти и изпълнителни решения; – сайт с цялостен достъп до ключови документи и обявяване на публични събития; – съобщения по електронната поща за предстоящи възможности за проекти и финансиране; – въпроси и отговори онлайн или други канали за разпространение на информация, представена под формата на въпроси и отговори, насочени към предоставяне на практическа помощ и съвети; – публично оповестяване на тръжни процедури за отворен и прозрачен процес за предоставяне на услуги.
Консултиране	<ul style="list-style-type: none"> – събития, конференции, форуми и семинари за информиране и дискутиране на прилагането с НПО и гражданите.

Форма на участие	Механизъм
Диалог	– семинари за изграждане на капацитет и увеличаване на знанията с оглед на изпълнението.
Партньорство	– стратегическо партньорство, при което НПО и властите формират партньорство за изпълнение на политика, което може да бъде пилотно прилагане или цялостно изпълнение.

3.5. Мониторинг

На този етап ролята на гражданските организации е да наблюдават и оценяват резултатите от политиката. Наблюдението изисква наличие на система, която по предварително зададени критерии да установи дали политиката постига определената цел. Приносът на гражданския сектор на този етап има следните форми:

- **застъпничество:** огласяване дали инициативата е достигнала до своите предвидени бенефициенти и дали дава предвидения резултат за обществото;
- **експертиза и съвети:** събиране на доказателства или изследвания за въздействието на политиката;
- **наблюдение:** на ефекта, който политиката произвежда.

Отговорността на властите за постигане на ефективност на участието на този етап включва предоставяне на информация за хода на изпълнение на политиката и отговори на конкретни въпроси, повдигнати от гражданското общество.

Полезни инструменти и механизми за прилагане на формите на участие на етапа на мониторинг на политики:

Форма на участие	Механизъм
Информирание	<ul style="list-style-type: none"> – отворен и свободен достъп до информация за напредъка в политиката; – събиране на доказателства – казуси и статистика – за резултатите от проектите; – оценяване на политиката и нейното въздействие чрез конференции и докладване; – независими проучвания за формулиране на уроци.
Консултиране	<ul style="list-style-type: none"> – механизми за обратна връзка за проследяване на напредъка като проучвания на общественото мнение, интернет анкетиране, въпросници.
Диалог	<ul style="list-style-type: none"> – работни групи или комисии на НПО за мониторинг и оценка на политиката.
Партньорство	<ul style="list-style-type: none"> – работна група или комисия на НПО и властите в стратегическо партньорство за мониторинг и оценка на политиката.

3.6. Преформулиране

Знанието, придобито от оценяване на изпълнението на политиката, съчетано с променящите се нужди на обществото често изискват преформулиране на политики. То трябва да се основава на достъп до информация и възможности за диалог. Преформулирането е свързано с начало на нов цикъл на вземане на решение. Приносът на гражданския сектор на този етап има следните форми:

- **застъпничество:** преговори за подновяване на политиката чрез посочване на ограничения или странични ефекти, за да се адаптира към нуждите на гражданите;

- **експертиза и съвети:** проучвания и анализи за определяне на пропуски в текущата политика и обосноваване на преформулирането;
- **иновации:** разработване на нови подходи за решаване на проблема;
- **доказателства:** идентифициране на препятствия и илюстриране на променящи се нужди, които изискват преформулиране на политиката.

Отговорността на властите за постигане на ефективност на участието на този етап включва предоставяне на информация, позволяваща преглед на политиката и необходимостта от промени, осигуряване на ясни, отворени и достъпни процеси за участие и отговор на приноса на гражданските организации.

Полезни инструменти и механизми за прилагане на формите на участие на етапа на преформулиране:

Форма на участие	Механизъм
Информирание	– отворен и свободен достъп до информация за оценки, резултати от изследвания и други доказателства за съществуващата политика.
Консултиране	– конференции или срещи за определяне на следващите стъпки, планирани от властите; – онлайн консултация за събиране на мнения от гражданското общество за бъдещето на политиката.
Диалог	– семинари и форуми за включване на заинтересовани страни в разработването на нови посоки на политиката.
Партньорство	– работна група, комисия или експертна група с цел да се препоръча преработена политика.

4. ИЗГРАЖДАНЕ НА КАПАЦИТЕТ ЗА ГРАЖДАНСКО УЧАСТИЕ

Съществуват някои инструменти и механизми, прилагани в цяла Европа, които осигуряват всеобща подкрепа за участие на гражданския сектор във вземането на решения:

4.1. Е-участие

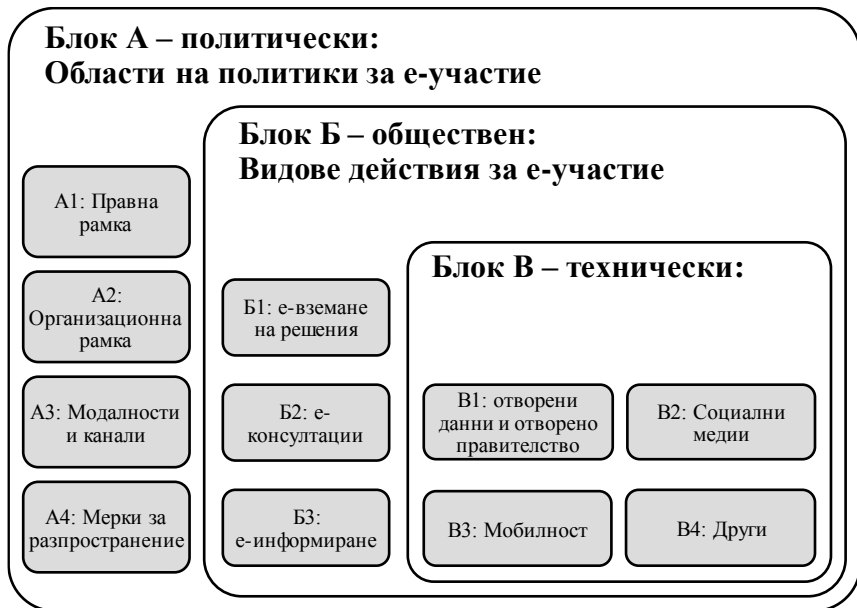
Електронните инструменти предлагат огромен потенциал за подобряване на демократичната практика и участието в организираното гражданско общество. Те имат голям принос за прозрачността, отчетността и отзивчивостта на институциите, за по-голямо ангажиране на гражданите, за включването им в демократичния процес и за повишаване на неговата достъпност. За да може този потенциал да бъде реализиран в максимална степен, е-инструментите трябва да бъдат интегрирани от всички участници в процеса на вземане на решения: властите да направят възможно участието през тях, а гражданското общество да ги използва ефективно.

Департаментът по икономически и социални въпроси на ООН е създал инструмент за *измерване и оценка на ангажирането на гражданите и е-участието* (МЕТЕР)²². Инструментът представлява аналитична рамка за оценяване на напредъка в е-участието, обмен на добри практики и натрупване на знание. Използва се за диагностика на успеха или неуспеха на инициативите на управлението на местно, регионално и национално ниво, като в дългосрочен план предвижда сравнения между държавите. Рамката се състои от две части, първата от които е теория, а втората е оценка. Състои се от два отделни етапа: първият е оценка на *готовността на е-участие* преди изпълнението с помощта на въпросници и събиране на данни и индикатори. След като приключи изпълнението се прави оценка

²² http://workspace.unpan.org/sites/Internet/Documents/METER%20framework_18%20Jul MOST%20LATEST%20Version.pdf

на реалните практики на е-участие за проследяване на напредъка. За целта се използва въпросник за самооценка.

Рамката МЕТЕР разглежда *е-участието* в политически и технически аспект²³.

4.2. Структури за сътрудничество между НПО и управлението

Много държави са създали координиращи органи за подпомагане на взаимоотношенията между гражданите и властите. Такива са лице за контакт за гражданското общество във всяко министерство или централно координационно звено като единен комуникатор; съвместни структури от рода на комисии с участието на заинтересованите страни, работни групи, експертни съвети и други консултативни органи (постоянни или *ad hoc*) или коалиции от граждански организации, които кумулират ресурси и разработват общи позиции.

²³ <https://www.citizenlab.co/blog/e-government/5-ways-to-measure-evaluate-e-participation/>

Пример

Правителството на Хърватия е формирало *Съвет за развитие на гражданското общество* под формата на консултативен орган за разширяване на сътрудничеството, насърчаване на филантропията, социалния капитал, партньорството и междусекторните връзки. Съветът изпълнява редица задачи, сред които:

- участие в непрекъснат мониторинг и анализ на публичните политики, отнасящи се до или засягащи развитието на гражданското общество в страната;
- изразяване на мнения и становища по законопроекти, засягащи развитието на гражданското общество и търсене на подходящи начини за включване и ангажиране на гражданските организации в обсъждането на регулации, стратегии, програми на национално и европейско ниво и взаимодействие с публичния и частния сектор;
- планиране на приоритетите на националните програми за публично финансиране на проекти на граждански организации и анализ на годишните доклади за дейността на министерствата и агенциите за финансирани програми и проекти;
- участие в програмирането за използването на фондовете на ЕС, основани на ефективна система за консултации;
- взаимодействие с хърватските представители на гражданското общество в Европейския икономически и социален комитет за формулиране на граждански позиции на ниво Европейски съюз;
- избор на представители на гражданското общество в комитети, консултативни и работни групи по искане на държавни органи, министерства и други власти.

Публичните администрации са длъжни да предоставят точна информация за своите решения за финансиране на граждански сдружения за последната финансова година през Службата за сътрудничество с граждански организации.

4.3. **Рамкови документи за сътрудничество между НПО и управляващите**

В много европейски държави са сключени рамкови споразумения за определяне на роли, отговорности, процедури и инициативи за сътрудничество. Тези документи поставят ясна основа на взаимодействието и така улесняват диалога и взаимното разбирателство.

Пример

Холандското правителство предприе действия за стратегическо партньорство за лобиране и застъпничество за периода 2016-2020 г. под наименованието "Диалог и несъгласие". В специална процедура бяха избрани 25 организации на гражданското общество/консорциуми от организации, отговарящи на определени базови критерии, за ролята на стратегически партньори. Партньорството се основава на доверие в доказаните им качества, постигнати резултати и стратегически потенциал. Избраните организации работят с отговорния министър за постигане на съвместно определена стратегическа цел.

Така формулираната задача изисква реално сътрудничество и ангажимент от двете страни. Общият анализ е произвел обща визия за добавената стойност на партньорството. Партньорските действия се провеждат в Холандия, на международната арена и в държави, нуждаещи се от подпомагане.

Гражданските организации са представили на министъра предложение за програма, която формира основата за разпределяне на финансирането. Условието е дейностите и резултатите в програмата да са свързани със стратегическата цел и да укрепват капацитета за застъпничество и лобиране на организациите. Всеки партньор има свои мрежи, опит, качества и инструменти, а общото знание увеличава шансовете за успех. Съчетаването на експертиза и капацитет – дипломатическия опит на министерството и контактите, мрежите и специфичната експертиза на гражданските организации – се оказва ефективен механизъм за постигане на резултати.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

**ЧАСТ ВТОРА:
ВЪЗМОЖНОСТИ И ФОРМИ ЗА ГРАЖДАНСКО
УЧАСТИЕ**

1. НИВА НА ГРАЖДАНСКО УЧАСТИЕ

В зависимост от това до каква степен гражданите и техните организации са включени в процеса на вземане на решения, разграничаваме формите информирание, консултиране, диалог и партньорство. Всички те могат да се прилагат на всеки етап от процеса на вземане на решения. Начините на приложение са разгледани подробно в следващия раздел.

Информирание

Достъпът до информация е основа на всички следващи стъпки за включване на гражданския сектор във вземането на управленски решения. Информирането се прилага на всички етапи от процеса и не изисква взаимодействие и включване. Това е еднопосочно действие от управлението към гражданите, което ги приобщава към решенията.

Консултиране

При тази форма на инициатива властите търсят мнение от гражданските организации по конкретни теми или промени в политиката. Консултирането включва информирание за готвени промени в политиката и покана за изразяване на коментари, мнения и обратна връзка. Инициативата и темите произлизат от властите. Консултациите са подходящи на всички етапи от процеса и особено на етапите разработване на политика, наблюдение на изпълнението и промени в нормативната уредба.

Диалог

Инициативата за диалог може да бъде и на двете страни, а самият диалог се случва в два формата: **широк** или **диалог за сътрудничество**. Широкият диалог е двупосочна комуникация, резултат от взаимен интерес и потенциални споделени цели за осигуряване на редовен обмен на мнения. Формите варират от открито обществено изслушване до специализирани срещи между НПО и властите. Дискусията е широкообхватна и не е непременно свързана с протичащ процес на разработване на политика. Диалогът за сътрудничество се основава на взаимен интерес за разработване на конкретна политика. Той обикновено води до съвместни препоръки, стратегия или законодателство. При него срещите са чести или редовни и води до съгласувани резултати. Диалогът е много ценен на всички етапи от процеса, но е ключов за определяне на дневния ред, за разработване и преформулиране на решения.

Партньорство

Партньорството предполага споделени отговорности на всеки етап от процеса от определянето на дневния ред през разработването, определяне на решение и прилагане на политиката. Това е най-висшата форма на участие. На това ниво има тясно сътрудничество, като се запазва независимостта на гражданските организации. Те имат правото да провеждат кампании и да действат независимо от участието си в партньорство. Възможни дейности в партньорство са делегиране на конкретни задачи на гражданските организации, форуми и създаване на органи за вземане на съвместни решения, включително за разпределяне на ресурси. Партньорство може да се формира на всеки етап от процеса и е особено подходящо за определяне на дневния ред или при прилагането на политики.

Ползите от прилагането на описаните форми на взаимодействие са теоретично обосновани и проверени в практиката. С тяхна помощ управлението си осигурява възможности за по-добро информиране на обществото за своята работа, намира нови партньори за изпълнението на политики, привлича ресурси и дава гаранции, че законите и регулациите отчитат нуждите на заинтересованите страни.

2. ФОРМИ НА ГРАЖДАНСКО УЧАСТИЕ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

2.1. Европейска комисия

Европейска гражданска инициатива

Според чл. 11, ал. 4 от *Договора за Европейския съюз* (ДЕС)²⁴ най-малко един милион граждани на Съюза, могат да организират **инициатива**, с която да приканят *Европейската комисия* (ЕК) да представи подходящо предложение, в рамките на предоставените ѝ правомощия, по въпроси, за които тези граждани считат, че за целите на прилагането на Договорите е необходим юридически акт на Съюза. Процедурите и условията за осъществяване на *Европейската гражданска инициатива* са определени в чл. 24, ал. 1 от *Договора за функционирането на Европейския съюз* (ДФЕС)²⁵, въз основа на който е приет *Регламент (ЕС) № 211/2011 на Европейския парламент и на Съвета от 16 февруари 2011 г. относно гражданската инициатива*²⁶.

Европейската гражданска инициатива дава възможност на гражданите да предлагат конкретни законодателни промени във всяка област, в която ЕК има правомощия да предлага законодателство. Такива са околна среда, селско стопанство, енергетика, транспорт или търговия. Инициативата е начин граждани от различни държави от ЕС да обединят усилията си по въпрос от взаимен интерес, за да повлияят на изработването на конкретна политика на ЕС.

Европейската гражданска инициатива следва да се разглежда в контекста на други средства, чрез които гражданите могат да отнесат определени въпроси до институциите на Съюза и които се със-

²⁴ консолидиран текст 2016 г., ОВ С 202, 7.6.2016

²⁵ консолидиран текст 2016 г., ОВ С 202, 7.6.2016

²⁶ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:02011R0211-20150728&from=BG>, (консолидирана версия от 28.07.2015 г.)

тоят най-вече от диалог с представителните организации и гражданското общество, консултации със заинтересованите страни, петиции и жалби до омбудсмана.

С гражданска инициатива могат да бъдат предложени правила във всички области, в които ЕК има правомощия да предлага законодателство. Това са:

Област на политиката	Членове от ДФЕС ²⁷
Безопасност на храните	членове 43, 168-169
Борба с измамите	член 325
Бюджет	членове 310-324
Външна търговия	членове 206-207
Вътрешен пазар и свободно движение на стоки	членове 26-29, 114 и 115
Гражданска защита	член 196
Данъчно облагане	членове 110-113
Енергетика	член 194
Защита на потребителите	член 169
Икономическа и парична политика	членове 119-144
Информационно общество	членове 179-190
Конкуренция	членове 101-109
Култура	член 167
Митници	членове 30-33
Научни изследвания и иновации	членове 179-190
Недискриминация и гражданство	членове 18-25
Образование, обучение, младеж и спорт	членове 165-166
Обществено здравеопазване	член 168

²⁷ освен ако не е посочено друго

Област на политиката	Членове от ДФЕС ²⁷
Околна среда и действия в областта на климата	членове 191-193
Правосъдие, свобода и сигурност: <ul style="list-style-type: none"> – политики относно гранични проверки, убежище и имиграция – съдебно сътрудничество – полицейско сътрудничество 	членове 67-89 членове 77-80 членове 81-86 членове 87-89
Промисленост и предприемачество	член 173
Развитие и сътрудничество	членове 208-213
Разширяване	ДЕС* – член 49 член 212
Регионална политика – Икономическо, социално и териториално сближаване	членове 174-178, членове 162-164
Свободно движение: <ul style="list-style-type: none"> – хора – услуги – капитали 	членове 45-55 членове 56-62 членове 63-66
Селско стопанство и рибарство	членове 38-44
Транспорт	членове 90-100
Трудова заетост и социални въпроси	членове 145-161
Туризм	член 195
Хуманитарна помощ	член 214
<p>Важно: Този списък обхваща по-общите области на политиката, посочени в Договорите за ЕС, и може да не е изчерпателен, за справка, вижте пълния текст на Договорите.</p>	

За да се организира инициатива е необходимо създаване на граждански комитет, съставен от поне 7 граждани на ЕС, които живеят в 7 различни държави членки и са на възраст, на която имат право да гласуват (съгласно законодателството на съответната държава). Преди да започнат събирането на изявления за подкрепа от гражданите, гражданският комитет трябва да изпрати искане за регистрация на предложената от тях инициатива в официалния регистър на ЕК – <http://ec.europa.eu/citizens-initiative>.

За регистрация на дадена инициатива, организаторите трябва да предоставят, на един от официалните езици на ЕС, следната информация:

- наслов на предложената гражданска инициатива;
- цели на предложената гражданска инициатива, с която Комисията се приканва към действие;
- разпоредби на Договорите, които според организаторите имат отношение към предложеното действие;
- лични данни на 7-те членове на гражданския комитет, като се посочват представителят и заместникът, техните адреси и телефонни номера;
- документи, с които се доказват пълните имена, пощенските адреси, гражданството и датите на раждане на всеки от седемте членове на гражданския комитет;
- всички източници на подкрепа и финансиране за предложената гражданска инициатива на стойност над 500 евро на година и на спонсор.

Комисията регистрира предложената инициатива до 2 месеца след получаване на искането, ако са изпълнени следните условия:

- гражданският комитет е образуван и лицата за контакт са определени;
- предложената инициатива не попада по очевиден начин извън обхвата на правомощията на ЕК;

- предложената инициатива не е в явна злоупотреба, несерioзна или злонамерена; и
- предложената инициатива не е в явно противоречие с ценностите на Съюза, установени в член 2 от ДЕС.

Всички регистрирани инициативи се публикуват на уебсайта за граждански инициативи <http://ec.europa.eu/citizens-initiative>.

След потвърждаване на регистрацията на предложената инициатива организаторите могат да започнат да събират изявления (подписи) за подкрепа от гражданите. Те разполагат с 12 месеца, за да съберат изисквания брой изявления за подкрепа. Изявления в подкрепа на инициативата се събират във всяка от участващите държави членки. По време на цялата процедура организаторите трябва да спазват действащото законодателство относно защитата на данните.

Изявления за подкрепа се събират на хартия и/или онлайн. Преди да започнат да събират изявления за подкрепа онлайн, организаторите трябва да поискат от съответните национални органи да удостоверят, че тяхната онлайн система отговаря на изискванията, и да публикуват на своя уебсайт полученото удостоверение.

Минималните прагове за всяка участваща държава се определят по формула, основана на броя на нейните представители в Европейския парламент (ЕП), умножен по 750²⁸ (за България прагът е 13 500).

След като организаторите съберат необходимия брой изявления за подкрепа, те трябва да поискат от компетентните национални органи в съответната държава членка, в която са събрали изявления, да удостоверят броя на валидните изявления, събрани за съответната страна. Националните органи разполагат с 3 месеца, за да удостоверят броя на валидните изявления за подкрепа. Те могат използват подходящи начини за проверка на изявленията, включително случайни извадки.

²⁸ Конкретните числа са определени в Приложение I към Регламент 211/2011.

След като организаторите получат удостоверенията от компетентните национални органи, доказващи, че са събрали изисквания брой изявления за подкрепа (общо **1 милион изявления**, като определеният минимум трябва да е достигнат в поне 7 държави членки), те внасят инициативата в ЕК заедно с информация за подкрепата и финансирането, които са получили за нея.

В рамките на 3 месеца след внасянето на дадена инициатива:

- представители на ЕК се срещат с организаторите, които представят повдигнатите в инициативата въпроси;
- организаторите имат възможност да представят инициативата си на публично изслушване в ЕП;
- ЕК приема официален отговор, в който посочва какви действия ще предложи в отговор на гражданската инициатива, ако смята да предложи такива, както и причините за своето решение.

Отговорът на ЕК следва да бъде под формата на официално съобщение, прието от колегиума на членовете на Комисията и се публикува на всички официални езици на ЕС. ЕК може да представи само предварителното си становище по въпроса и да реши да извърши по-нататъшни проучвания, преди да вземе окончателно решение. Комисията не е длъжна да предложи законодателство в резултат на инициатива. Ако Комисията реши да изготви законодателно предложение в отговор на гражданска инициатива, предложението се изпраща до законодателните органи (обикновено ЕП и Съвета) и започва съответната законодателна процедура. Ако предложението бъде прието, то се превръща в закон.

Европейската гражданска инициатива допринася за укрепването на демократичното функциониране на Съюза чрез участието на гражданите в неговия демократичен и политически живот. Гражданите, подкрепили успешна гражданска инициатива, осъзнават, че могат да упражнят реално влияние на ниво ЕС. Стимулират се формите на колективно действие и инициативи за общоевропейски кампании и дебати.

Европейска гражданска инициатива

Цел:	Целта на гражданската инициатива е да бъде отправена покана към Европейската комисия да предложи законодателство в област, в която ЕК правомощия за това, например околна среда, селско стопанство, транспорт или обществено здраве.
Нормативно основание:	<ul style="list-style-type: none"> – чл. 11, ал. 4 от ДЕС; – чл. 24, ал. 1 от ДФЕС; – Регламент (ЕС) № 211/2011 на Европейския парламент и на Съвета от 16 февруари 2011 г. относно гражданската инициатива
Кой може да бъде инициатор?	<p>Европейската гражданска инициатива се организира от граждани на ЕС, които създават граждански комитет, отговарящ за управлението на инициативата по време на цялата процедура.</p> <p>Гражданска инициатива не може да бъде организирана от организации, но всяка организация може да популяризира или спонсорира инициативата, при условие че прави това при пълна прозрачност.</p>
Кой може да участва?	Всеки гражданин на ЕС.
Как се провежда?	<p>За да започне гражданска инициатива, трябва да бъде създаден <i>граждански комитет</i>, който включва най-малко 7 граждани на ЕС, пребиваващи в поне 7 различни държави членки.</p> <p>Членовете на гражданския комитет трябва да са граждани на ЕС и да са на възраст, която им дава право да гласуват на изборите за ЕП (18 години освен в Австрия, където възрастта за гласуване е 16 години).</p> <p>Гражданският комитет трябва да регистрира инициативата си на уебсайта за <i>Европейска</i></p>

Европейска гражданска инициатива	
	<p><i>гражданска инициатива</i> преди да започне да събира изявления за подкрепа от гражданите.</p> <p>След потвърждаване на регистрацията от ЕК, организаторите разполагат с една година за събиране на изявления за подкрепа.</p>
Права на участниците:	<p>Всеки гражданин на ЕС може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – предприеме или да се включи в инициативата; – направи изявление за подкрепа на инициативата.
Реализиране на участието	<p>Когато гражданска инициатива събере 1 милион изявления за подкрепа, ЕК е задължена да разгледа внимателно инициативата.</p> <p>В рамките на 3 месеца след получаването на инициативата:</p> <ul style="list-style-type: none"> – представители на ЕК се срещат с организаторите, които да обяснят подробно повдигнатите в инициативата въпроси; – организаторите имат възможност да представят инициативата си на публично изслушване в ЕП; – ЕК приема официален отговор, в който посочва какви действия ще предложи по гражданската инициатива, както и мотивите за своето решение.
Срокове:	<p>Изявленията за подкрепа на предложената гражданска инициатива се събират след датата на регистриране на инициатива в срок от не повече от 12 месеца.</p>
Обратна връзка:	<p>Отговорът е под формата на официално съобщение, прието колегиума на ЕК и публикувано на всички официални езици на ЕС.</p>

Европейска гражданска инициатива

	<p>ЕК не е задължена да предложи законодателство в резултат на инициатива. Ако ЕК реши да представи законодателно предложение, започва обикновена законодателна процедура – предложението на ЕК се изпраща до законодателните органи. Ако предложението бъде прието, то се превръща в закон.</p>
Повече информация:	<p>Европейска комисия, сайт за публикуване на отворени граждански инициативи – http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/initiatives/open</p>

Обществени консултации на Европейската комисия

Европейската комисия редовно търси мнението на гражданите и заинтересованите лица, когато разработва политики и законодателни актове. Чрез участие в обществени консултации, гражданите на ЕС могат да се произнасят по инициативи на ЕК и да дават принос за подготвителната работа по законодателството на ЕС на различни етапи от процеса. В стремежа си да постига по-добри резултати ЕК предприема конкретни инициативи за включване в политическия и законотворческия процес на гражданите и специално онези от тях, които са засегнати от политиките и правните актове законите.

Като част от *Програмата за по-добро регулиране*²⁹ ЕК прави процеса на създаване на законодателство и политики по-достъпен и се вслушва повече в мненията на хората, засегнати от тях. По-доброто регулиране разчита на факти и прозрачен процес, в който гражданите и заинтересованите страни (като например предприятия, държавни администрации и изследователи) участват на всеки етап от политическия и законодателния процес.

ЕК търси приноса на широк кръг заинтересовани страни, в т.ч. професионални и бизнес сдружения, профсъюзи, предприятия, неправителствени и граждански организации, гражданите, академични и изследователски институции, обществото като цяло, при изготвяне на:

- *пътни карти и първоначални оценки на въздействието*, когато ЕК представя нови идеи за политики и законодателство.

²⁹ https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/planning-and-proposing-law/better-regulation-why-and-how_bg

- *проекти на законодателни актове* или политически предложения, приети от ЕК, включително съпътстващите оценки на въздействието;
- *проекти на делегирани и изпълнителни актове* на ЕК.
- *оценки и проверки за пригодността* на съществуващи закони;
- *оценки за прилагането* на съществуващи политики и закони.

Установената практика предвижда изразяване на мнението на гражданите и заинтересованите страни чрез онлайн инструменти, както и комбинация от писмени инструменти за консултация (използвани както за открити обществени, така и за целенасочени консултации) и по-пряко взаимодействие със заинтересованите страни. Комисията може също така да потърси експертен опит в дадена област и да се насочи към конкретни групи от заинтересовани страни, например чрез:

- целеви консултации;
- заседания;
- работни срещи;
- семинари;
- срещи с малки предприятия;
- форуми за онлайн дискусии.

В зависимост от вида на консултирания документ се ползват и полуструктурирани въпросници с отворени въпроси. Повечето участници предпочитат въпросника пред изцяло отворения формат.

Сроковете за провеждане на обществените консултации зависят от предмета на съответната консултация, като са предвидени съответните минимални срокове.

Комисията се стреми да публикува информацията за обществените консултации на възможно най-много официални езици на ЕС. В някои случаи тази информация е достъпна само на един или

само на няколко езика. Въпреки това, участниците могат да изпращат своите мнения и коментари на всеки от официалните езици на ЕС.

Провеждането на обществените консултации се организира чрез оповестените правила за участие³⁰, които предвиждат регистрация на страницата на конкретната инициатива или използване на профил в социалните медии.

Следното съдържание се счита за неподходящо в обществени консултации и се отстранява от сайта на Комисията:

- обидни, неприлични, вулгарни, клеветнически, изразяващи омраза, ксенофобски, заплашителни или сексуално-ориентирани коментари;
- реклами на сайтове или продукти;
- повтарящо се съдържание (публикувано многократно);
- коментари извън темата, които не са свързани с предложеното законодателство/политика;
- връзки към незаконен или пиратски софтуер.

За осигуряване на прозрачност организациите и представителите на бизнеса, участващи в консултациите, е препоръчително те да се регистрират в *Регистъра за прозрачност на ЕС*³¹.

Обществените консултации допринасят за отвореността и прозрачността на взетите решения и дават възможност на гражданите и заинтересованите страни да направят принос по време на целия процес. Решенията на ЕС се основават на данни и доказателства и на разбиране на очакваните въздействия. Регулаторната тежест върху бизнеса, гражданите и публичните администрации се намалява във възможната степен.

³⁰ https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/rules-feedback-and-suggestions_bg

³¹ <http://ec.europa.eu/transparencyregister/public/homePage.do>

Обществени консултации на Европейската комисия

Цел:	Подобряване на качеството на законодателство, както и провеждане на политики, основани на доказателства
Нормативно основание:	<ul style="list-style-type: none"> – чл. 11, т. 3 от ДЕС; – По-добро регулиране за постигането на по-добри резултати — Програма на ЕС, COM/2015/0215 окончателен.
Кой може да бъде инициатор?	Генералните дирекции и агенциите на ЕК
Кой може да участва?	<p>В обществените консултации могат да участват:</p> <ul style="list-style-type: none"> – гражданите на Европейския съюз; – заинтересованите страни (като например предприятия, държавни администрации и изследователи).
Как се провежда?	<p>Мнения и предложения се приемат на всички официални езици на ЕС.</p> <p>Въпросниците за обществени консултации се публикуват най-малко на английски, френски и немски език, а често и на повече европейски езици.</p> <p>Въпросниците, свързани с нови инициативи, включени в работната програма на Комисията, по принцип са налични на 24 официални езика.</p> <p>Търсенето на инициативи на сайта на Комисията може да става по тема, вид или дата.</p>
Права на участниците:	<p>Участниците в обществените консултации могат да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – изразят мнение по предмета на консултацията; – направят предложения, свързани с предмета на консултацията; – представят информация в подкрепа на своето мнение и/или предложение, свързана с предмета на консултацията.

Обществени консултации на Европейската комисия

<p>Реализиране на участието</p>	<p>На сайта за консултации е предоставена възможност за изразяване на мнение на ключови етапи от политиката и законодателния цикъл. Предоставен е кратък видео материал, обясняващ какви са практическите стъпки.</p> <p>Има възможност за получаване на съобщения по електронна поща, при поява на нови инициативи по теми, от интересите на регистрирания потребител.</p>
<p>Срокове:</p>	<ul style="list-style-type: none"> – минимум 12 седмици за инициативи с оценки на въздействието, оценки и проверки за пригодност (решението се взема за всеки отделен случай) и за зелени книги (след приемане от Комисията); – 4 седмици за пътни карти за оценка и проверка на пригодността (след публикуването) и първоначални оценки на въздействието; – 4 седмици за проекти на делегирани актове (след приключване на междуведомствената консултация паралелно с експерти от държавите-членки); – 4 седмици за проекти на актове за изпълнение (след приключване на междуведомствената консултация и преди гласуването в Комитета по комитология); – 8 седмици за законодателни или политически предложения, приети от Колежа и когато е приложимо, съпътстващите оценки на въздействието (след приемане от Комисията).
<p>Обратна връзка:</p>	<p>Обобщените мнения и оценката на консултациите се публикуват на сайта за консултации.</p>
<p>Повече информация:</p>	<p>Информация за обществените консултации – https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say_en</p>

Предложения за подобряване на европейското законодателство

Всеки гражданин на ЕС и организация, действаща на територията на ЕС, може да прави предложения за подобряване на съществуващите закони на ЕС и повишаване на тяхната ефективност и ефикасност. Тази възможност е отворена постоянно и не е обвързана с конкретен срок. Всички получени предложения се публикуват на сайта https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/lighten-load_bg, при условие че са спазени правилата, и се разглеждат от съответните служби на ЕК.

Предложенията се разглеждат от група експерти от всяка от държавите членки. Групата, известна като "Платформа REFIT"³², включва представители на бизнеса и на граждански организации. Платформата REFIT не взема предвид предложения, свързани със:

- проектозакони, за които е в ход законодателна процедура;
- закони на ЕС, които се прилагат от по-малко от 2 години;
- закони на ЕС, за които е планирана или е започнала консултация със социалните партньори.

Платформата REFIT може да отправи препоръки към ЕК в резултат на предложенията. Ако платформата реши да не предприема действия по конкретно предложение, тя информира лицето или организацията, направили предложението, за своите мотиви.

Информационните центрове от мрежата Europe Direct предоставят информация на лицата или организациите, чиито предложения не са в обхвата на дейност на платформата REFIT.

³² https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/evaluating-and-improving-existing-laws/refit-making-eu-law-simpler-and-less-costly_bg

Предложения за подобряване на европейското законодателство

Цел:	Подобряване на съществуващите закони на ЕС и повишаване на тяхната ефективност и ефикасност
Нормативно основание:	<ul style="list-style-type: none"> – чл. 11, т. 1 от ДЕС; – По-добро регулиране за постигането на по-добри резултати – Програма на ЕС, COM/2015/0215 окончателен
Кой може да бъде инициатор?	<p>Предложения могат да правят:</p> <ul style="list-style-type: none"> – гражданите на ЕС; – организации, действащи на територията на ЕС.
Кой може да участва?	Всеки гражданин или организация, действаща на територията на ЕС, може да прави предложения за подобряване на съществуващите закони на ЕС и повишаване на тяхната ефективност и ефикасност.
Как се провежда?	<p>Чрез системата за подаване на предложения: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/lighten-load_bg</p> <p>Предложения се приемат на всички официални езици на ЕС.</p>
Права на участниците:	<p>Всеки участник може да избере дали неговото предложение да бъде:</p> <ul style="list-style-type: none"> – публикувано заедно със съответните лични данни или данните за организацията <p>или</p> <ul style="list-style-type: none"> – публикувано анонимно.
Реализиране на участието	<p>Чрез системата за подаване на предложения: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/lighten-load_bg</p>

Предложения за подобряване на европейското законодателство

Срокове:	Няма определени срокове за отговор от страна на ЕК, но обикновено това става в рамките на 3 месеца.
Обратна връзка:	<p>Платформата REFIT може да отправи препоръки към ЕК в резултат на предложенията.</p> <p>Платформата REFIT информира лицето или организацията, направили предложението, за своите мотиви, когато реши да не предприема действия във връзка с конкретно предложение.</p> <p>Информационните центрове на ЕС от мрежата Europe Direct предоставят информация на лицата или организацията, чиито предложения не попадат в обхвата на дейност на платформата REFIT.</p>
Повече информация:	<p>Информация за предложения за подобряване на европейското законодателство – https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/lighten-load_bg</p> <p>Мрежа Europe Direct – https://europa.eu/european-union/contact/meet-us/bulgaria_bg</p>

Граждански диалози

Гражданските диалози са неформално взаимодействие между ЕК и европейските граждани, и организации на гражданското общество по различни теми.

В целия Съюз се провеждат диалози с граждани по различни значими въпроси, чрез които членовете на ЕК представят общата програма, изслушват идеите и работят заедно със заинтересованите лица. Гражданският диалог има важна роля за набиране на идеи, които не изискват законодателни промени и е стъпка към постигане на партньорство между институциите и гражданите.

В рамките на програмата "Европа за гражданите" ЕК поддържа портала "EU CITIZENSHIP"³³. Целта на тази програма е да повиши разбирането на гражданите за ЕС, неговата история и неговото разнообразие; да подобри условията за гражданско и демократично участие на ниво ЕС и да стимулира интерес към и включване в правенето на политика в ЕС. Комисията поддържа постоянен и структуриран дебат с ключови партньори и финансира проекти на организации на гражданското общество.

"Групата за граждански диалог" обсъжда всички въпроси, свързани с програмата "Европа за гражданите", включително "демократично и гражданско ангажиране". Тя насърчава обмена на опит и добрите практики в тези области и допринася за разпространението на резултатите от програмата. Групата наблюдава и обсъжда развитието на политиката в свързани области.

Диалогът осигурява равнопоставеност на страните в обсъждането на проблемите и управленските решения и показва къде и как гражданските организации биха могли да се превърнат в реален партньор на институциите за прилагането им.

³³ http://ec.europa.eu/citizenship/index_en.htm

Граждански диалози

Цел:	Повишаване на осведомеността на гражданите за начините на вземане на решения в ЕС и включването им в процеса
Нормативно основание:	чл. 11, т. 1 от ДЕС
Кой може да бъде инициатор?	Инициатори на граждански диалози могат да бъдат: <ul style="list-style-type: none"> – граждани на ЕС; – граждански организации; – Европейската комисия и нейните представителства в държавите членки.
Кой може да участва?	Гражданите на Европейския съюз
Как се провежда?	Чрез организиране на публични дискусии в държавите членки на ЕС
Права на участниците:	Гражданите имат право да участват, да изразят мнението си, да бъдат изслушани
Реализиране на участието	Гражданските диалози се осъществяват в държавите членки чрез провеждане на публични срещи и дискусии със заинтересовани страни по конкретни теми или инициативи
Срокове:	Провежда се текущо в държавите членки
Обратна връзка:	Обратната връзка се получава на място, както и чрез обобщенията на ЕК за провеждането на отделните инициативи
Повече информация:	Повече информация е налична на: https://ec.europa.eu/info/events/citizens-dialogues_bg , http://ec.europa.eu/citizenship/index_en.htm

2.2. Европейски парламент

Петиция

Всеки гражданин на ЕС или постоянно пребиваващо в държава членка лице може индивидуално или чрез сдружаване с други лица да отправи петиция до *Европейския парламент* (ЕП) по въпрос, попадащ в сферата на дейност на ЕС и който го засяга пряко. Всяко дружество, организация или сдружение, чието седалище се намира в ЕС, може също да упражни правото си на петиция, гарантирано от ДФЕС.

Петицията може да бъде под формата на жалба или искане и може да се отнася до въпроси от публичен или частен интерес.

Темата на петицията трябва да засяга въпрос, който попада в обхвата на областта на дейност на Съюза. Това например може да се отнася до:

- правата на европейските граждани, установени от Договорите;
- въпроси, свързани с околната среда;
- защитата на потребителите;
- свободното движение на хора, стоки и услуги;
- вътрешния пазар;
- въпроси, свързани със заетостта и социалната политика;
- признаването на професионални квалификации;
- други теми, свързани с прилагането на правото на ЕС.

Петиция може да е свързана с проблеми по прилагането на правото на ЕС или призив към ЕП да изрази позиция по определен въпрос, включително нарушаване на правата на гражданите от страна на държава членка, на местните органи или други институции.

Петицията следва да бъде изчерпателна и да включва всички факти, свързани с въпроса, като може да бъде придружена от резюме.

ЕП не разглежда жалби срещу институции или органи на ЕС. В съответствие с чл. 228 от ДФЕС жалби, свързани с лошо управление от страна на институциите и органите на ЕС, се разглеждат от Европейския омбудсман. Жалби срещу национални, регионални или местни органи в държавите членки, дори когато жалбите касаят въпроси, свързани с ЕС, се изпращат до националните или регионалните омбудсмани или до комисиите по петиции в националните и регионалните парламенти.

Порталът за петиции на ЕП (PETIportal)³⁴ позволява електронно подаване на петиция чрез обичайния процес на регистрация.

Получените петиции се регистрират и разглеждат от Комисията по петициите на ЕП, която преценява тяхната допустимост. Ако петиция отговаря на изискванията за допустимост, Комисията по петиции я определя за допустима и взема решение за действията, които трябва да се предприемат в съответствие с чл. 216 от Правилника за дейността на Парламента³⁵. След като бъде взето това решение, резюметата на петициите, подадени до ЕП, се оповестяват публично чрез портала за петиции.

След публикуването на резюметата на портала за петиции статусът на петициите може да се наблюдава и може да се изразява подкрепа за дадена петиция онлайн. Функцията за подкрепа на петиция е достъпна след като петицията е публикувана на портала за петиции до приключване на разглеждането на петицията. Всяко лице, подкрепящо определена петиция, може да направи това чрез портала за петиции.

Допустимите петиции се разглеждат от комисията в хода на обичайната ѝ дейност чрез разискване на редовно заседание или чрез

³⁴ <https://petiport.secure.europarl.europa.eu/petitions/bg/home>

³⁵ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getLastRules.do?language=BG&reference=TOC>

писмена процедура. Вносителите на петиции могат да бъдат поканени за участие в заседание на комисията, ако тяхната петиция е предмет на разискването или ако те поискат да присъстват. Правото на изказване се дава на вносителите на петиции по преценка на председателя.

Във връзка с допустима петиция комисията по петициите може да:

- отпрати искане към ЕК за провеждане на предварително проучване по поставените въпроси и да предостави информация за спазването на приложимото законодателство на ЕС;
- отнесе петицията до други комисии на ЕП за информация или за последващи действия (комисията може, например, да вземе предвид петицията в своята законодателна дейност);
- в изключителни случаи да изготви и представи пълен доклад, който да бъде гласуван от ЕП на пленарно заседание, или да организира констативно посещение в засегнатата страна или регион и да издаде доклад, съдържащ нейните констатации и препоръки;
- предприеме всякакви други действия, които счита за подходящи, за да се опита да разреши проблема или да даде подходящ отговор на петицията.

Във всички случаи вносителят на петицията бива уведомен за решението в писмена форма и чрез портала за петиции.

Петициите са възможност за мобилизиране на гражданите във връзка с важни въпроси, интереси, ценности, които да бъдат поставени на вниманието на ЕП.

Петиция до Европейския парламент

Цел:	Целта на петицията е поставяне на вниманието на ЕП на индивидуално искане, предложение или жалба относно прилагането на правото на ЕС
Нормативно основание:	<ul style="list-style-type: none"> – чл. 20, ал. 2, б. "г" и чл. 227 от ДФЕС; – чл. 44 от Хартата на основните права на ЕС; – чл. 215-217 от Правилника за дейността на ЕП.
Кой може да бъде инициатор?	Всеки гражданин на ЕС, всеки, който живее в държава от ЕС, всяка компания, организация или асоциация със седалище в държава от ЕС може да започне петиция.
Кой може да участва?	<p>Подкрепа за петиция може да изразят:</p> <ul style="list-style-type: none"> – гражданите на ЕС; – лица, пребиваващи в държава членка на ЕС; – юридически лица със седалище в държава от ЕС.
Как се провежда?	<p>Петицията трябва да се отнася до някоя от областите на политика на ЕС. Петицията може да се подаде индивидуално или като група. Няма изискване за минимален брой подписи.</p> <p>Петицията трябва да бъде написана на един от официалните езици на ЕС.</p> <p>Процесът е отворен и прозрачен и по редица петиции се провеждат дебати в комисията, които се излъчват на живо.</p>
Права на участниците:	<p>Всеки гражданин на ЕС, всеки, който живее в държава от ЕС, всяко юридическо лице със седалище в държава от ЕС може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – инициира петиция; – вносителите на петиции могат да бъдат поканени или да поискат да присъстват на съответното заседание на комисията;

Петиция до Европейския парламент

	<ul style="list-style-type: none">– подкрепи съществуваща петиция;– популяризира съществуваща петиция.
Реализиране на участието	<p>Преди да започне петиция трябва да се провери дали съответният проблем или въпрос не е обхванат от съществуваща петиция.</p> <p>Създаването на петиция може да бъде осъществено по два начина:</p> <ul style="list-style-type: none">– Онлайн, чрез регистрация на портала за петиции;– По пощата, изпратена до председателя на комисията по петициите. <p>Няма специален формуляр за попълване, но има задължителни елементи като име, националност, адрес и подпис.</p> <p>Порталът на ЕП позволява електронно подаване на петиция чрез обичайния процес на регистрация.</p> <p>Петицията може да има приложения, включително копия от подкрепящи документи.</p> <p>След подаването на петиция, независимо от начина, по който е подадена, тя се регистрира от службите на ЕП, за което подателят получава писмено потвърждение.</p> <p>След регистрацията петициите се предават на секретариата на Комисията по петиции на ЕП за анализ и оценка, който може да се свърже с подателите, за да поиска допълнителна информация.</p> <p>Секретариатът изготвя резюме на петицията и отправя препоръки към членовете на Комисията по петиции за предприемане на по-нататъшни действия.</p> <p>Решенията относно допустимостта или недопустимостта на петициите се вземат от</p>

Петиция до Европейския парламент

	<p>Комисията по петиции на ЕП. След вземане на решение за допустимостта, резюметата на петициите се оповестяват публично чрез портала за петиции.</p> <p>Всяко лице, подкрепящо определена петиция, може да направи това чрез портала за петиции.</p> <p>Допустимите петиции се разглеждат от комисията в хода на обичайната ѝ дейност чрез разискване на редовно заседание или чрез писмена процедура. Когато завърши разглеждането на допустима петиция, процедурата по разглеждане на петицията се обявява за приключена с решение на комисията.</p> <p>Във всички случаи след като решението бъде взето, вносителят се информира в писмена форма за решението и за мотивите за него.</p>
Срокове:	<p>Петицията се внася по инициатива на съответните лица.</p> <p>Функцията за подкрепа на петиция е достъпна след като петицията е публикувана на портала за петиции и до приключване на разглеждането на петицията.</p>
Обратна връзка:	<p>Вносителите се информират на всеки етап от процеса и получават писмо от председателя на комисията за резултатите.</p> <p>Информацията за петициите и техния статус се публикува на портала за петиции на ЕП.</p>
Повече информация:	<p>Портал за петиции до ЕП: https://petiport.secure.europarl.europa.eu/petitions/bg/home</p>

2.3. Комитет на регионите

Ангажиране и участие

Комитетът на регионите (КР) е консултативен орган на ЕС, съставен от местни и регионални представители на изборни длъжности от държавите членки на Съюза. В рамките на Комитета те могат да споделят мнението си за законодателството на ЕС, което пряко засяга регионите и градовете. КР включва регионалните и местните власти в процеса на вземане на решения в Европа и насърчава по-активното участие на гражданите.

След като КР получи дадено законодателно предложение, той изготвя и приема *становище* и го изпраща на съответните институции на ЕС. КР може да изготвя *становище* по своя инициатива.

КР определя докладчик (един от членовете), който след консултации със заинтересованите лица подготвя проект на становище по съответната тема. Текстът на проекто-становището се обсъжда и приема от комисията в КР, която отговаря за съответната област на политиката. След това становището се представя на всички членове на пленарно заседание, които гласуват за неговото приемане. Приетото становище се съобщава на всички институции на ЕС, имащи отношение към него.

Консултациите със заинтересованите страни, организирани от КР, имат за цел да установят контакти между докладчиците и представителите на различните заинтересовани страни, като сдружения на местните и регионалните власти и местни или регионални представителства. Определеният докладчик отправя покана до заинтересованите страни, като представя обсъжданата тема чрез консултационен документ, конкретните въпроси за обсъждане. По време на тези консултации участващите заинтересовани страни обсъждат с докладчика поставените въпроси, който може да реши да ги вземе предвид в проекто-становището.

КР насърчава създаване на мрежи между регионите и градовете в ЕС за обмен на добри практики, реализация на съвместни инициативи и за участие в дебата в ЕС по въпроси като растеж и заетост, борба с изменението на климата, трансгранично сътрудничество, развитие и др. Регионални и местни органи, асоциации, граждански организации, експерти, учени, изследователи и гражданите на ЕС могат да участват в онлайн проучвания, консултации и прояви, организирани от КР.

КР предвижда различни форми за насърчаване на участието:

→ участие:

- изразяване на мнение в рамките на консултация;
- посещение на пленарна сесия;
- посещение на прояви на КР в Брюксел или в съответния град/регион;

→ учене:

- отворен онлайн курс (МООК) на КР;
- достъп до библиотеката на КР;
- образователни брошури;
- достъп до проучвания на КР;
- достъп до документи на КР.

→ организация:

- планиране на посещение в КР;
- инициране на проява в КР.

Комитетът на регионите се стреми да свърже по по-ефективен начин Европа с нейните граждани и да подобри диалога и прякото взаимодействие.

Ангажиране и участие

Цел:	Целта на консултациите със заинтересованите страни, организирани от КР е отчитане на техните мнения и становища при изготвяне на становища по законодателни предложения на Европейския парламент, Съвета или Комисията
Нормативно основание:	Според чл. 13, ал. 4 от ДЕС Комитетът на регионите е консултативен орган на Европейският парламент, Съветът и Европейската комисия. КР работи в тясно сътрудничество с националните, регионалните и местните органи, като позволява да се чуе техният глас и насърчава политическия дебат не само в Брюксел, но и в регионите и градовете на ЕС, извън Европа и онлайн.
Кой може да бъде инициатор?	Постоянните комисии на Комитета на регионите, както и съответния докладчик
Кой може да участва?	<ul style="list-style-type: none"> – гражданите на ЕС; – заинтересованите страни по конкретната тема – регионални и местни органи, асоциации, граждански организации, експерти, учени, изследователи.
Как се провежда?	<p>Информация за предстоящата консултация се публикува на страницата на КР³⁶.</p> <p>Определеният докладчик отправя покана до заинтересованите страни като представя обсъжданата тема.</p> <p>В поканата се посочва място на провеждане на обсъжданията и условията за предварителна регистрация на желаещите да участват.</p> <p>Регистрацията се извършва онлайн.</p> <p>Обсъжданията се излъчват онлайн.</p>

³⁶ <https://cor.europa.eu/bg/engage/Pages/consultations.aspx>

Ангажиране и участие	
	По време на тези консултации участващите представители обсъждат различните гледни точки с докладчика, който ги включва в проекта на становище.
Права на участниците:	Заинтересованите страни могат да представят своята позиция до КР по конкретна тема, за която КР изготвя становище.
Реализиране на участието	Участието в консултации, организирани от КР става чрез: <ul style="list-style-type: none"> – изпращане на писмена позиция до КР, която докладчикът по конкретната тема; – участие в организираното от докладчика обсъждане и изразяване на мнение; – предоставяне на документи, свързани с темата на обсъждане.
Срокове:	В съответствие с процедурите и графика по конкретните теми.
Обратна връзка:	Докладчикът подготвя <i>документ за дебата</i> , в който се посочват изразените мнения, позиции или предложения, които се публикува на сайта на КР
Повече информация:	Комитет за регионите – Обща информация за възможностите за гражданско участие: https://cor.europa.eu/en/engage/ Страница за обществени консултации на КР: https://cor.europa.eu/bg/engage/Pages/consultations.aspx

3. ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ГРАЖДАНСКО УЧАСТИЕ В БЪЛГАРИЯ

3.1. Гражданско участие на национално ниво

Национален референдум

Референдумът е форма на пряко участие на гражданите в управлението, уредена в *Закона за пряко участие на гражданите в държавната власт и местното самоуправление* (ЗПУГДВМС). Референдум може да се провежда на национално и местно ниво. Принципите на прякото участие на гражданите в управлението, определени в чл. 2 от ЗПУГДВМС, са:

- свободно изразяване на волята;
- общо, равно и пряко участие с тайно гласуване;
- равен достъп до информация по поставения за решаване въпрос;
- еднакви условия за представяне на различните становища.

Референдумът е колективно решение с мнозинство на гласовете и изисква гражданска компетентност по поставените въпроси. Условие за такава компетентност е въпросите да са разбираеми за всички.

Национален референдум се провежда за пряко решаване от гражданите на въпроси с национално значение от компетентността на Народното събрание (няколко от тях са изключени: за основни компетенции на институциите в страната, размера на данъците и осигуровките, държавния бюджет и вътрешната организация на Народното събрание). Същевременно е посочено ясно, че с референдум не могат да бъдат решавани въпроси, по които Конституцията предвижда свикване на Велико народно събрание, нито да се променят основни и неотменими човешки права (правото на живот, забраната

за мъчения, презумпцията за невинност, свободата на съвестта, мисълта и вероизповеданието, неприкосновеността на личния живот).

Провеждането на национален референдум става след решение на Народното събрание. Инициативата за произвеждане на национален референдум може да бъде от:

- не по-малко от една пета от народните представители;
- Президента на Републиката;
- Министерския съвет;
- не по-малко от една пета от общинските съвети в страната;
- инициативен комитет на граждани с изборителни права, събрал не по-малко от 200 000 подписа на граждани с изборителни права.

С решение Народното събрание може да одобри предложението за произвеждане на референдум с въпроса или въпросите, по които се предлага да бъде проведено гласуването, или мотивирано да го отхвърли. Народното събрание е длъжно да приеме решение за произвеждане на национален референдум, когато това е поискано от инициативен комитет с подписа, съдържаща подписите на не по-малко от 400 000 български граждани с изборителни права и не противоречи на ограниченията по чл. 9, ал. 2, 3 и 4 от ЗПУГДВМС.

Инициативният комитет на граждани трябва да има от 5 до 15 членове, които имат изборителни права. Инициативният комитет уведомява писмено председателя на Народното събрание за започването на подписката за референдум и за поставения за гласуване на референдума въпрос. Инициативният комитет организира и координира събирането на подписката, а след събирането на подписите – комплектова необходимите документи и внася подписката в Народното събрание. Подписката се внася и в структуриран електронен вид, като съдържа данните на гражданите, положили саморъчен подпис в последователността, в която са вписани в подписката.

Председателят на Народното събрание организира създаването и воденето на публичен регистър, в който се вписват предложенията за произвеждане на национален референдум и инициативните комитети на граждани.

Председателят на Народното събрание незабавно изпраща подписката на Главна дирекция "Гражданска регистрация и административно обслужване" в Министерството на регионалното развитие и благоустройството, която в срок до 45 дни извършва служебна проверка. При установяване на нередности в подписката председателят на Народното събрание уведомява инициативния комитет и определя едномесечен срок за тяхното отстраняване. Народното събрание обсъжда подписката, ако тя отговаря на определените в закона изисквания и може да редактира, но без да променя смисъла на съдържащия се в предложението въпрос или въпроси, както и тяхната поредност.

Народното събрание приема решение по предложението за референдум на едно гласуване в срок до три месеца от внасянето на предложението или след отстраняване на установените нередности.

Президентът на Републиката определя датата на референдума, която не може да е по-рано от два и по-късно от три месеца от датата на обнародване на решението на Народното събрание. Организационно-техническата подготовка на националния референдум се осъществява от Министерския съвет.

Решението, прието с национален референдум, не подлежи на последващо одобрение от Народното събрание. При необходимост Народното събрание приема акт за изпълнение на решението.

Референдумът е най-пряката форма на демократично участие на гражданите. Той осигурява възможността народът като върховен суверен да има думата при определяне и формиране на държавната политика и да участва в управлението на държавата. Същевременно провеждането на референдум крие известни рискове, като например начина на формулиране на въпроса.

Национален референдум	
Цел:	Национален референдум се произвежда за пряко решаване от гражданите на въпроси с национално значение от компетентността на Народното събрание
Нормативно основание:	Раздел II "Национален референдум" от Закона за пряко участие на гражданите в държавната власт и местното самоуправление (ЗПУГ ДВМС)
Кой може да бъде инициатор?	<p>Предложение до Народното събрание за провеждане на <i>национален референдум</i> може да бъде направено от:</p> <ul style="list-style-type: none"> – не по-малко от една пета от народните представители; – Президента на Републиката; – Министерския съвет; – не по-малко от една пета от общинските съвети в страната; – инициативен комитет на граждани с изборителни права, събрал не по-малко от 200 000 подписа на граждани с изборителни права. <p>Народното събрание е длъжно да приеме решение за произвеждане на национален референдум, когато това е поискано от инициативен комитет с подписа, съдържаща подписите на не по-малко от 400 000 български граждани с изборителни права.</p>
Кой може да участва?	Гражданите на Република България с изборителни права, които имат постоянен адрес на територията на страната към деня на насрочване на референдума
Как се провежда?	<p>Организационно-техническата подготовка на национален референдум се осъществява от Министерския съвет, който организира издаването на информационен лист, съдържащ:</p> <ul style="list-style-type: none"> – въпроса или въпросите за референдума;

Национален референдум

	<ul style="list-style-type: none">– кратка информация за мотивите за произвеждане на референдума;– информация за времето, мястото и реда за произвеждане на референдума. <p>Във връзка с референдума се провежда информационно-разяснителна кампания, като се гарантират еднакви възможности за представяне на различните становища по предмета на референдума.</p> <p>В подкрепа на въпроса или въпросите на референдума и на алтернативната позиция могат да се регистрират партии, коалиции и инициативни комитети.</p> <p>Всеки гражданин има право да получи информация за различните позиции по въпроса или въпросите на референдума. Общините предоставят безвъзмездно на инициативния комитет и на застъпници на алтернативната позиция подходящи помещения за провеждане на обсъждания и други прояви по въпроса или въпросите на референдума.</p> <p>Информационно-разяснителната кампания започва 30 дни преди датата на произвеждане на референдума и приключва 24 часа преди него.</p>
Права на участниците:	<p>Във връзка с провеждането на национален референдум, гражданите имат право да:</p> <ul style="list-style-type: none">– участват в инициативи за провеждане на национален референдум;– подкрепи чрез подписа си инициативи за провеждане на национален референдум;– получават подробна информация по темата на референдума и разяснения в рамките на съответните информационни кампании;– гласуват на национален референдум.

Национален референдум

Реализиране на участието	<p>Всеки гласоподавател гласува, като отбелязва избраният от него отговор на въпроса/въпросите в бюлетината. В случаите, в които въпросите, по които се провежда референдум са повече от един, гласоподавателят не е длъжен да отговори на всички въпроси.</p> <p>Бюлетината се поставя в плик, който се пуска в избирателната кутия.</p>
Срокове:	<p>Подписка за произвеждане на национален референдум се внася в Народното събрание не по-късно от три месеца след уведомлението за започване на подписката за референдум. Ако в този срок подписката не бъде внесена, процедурата се прекратява от председателя на Народното събрание, което се вписва в регистъра по чл. 10, ал. 3.</p> <p>Председателят на Народното събрание незабавно изпраща подписката на Главна дирекция "Гражданска регистрация и административно обслужване" в Министерството на регионалното развитие и благоустройството, която в срок до 45 дни извършва служебна проверка.</p> <p>В случаи на установени нередности в подписката председателят на Народното събрание уведомява инициативния комитет и определя едномесечен срок за тяхното отстраняване.</p> <p>Народното събрание приема решение по предложението за референдум на едно гласуване в срок до три месеца от внасянето на предложението или от отстраняването на установените нередности.</p> <p>Президентът на Републиката определя датата на референдума, която не може да е по-рано от два и по-късно от три месеца от датата на обнародване на решението на Народното събрание.</p>

Национален референдум

Обратна връзка:	<p>Централната комисия за произвеждане на национален референдум обобщава данните и обявява резултатите от гласуването в срок до 5 дни след приключване на гласуването.</p> <p>Предложението, предмет на референдума, е прието, ако в гласуването са участвали не по-малко от участвалите в последните избори за Народно събрание и ако с "да" са гласували повече от половината от участвалите в референдума избиратели.</p> <p>Решението, прието чрез национален референдум, се обнародва в "Държавен вестник" от председателя на Народното събрание в тридневен срок след получаването му от Централната комисия за произвеждане на национален референдум след изтичане на срока за обжалване или след влизането в сила на съответното решение на Върховния административен съд.</p> <p>Решението, прието чрез национален референдум, влиза в сила от деня на обнародването му и не подлежи на последващо одобрение от Народното събрание.</p> <p>Ако в срок до три месеца след обявяване на резултата от референдума Народното събрание не приведе свой акт в съответствие с изразената от гласоподавателите воля, този акт не се прилага в частта, която противоречи на решението на референдума.</p>
Повече информация:	<p>Закон за пряко участие на гражданите в държавната власт и местното самоуправление (ЗПУГ ДВМС) – https://www.parliament.bg/referendum/?page=act&lng=</p> <p>Регистър на предложения за провеждане на национален референдум – https://www.parliament.bg/referendum/?page=reg&lng=</p>

Национална гражданска инициатива

Гражданската инициатива е форма на пряко участие на гражданите в управлението, уредена в *Закона за пряко участие на гражданите в държавната власт и местното самоуправление* (ЗПУГДВМС). Гражданската инициатива може да се произвежда на европейско, национално и на местно ниво.

По същността си гражданската инициатива е отправяне на предложение от група граждани към Народното събрание или към органите на държавната власт за решаването на определен въпрос от национално значение. Както и за останалите форми на участие, за нея също е предвидена определена процедура.

Процедурата за национална гражданска инициатива изисква първо да се учреди събрание от поне 50 души с избирателни права. Събранието избира инициативен комитет, състоящ се от 3-7 членове, включително председател. Не е предвидено изискване за регистрация на инициативния комитет. Събирането на подписка в подкрепа на инициативата се определят с решение на събранието. Местата за събиране на подписи се съгласуват със съответния кмет. Определят се също ред и срок за събиране на подписите, който за националната инициатива не може да бъде по-дълъг от 3 месеца.

Подготовката и финансирането на подписката е задача на инициативния комитет. Към нея има определени от закона изисквания, като:

- Бланката за подписката се одобрява от събранието, което е приело решения за организиране на национална гражданска инициатива;
- Бланката да съдържа на всяка страница мястото, където е учредена (община, населено място, район) и пореден номер;

- Гражданите с избирателни права вписват имена, ЕГН и адрес и полагат подписа си;
- На отделен ред се отбелязва, че личните данни на участниците няма да бъдат използвани за други цели, освен за целите на подписката;
- За да бъде инициативата определена за валидна не е нужен определен брой подписи.

Подписката се внася от инициативния комитет до съответния орган. В 3-месечен срок от внасянето органът е длъжен да обяви решението си и мерки за изпълнение във връзка с инициативата, и да уведоми писмено инициативния комитет. Решението и мерките се обявяват на официалния сайт на институцията, в един национален ежедневник и чрез обществените електронни медии.

Гражданската инициатива помага на гражданите да ангажират институциите със своята кауза. Нормативно уредените функции на органа на властта го принуждават да реагира на гражданската инициатива, поради което тя придобива потенциал за влияние върху крайното решение на обществения проблем.

Гражданската група, която движи инициативата, има неформална и гъвкава структура, която ѝ дава свободата да определя стратегиите си за действие. Използва мобилизиращата сила на диалога. Предполага се, че самият процес на участие и усещането за овластяване, което то дава, ще създаде стимули за политическо ангажиране, спазващо принципите на участието.

Гражданската инициатива има потенциала да превърне промяната на политиката в необходимост и създава силно усещане за право на включване и "собственост" върху проблема. Утвърждава правото на гражданите да бъдат изслушвани.

Конфликтът между групи с различни интереси не се стреми към намиране на компромисно решение, а към протичане на трансформиращ процес, в който групите развиват практиката на отговорно колективно мислене, което включва и другия.

Национална гражданска инициатива

Цел:	Представяне на предложения до Народното събрание или до органите на централната изпълнителна власт за решаване на въпроси от национално значение
Нормативно основание:	Глава трета "Гражданска инициатива" от Закона за пряко участие на гражданите в държавната власт и местното самоуправление (ЗПУГДВМС)
Кой може да бъде инициатор?	Националната гражданска инициатива се организира по решение на събрание на не по-малко от 50 граждани с изборителни права
Кой може да участва?	Гражданите на Република България с изборителни права, които имат постоянен адрес на територията на страната
Как се провежда?	<p>Национална гражданска инициатива се осъществява чрез подписка. Всеки гражданин с изборителни права може да положи подписа си еднократно в подписката.</p> <p>Инициативният комитет организира информационна кампания и обществени дискусии във връзка с предложението, по което се провежда подписката.</p> <p>Разходите във връзка с организирането на подписката се финансират от граждани и юридически лица, като за целта инициативният комитет открива специална набирателна сметка.</p> <p>Инициативният комитет внася подписката в Народното събрание или в съответния орган на изпълнителната власт.</p>
Права на участниците:	<p>Гражданите имат право да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – се включат в събрание за организиране на националната гражданска инициатива, в инициативен граждански комитет;

Национална гражданска инициатива

	<ul style="list-style-type: none"> – участват в информационна кампания и обществени дискусии във връзка с националната гражданска инициатива; – получават информация по темата на националната гражданска инициатива; – подкрепят чрез подписа си националната гражданска инициатива.
Реализиране на участието	Чрез участие в събрание за организиране на национална гражданската инициатива и/или поставяне на подпис в подиската за нея.
Срокове:	Срокът за събиране на подписи в подкрепа на национална гражданската инициатива е 3 месеца от провеждането на събранието за организиране на инициативата.
Обратна връзка:	<p>Органите, до които е отправена подписката за национална гражданска инициатива, са длъжни да разгледат направените предложения и в тримесечен срок от връчването на подписката да обявят своето решение и мерките за неговото изпълнение на своите интернет страници, в един национален ежедневник и по обществените електронни медии.</p> <p>В същия срок съответният орган писмено уведомява инициативния комитет за своето решение и за мерките за неговото изпълнение.</p>
Повече информация:	Закон за пряко участие на гражданите в държавната власт и местното самоуправление (ЗПУГДВМС) – https://www.parliament.bg/referendum/?page=act&lng=

3.2. Народно събрание

Народното събрание на Република България (НС) осъществява законодателната власт и упражнява парламентарен контрол. Гражданите или организациите имат право на жалби, предложения и петиции до НС съгласно действащото законодателство – чл. 45 от Конституцията, Глава осма "Предложения и сигнали" от Административнопроцесуалния кодекс, чл. 18 от Закона за нормативните актове и др.

В *Правилника за организацията и дейността на Народното събрание (ПОДНС)*³⁷ са предвидени редица форми за гражданско участие в работата на НС, като:

- участие на представители на юридически лица с нестопанска цел, регистрирани за осъществяване на общественополезна дейност в заседанията на Консултативния съвет по законодателството – чл. 8, ал. 7 от ПОДНС;
- възможност за създаване на обществени съвети от представители на неправителствени организации към постоянните комисии на Народното събрание, които консултират съответната постоянна комисия – чл. 25, ал. 4 от ПОДНС;
- създадена е постоянна *Комисия по взаимодействието с неправителствените организации и жалбите на гражданите*, която съгласно чл. 39 от ПОДНС:
 - осъществява диалог и взаимодействие с представители на неправителствените организации, включително като провежда обществени обсъждания по въпроси от значим обществен интерес;
 - осъществява парламентарно и гражданско наблюдение на дейността на държавните регулаторни органи чрез публични обсъждания;

³⁷ Обн., ДВ, бр. 35 от 2017 г., в сила от 2.05.2017 г., изм., бр. 34 от 2018 г.

- заключенията от обсъжданията се изпращат на водещите комисии;
 - разглежда предложенията за референдуми и граждански инициативи по Закона за пряко участие на гражданите в държавната власт и местното самоуправление, както и петиции по чл. 45 от Конституцията;
 - разглежда жалби, сигнали и предложения на гражданите при условия и по ред, определени с вътрешните правила на комисията.
- към *Комисията по взаимодействието с неправителствените организации и жалбите на гражданите* е създаден Обществен съвет от представители на неправителствени организации, който консултира комисията – чл. 40 от ПОДНС;
 - представители на неправителствени организации могат да представят писмени становища и по тяхна инициатива имат право да присъстват на заседанията на комисии и да вземат участие в разискванията по разглежданите проекти на актове на НС – чл. 42 от ПОДНС;
 - задължение за постоянните комисии да отговорят на постъпилите предложения и жалби от неправителствени организации – чл. 43, ал. 5 от ПОДНС;
 - представители на неправителствени организации могат да участват чрез народен представител в парламентарния контрол при условията и по реда на глава девета от ПОДНС, както и да присъстват на заседанията на парламентарните комисии при изслушвания по реда на глава десета от ПОДНС и при отговаряне на актуални устни въпроси по реда на чл. 29 от ПОДНС при спазване режима на достъп в НС – чл. 44 от ПОДНС;

- в процедурите за избор на органи (изцяло или частично) от НС юридически лица с нестопанска цел, регистрирани за осъществяване на общественополезна дейност, и професионални организации могат да представят на комисията становища за кандидата, включващи и въпроси, които да му бъдат поставени – чл. 93, ал. 3 от ПОДНС.

Председателят на НС може да организира обществени дискусии по проблеми, които са от голямо обществено значение. Обществените дискусии имат консултативен характер. Обявяването на обществена дискусия се прави чрез интернет страницата на НС и обикновено включва дата, час и място на провеждане на дискусията, съответния проект за акт, както и допълнителни документи, свързани с обсъждания проблем. Практика е след провеждането на дискусия на интернет страницата на НС да се публикува стенографски протокол от нея, а също при възможност и видео запис.

Обществените дискусии повишават качеството на законодателството, тъй като се привлича външна експертиза от широката общественост и се дава възможност за обсъждане на различните гледни точки. Обществената дискусия информира законодателната власт като представляваща волята на обществото за онова, което е важно за гражданите и за техните ценности.

Комисия по взаимодействието с неправителствените организации и жалбите на гражданите осъществява диалог и взаимодействие с представители на неправителствени организации, включително чрез организиране на обществени обсъждания по въпроси от значим обществен интерес и осъществяване на парламентарно гражданско наблюдение на изпълнителната власт. Заключениета от обсъждания и наблюдения се изпращат на водещите комисии в съответната област.

Комисията за взаимодействие с НПО разглежда предложения за референдуми и граждански инициативи и петиции; разглежда жалби, сигнали и предложения на граждани; подпомага гражданите

да осъществяват конституционното си право на участие. Тя трябва да оповестява публично предварително въпросите, които стават предмет на нейната дейност и да публикува пълни протоколи от заседанията си. Всеки гражданин може да сезира Комисията по въпроси от компетентността на НС. Тя организира и приемна за граждани.

Институционална форма за гражданско участие в работата на НС е *Обществения съвет към Комисия по взаимодействието с неправителствените организации и жалбите на гражданите*³⁸, създаден през 2017 г. Съветът се състои от представители на неправителствени организации, избрани съгласно *Правилата за определяне на представители на неправителствените организации за членове на Обществения съвет*³⁹.

Общественият съвет се състои от 21 члена, представители на следните области на компетентност:

- Развитие на гражданското общество;
- Физическо възпитание и спорт;
- Развитие на местните общности;
- Образование и наука;
- Законодателство и публични политики;
- Правосъдие, вътрешна сигурност и обществен ред;
- Здравеопазване;
- Дарителство и донорство;
- Култура и културно – историческо наследство;
- По политиките за българите в чужбина;
- Правата на децата;
- Правата на жените и равнопоставеност на половете;

³⁸ <https://www.parliament.bg/bg/parliamentarycommittees/members/2774/info>

³⁹ <https://www.parliament.bg/pub/cW/20170704050454Правила за избор на членове на Обществения съвет.docx>

- Етническите въпроси и миграцията;
- Европейски въпроси и политики;
- Икономически въпроси;
- Младежки въпроси и политики;
- Защита правата на човека;
- Социални въпроси и пазар на труда;
- Правата на хората с увреждания;
- Екология и околна среда;
- Транспорт и информационни технологии.

Общественият съвет консултира и подпомага дейността на Комисия по взаимодействието с неправителствените организации и жалбите на гражданите, като:

- осигурява експертиза и участие на широк кръг неправителствени организации и представители на гражданското общество при изразяване на мнения, становища и предложения по отношение на актове на законодателната власт;
- изготвя и предоставя становища и доклади по разглежданите от Комисията законопроекти;
- изготвя и предоставя становища и доклади по законопроекти, които се разглеждат от други водещи комисии;
- обсъжда постъпили в Комисията, писмени становища и предложения от неправителствени организации и граждани;
- поставя важни въпроси и предложения пред Комисията, свързани с развитието на гражданското общество в България или такива със значим обществен интерес;
- подпомага Комисията при организирането и провеждането на публични дискусии и обсъждания по законопроекти и въпроси от значим обществен интерес и допринася за прозрачността на работата на Комисията.

Становищата, докладите и протоколите от заседанията на *Общественния съвет* се публикуват в срок от 5 дни след провеждане на заседанието в отделна секция на интернет страницата на Комисията⁴⁰.

Комисията за взаимодействие с НПО осигурява на гражданите и техните организации възможност за диалог с НС по въпроси, които са важни за тях, и за упражняване на правото им на участие.

Във вътрешните правила за работата на някои от останалите постоянни комисии на НС, приети на основание чл. 24, ал. 1 от ПОДНС, е предвидена възможност за създаване на обществени съвети от представители на неправителствени организации⁴¹.

Вътрешните правила на постоянни комисии на НС предвиждат възможност за граждани, неправителствени, синдикални, съсловни и браншови организации да представят свои писмени становища, да присъстват на заседанията на комисиите, както и да вземат участие в разисквания по разглежданите проекти за актове на НС. Като правило получените становища се публикуват на сайта на съответната комисия на интернет страницата на НС, а списък на присъствалите лица, представители на организациите, е неразделна част от протокола на съответното заседание.

Разнообразните форми за участие на граждани, неправителствени, синдикални, съсловни и браншови организации в работата на комисиите на НС осигурява възможност за повишаване на качеството на законодателството и дава възможност за представяне и обсъждане на различните гледни точки в процеса на разработване на националното законодателство.

⁴⁰ <https://www.parliament.bg/bg/parliamentarycommittees/members/2774>

⁴¹ чл. 12 от Вътрешните правила за дейността на Комисията по труда, социалната и демографската политика на Четиридесет и четвъртото Народно събрание на Република България – <https://www.parliament.bg/bg/parliamentarycommittees/members/2585/info>

	Предложения, сигнали, жалби и петиции до Народното събрание
Цел:	Поставяне на вниманието на Народното събрание на конкретен въпрос, искане, предложение или жалба, които са от неговата компетентност, включително свързани с усъвършенстване на законодателството
Нормативно основание:	<ul style="list-style-type: none"> – чл. 45 от Конституцията на Република България; – Глава осма "Предложения и сигнали" от Административнопроцесуалния кодекс; – чл. 18 от Закона за нормативните актове; – чл. 39, чл. 79, ал. 6 и чл. 93, ал. 3 от Правилника за организацията и дейността на Народното събрание; – вътрешните правила за работата на постоянните комисии на НС.
Кой може да бъде инициатор?	Инициативата за предложения, сигнали, жалби и петиции до Народното събрание може да бъде на: <ul style="list-style-type: none"> – всеки гражданин на Република България; – всяко юридическо лице, независимо от неговата правна форма.
Кой може да участва?	Всяко лице, представило на вниманието на НС или на негова постоянна комисия конкретен въпрос, искане, предложение или жалба, които са от неговата компетентност, включително свързани с усъвършенстване на законодателството
Как се провежда?	Редът за разглеждане на писмени предложения на граждани и/или юридически лица е определен в Правилника за организацията и дейността на НС, съответно във вътрешните правила за работата на постоянните комисии на НС

	Предложения, сигнали, жалби и петиции до Народното събрание
Права на участниците:	<p>Граждани и/или представители на юридически лица могат да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – внасят приложения, сигнали, жалби и петиции до Народното събрание; – внасят писмени становища по законопроектите; – участват в разискванията на съответната постоянна комисия на НС; – присъстват на открити заседания на постоянните комисии.
Реализиране на участието	<p>Направилите писмени предложения могат да се включват в съответните обсъждания на заседанията на постоянните комисии при спазване на установения ред за участие</p>
Срокове:	<p>Съгласно дневния ред и графика на заседанията на съответната постоянна комисия.</p> <p>Решение по предложения или сигнали по АПК се взема най-късно два месеца след неговото постъпване и се съобщава в 7-дневен срок на подателя. При необходимост по-продължително проучване срокът за вземане на решението може да бъде продължен, за което се съобщава на подателя.</p>
Обратна връзка:	<p>Обратната връзка с осъществява чрез:</p> <ul style="list-style-type: none"> – публикуване на изразените становища на сайта на съответната постоянна комисия; – публикуване на стенограми и доклади от заседанията на постоянните комисии.
Повече информация:	<p>Страниците на постоянните комисии на НС – https://www.parliament.bg/bg/parliamentarycommittees</p>

**Обществен съвет към
Комисията по взаимодействието с
неправителствените организации и жалбите
на гражданите**

Цел:	Включване в работата на Обществения съвет към Комисията по взаимодействието с неправителствените организации и жалбите на гражданите – представяне и защита на мнения, становища и предложения по отношение на актове на законодателната власт
Нормативно основание:	<ul style="list-style-type: none">– чл. 39 от Правилника за организацията и дейността на Народното събрание– Вътрешни правила за работата на Комисията по взаимодействието с неправителствените организации и жалбите на гражданите– Правила за работата и дейността на Обществения съвет към Комисията по взаимодействието с неправителствените организации и жалбите на гражданите– Правила за определяне на представители на неправителствените организации за членове на Обществения съвет
Кой може да бъде инициатор?	Неправителствени организации могат да предлагат представители в Обществения съвет по правила и критерии, изготвени от Комисията
Кой може да участва?	Представители на неправителствени организации, отговарящи на определените критерии
Как се провежда?	Изборът на членове на Обществения съвет се извършва въз основа на <i>Правилата за определяне на представители на неправителствените организации за членове на Обществения съвет</i> . Председателят и съставът на Обществения съвет се утвърждава от Комисията.

	Обществен съвет към Комисията по взаимодействието с неправителствените организации и жалбите на гражданите
Права на участниците:	<p>Представителите на неправителствените организации:</p> <ul style="list-style-type: none"> – участват в работата на Обществения съвет; – изразяват интересите на съответната неправителствена организация.
Реализиране на участието	<p>Общественият съвет осъществява своята дейност на основа принципите на независимост, равнопоставеност, прозрачност, публичност и сътрудничество и взаимодействие с Комисията.</p> <p>Решенията на Обществения съвет се вземат с обикновено мнозинство от присъстващите.</p>
Срокове:	<p>Съгласно дневния ред и графика на заседанията на Обществения съвет</p>
Обратна връзка:	<p>Обратната връзка се осъществява чрез публикуване на стенограми и доклади от заседанията на Обществения съвет</p>
Повече информация:	<p>Страница на Комисията по взаимодействието с неправителствените организации и жалбите на гражданите – https://www.parliament.bg/bg/parliamentarycommittees/members/2592</p> <p>Страница на Обществения съвет към Комисията по взаимодействието с неправителствените организации и жалбите на гражданите – https://www.parliament.bg/bg/parliamentarycommittees/members/2774/list</p>

	Обществени дискусии, организирани от Народното събрание или от постоянни комисии на Народното събрание
Цел:	Консултиране с гражданите и техните организации от страна на законодателната власт за предстоящи промени в нормативната уредба
Нормативно основание:	чл. 39, т. 1 от Правилника за организацията и дейността на Народното събрание
Кой може да бъде инициатор?	<ul style="list-style-type: none"> – Председателят на Народното събрание – Постоянни комисии на Народното събрание
Кой може да участва?	<ul style="list-style-type: none"> – Граждани; – Експерти; – Неправителствени организации; – Синдикални организации; – Съсловни и браншови организации.
Как се провежда?	Обществени дискусии се организират за информирани на законодателя за гледните точки, мненията и нагласите, които съществуват по даден проблем/ въпрос в гражданското общество. Те ориентират и самото гражданско общество какви други гледни точки (конкуриращи се или не) има по този въпрос и възможни ли са някакви съюзи или конфликти. Мястото и времето се обявяват на сайта на НС.
Права на участниците:	Участниците в обществените дискусии могат да: <ul style="list-style-type: none"> – изразят мнения и коментари по темата на дискусията; – представят информация и документи, свързани с обсъжданите теми; – поставят за обсъждане въпроси, свързани с темата на дискусията; – представят писмено своите мнения и коментари по обсъжданите теми.

	<p>Обществени дискусии, организирани от Народното събрание или от постоянни комисии на Народното събрание</p>
<p>Реализиране на участието</p>	<p>Информирание за предстоящите обществени дискусии, организирани от НС или от постоянни комисии на НС.</p> <p>Заявяване на желание за участие или регистрация, в зависимост от обявените правила за участие.</p>
<p>Срокове:</p>	<p>Определят се с публикуването на информация за конкретната обществена дискусия</p>
<p>Обратна връзка:</p>	<p>След провеждането на дискусия на интернет страницата на НС се публикува стенографски протокол от нея, а също при възможност и видео запис.</p>
<p>Повече информация:</p>	<p>Интернет страница на НС – https://www.parliament.bg</p> <p>Страниците на постоянните комисии на НС – https://www.parliament.bg/bg/parliamentarycommittees</p>

3.3. Правителство на Република България

В своята *Програма за управление*⁴² правителство се ангажира да осигури на обществото отворено управление чрез ефективно прилагане на принципите на доброто управление, насърчаване на демокрацията, както и осигуряване на прозрачност, честност и отговорност към гражданите.

Взаимодействието с гражданите и юридическите лица, независимо от тяхната правна или организационна форма, се осъществява чрез:

- **обществени консултации** във връзка с приемане на нормативни актове, включително при извършване на оценки за въздействието на нормативните актове и разработване на стратегически документи;
- **участие в производства** по издаване на общи административни актове;
- **участие в работата на консултативни органи** на представители на граждански организации, при подготовката на управленски решения.

Законът за администрацията (ЗА)⁴³ определя общите принципи, въз основа на които администрацията осъществява своята дейност (чл. 2, ал. 1), както и задължението на органите на държавната власт да извършват *консултации* със социални партньори, с представители на частния сектор и с представители на гражданското общество (чл. 2, ал. 7). ЗА регламентира и реда, условията и организационните форми, чрез които Министерският съвет, министрите, председателите на държавни агенции и изпълнителните директори на изпълнителни агенции могат да създават *консултативни органи*, които могат да включват и представители на неправителствени организации.

⁴² <http://www.government.bg/bg/pravitelstvo/programa-za-upravlenie-na-pravitelstvoto-na-republika-balgariya-za-perioda-2017-2021-g/vavedenie>

⁴³ обн., ДВ, бр. 130 от 1998 г., в сила от 6.12.1998 г., последни промени бр. 7 от 2018 г.

Един от основните начини за включване на гражданите в управленския процес е провеждането на *обществени консултации*, които са насочени и лесно достъпни за всички, които имат ясен интерес към конкретна правителствена политика. *Законът за нормативните актове* (ЗНА)⁴⁴ регламентира правилата за провеждане на обществените консултации в процеса на разработване на политики, нормативни актове и управленски решения, включително за извършване на оценки за въздействието.

Обществените консултации са двупосочен процес на комуникация между органите на властта и гражданите, чрез който и двете страни се информират за своите гледни точки по въпроси и предложения при изготвянето на нормативни и ненормативни актове. Това осигурява на гражданите и юридическите лица възможността да влияят на решенията, вземани от държавните органи.

Провеждането на обществени консултации е предвидено като изискване в нормативни актове с общ характер и хоризонтално действие и в множество нормативни актове, чиито предмет е ограничен в рамките на определен отрасъл.

Участието на заинтересованите лица в производства по издаване на общи административни актове е уредено в *Административнопроцесуалният кодекс* (АПК)⁴⁵. АПК урежда и процедурата за разглеждане на предложения за решаване на въпроси в рамките на компетентността на съответния орган на изпълнителната власт.

Консултативните органи са официални институционализирани форми за гражданско участие, които допълват институционалните форми за социален диалог.

⁴⁴ обн., ДВ, бр. 27 от 1973 г., последни промени бр. 34 от 2016 г., в сила от 4.11.2016 г.

⁴⁵ обн., ДВ, бр. 30 от 2006 г., в сила от 12.07.2006 г., последни промени бр. 77 от 2018 г., в сила от 1.01.2019 г.

Обществени консултации по проекти на нормативни актове

Обществените консултации са официален процес, чрез който органите, които имат правомощия за вземане на съответните решения и техните администрации събират информация, мнения и предложения от обществеността при планирането, прилагането и оценката на политики и управленски решения. Обществените консултации са възможност за получаване и разглеждане на мненията, опасенията и предложенията на всички, които проявяват интерес към темата на обсъждане и за информирано вземане на съответните управленски решения без това да намалява отговорността за взетото решение.

Законът за нормативните актове (ЗНА)⁴⁶ определя общите правила за подготовката, издаването и прилагането на нормативните актове. Прилагането на ЗНА е възложено на Държавния съвет (държавен орган, съществувал до 1990 г.), който е издал Указ №883 за прилагането на Закон за нормативните актове (УПЗНА)⁴⁷.

Принципите за изработването на нормативни актове, определени в чл. 26, ал. 1 от ЗНА, са *необходимост, обосновааност, предвидимост, откритост, съгласуваност, субсидиарност, пропорционалност и стабилност.*

Според чл. 13 от УПЗНА изготвянето на проект на нормативен акт включва следните етапи:

- изготвяне на първоначален проект;
- обсъждане на проекта;
- изготвяне на втори проект, когато се налагат съществени изменения на първоначалния проект.

⁴⁶ обн., ДВ, бр. 27 от 1973 г., последни промени бр. 34 от 2016 г., в сила от 4.11.2016 г.

⁴⁷ издаден от Председателя на Държавния съвет на Народна република България, обн., ДВ, бр. 39 от 1974 г., последни промени бр. 46 от 12.06.2007 г.

Съставителите на нормативни актове са задължени да провеждат обществени консултации с гражданите и юридическите лица в процеса на изработване на проект на нормативен акт (чл. 26, ал. 2 от ЗНА). ЗНА не поставя изисквания за наличие на конкретен правен интерес към гражданите и юридическите лица, които участват в обществените консултации.

Преди внасянето на проект на нормативен акт за издаване или приемане от Министерския съвет съставителят на проекта го публикува на *Портала за обществени консултации* – <http://strategy.bg> заедно с мотивите, съответно доклада, предварителната оценка на въздействието и становището от дирекция "Модернизация на администрацията" в администрацията на Министерския съвет по нея.

Срокът за предложения и становища по проектите, публикувани на *Портала за обществени консултации*, не може да бъде по-кратък от 30 дни. ЗНА допуска при изключителни случаи и изрично посочване на причините в мотивите, съответно в доклада, съставителят на проекта да определи друг срок, но този срок не може да бъде по-кратък от 14 дни.

След приключването на консултацията и преди приемането, съответно издаването на нормативния акт, съставителят на проекта публикува на едновременно на интернет страницата на съответната институция и на *Портала за обществени консултации* справка за постъпилите предложения заедно с обосновка за неприетите предложения (чл. 26, ал. 5 от ЗНА).

Изискванията за провеждане на обществени консултации по ЗНА не се прилагат за:

- законопроектите за държавния бюджет, за бюджета на държавното обществено осигуряване и за бюджета на Националната здравноосигурителна каса, както и за проекти на подзаконови нормативни актове, свързани с изпълнението на държавния бюджет;

- законопроектите за изменение и допълнение на Конституцията;
- законопроектите за ратифициране и денонсиране на международни договори;
- проектите на нормативни актове, свързани с предотвратяване и ликвидиране на последиците от форсмажорни обстоятелства.

Устройственият правилник на Министерския съвет и на неговата администрацията (УПМСНА)⁴⁸ конкретизира регламентацията за провеждане на обществени консултации. *Първо*, отново на подзаконово равнище препотвърждава принципа на публичността:

- преди внасянето за разглеждане на заседание на МС, законопроектите и проектите на нормативни и общи административни актове, заедно с мотивите, съответно доклада, се публикуват на интернет страницата на вносителя и на *Портала за обществени консултации*, съгласно изискванията на ЗНА и АПК;
- проектите на нормативни актове се публикуват заедно с извършената предварителна оценка на въздействието и изискуемите документи (чл. 85, ал. 1 от УПМСНА).

Второ, разпределя оперативни правомощия, свързани с формите на консултиране:

- министрите организират обществените консултации на проектите в съответствие с изискванията на ЗНА и АПК (чл. 85, ал. 2 от УПМСНА).
- политическият кабинет на министър-председателя следи за провеждането на обществени консултации изразява становища за резултатите от тях;

⁴⁸ приет с Постановление № 229 на Министерския съвет от 2009 г., обн., ДВ, бр. 78 от 2.10.2009 г., в сила от 2.10.2009 г., последни промени бр. 12 от 8.02.2019 г.

- дирекция "Модернизация на администрацията" съгласува изготвените оценки на въздействието.

За ефективно прилагане на задълженията за консултиране със заинтересованите страни *Съветът за административна реформа към Министерския съвет* е утвърдил *Стандарти за провеждане на обществени консултации*⁴⁹.

Порталът за обществени консултации е централна, публична веб-базирана информационна система – единен вход за достъп до информация за планираните промени в политиките на Република България и място за участие на граждани, бизнес и неправителствени организации в разработването на управленски решения. Всички регистрирани потребители имат достъп до пълния обем документи и данни на портала. В провежданите обществени консултации могат да участват само регистрирани потребители. Нерегистрираните потребители могат да получават информация за провежданите обществени консултации, но не могат да правят предложения и коментари.

Обществените консултации по проекти на нормативни актове осигуряват демократичното и правно регламентирано право на гражданите да участват във вземането на управленски решения. Те предоставят на институциите информация, с каквато те може да не разполагат. Ефективният процес на консултации гарантира по-добро разбиране от страна на всички участници на ползите и последиците от предприемането на конкретни предложения за политика или законодателство. Консултациите повишават доверието в институциите и подобряват диалога между тях и гражданското общество.

⁴⁹ <http://strategy.bg/StaticPages/CalculatingManual.aspx?guidanceType=2§ionName=PublicConsultationStandards>

Обществени консултации по проекти на нормативни актове

Цел:	Изразяване на мнения и оправяне на предложения в процеса на разработване на политики, нормативни актове и управленски решения
Нормативно основание:	чл. 26 от Закона за нормативните актове
Кой може да бъде инициатор?	Обществените консултации се инициират и организират от компетентната институция, разработила проекта на нормативен акт. В традиционния случай това са министерства и държавни агенции.
Кой може да участва?	Участници в обществени консултации могат да бъдат: <ul style="list-style-type: none"> – граждани; – организации, независимо от тяхната правна форма (търговци, търговски дружества, юридически лица с нестопанска цел и др.).
Как се провежда?	Обществената консултация е провежда задължително чрез: <ul style="list-style-type: none"> – Портала за обществени консултации www.strategy.bg (изисква се регистрация); – интернет страницата на инициращата институция. <p>В определени случаи (по преценка на инициращата институция) се прилагат допълващи начини като:</p> <ul style="list-style-type: none"> – срещи с граждани; – кръгли маси; – официални срещи; – фокус групи и др.

Обществени консултации по проекти на нормативни актове

<p>Права на участниците:</p>	<p>Участниците в обществени консултации по проекти на нормативни актове могат да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – правят коментари и да изразят мнение по проекти на нормативни актове; – направят предложения за промени в контекста на измененията в акта; – получат обратна връзка за своето участие в консултацията.
<p>Реализиране на участието</p>	<p>Участието в обществени консултации по проекти на нормативни актове може да включва изразяване на мнение и/или формулиране на предложения чрез:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Портала за обществени консултации след регистрация; – ел. поща до предварително обявените адреси; – официална кореспонденция до адреса на инициращата институция. <p>Получените предложения се публикуват на Портала за обществени консултации.</p>
<p>Срокове:</p>	<p>Срокът за провеждане на обществени консултации по проекти на нормативни актове е най-малко 30 дни от деня на публикуването на проекта на акт.</p> <p>В извънредни случаи е възможно мотивирано определяне на по-кратък срок, който не може да бъде по-кратък от 14 дни.</p>
<p>Обратна връзка:</p>	<p>Обратна връзка за участниците в обществени консултации по проекти на нормативни актове се осигурява чрез <i>Портала за обществени консултации</i> www.strategy.bg, където се публикува справка за постъпилите предложения заедно с обосновка за неприетите предложения</p>
<p>Повече информация:</p>	<p>Портал за обществени консултации – www.strategy.bg</p>

Консултации при извършване на оценка на въздействието

С промените на ЗНА от 2016 г. е въведено изискване при изработването на проект на нормативен акт да се извършва *предварителна оценка на въздействието*, както и да се провеждат обществени консултации с гражданите и юридическите лица (чл. 18а от ЗНА). Предварителната оценка на въздействието е *частична и цялостна* (чл. 20, ал. 1 от ЗНА).

Извършването на *частична предварителна оценка на въздействието* предхожда изработването на всеки проект на закон, кодекс и подзаконов нормативен акт на Министерския съвет (чл. 20, ал. 2 от ЗНА).

Цялостна предварителна оценка на въздействието се извършва при:

- изработване на нови закони и кодекси;
- изработване на проекти на нормативни актове, за които *частична предварителна оценка на въздействието* е показала, че може да се очакват значителни последици
- препоръка за извършване на цялостна предварителна оценка на въздействието от администрацията на Министерския съвет;
- преценка на съставителя на проекта на нормативен акт.

В изпълнение на чл. 19, ал. 4 от ЗНА, Министерският съвет е приел *Наредба за обхвата и методологията за извършване на оценка на въздействието* (НОМИОВ)⁵⁰. Наредбата определя обхвата и методологията за извършване на оценка на въздействието на нормативните актове от компетентността на Министерския съвет.

⁵⁰ Постановление на Министерския съвет № 301 от 14.11.2016 г. обн., ДВ, бр. 91 от 2016 г., в сила от 18.11.2016 г.

Оценката на въздействието е предварителна и последваща и се извършва при зачитане на принципите на откритост, обосновааност, съгласуваност със заинтересованите страни, пропорционалност, ефикасност и ефективност. Оценката на въздействието гарантира, че предлаганите нормативни промени съответстват на целите на предложената или реализираната промяна в регулирането на обществените отношения.

Извършването на предварителната оценка на въздействието на нормативните актове включва следните основни етапи:

- планиране на извършването на оценката на въздействие;
- определяне на заинтересованите страни;
- извършване на оценката на въздействието;
- съгласуване на извършената оценка на въздействието.

НОМИОВ регламентира и процедурата за провеждане на обществени консултации със заинтересованите страни при извършването на цялостна оценка на въздействието на нормативните актове – *Раздел V "Консултации при извършване на цялостна предварителна оценка на въздействието"*. Провеждането на консултации със заинтересованите страни е задължителна част от извършването на *цялостна предварителна оценка на въздействието* и предшества обществените консултации по реда на чл. 26 от ЗНА.

Планирането на консултациите, утвърждаването на индикативен график, определянето на заинтересованите страни и изборът на начините на провеждането им се определят в началото на извършването на цялостна оценка на въздействието.

Изискванията за извършване на оценка на въздействието и за провеждане на обществени консултации по ЗНА не се прилагат за:

- законопроектите за държавния бюджет, за бюджета на държавното обществено осигуряване и за бюджета на Националната здравноосигурителна каса, както и за проекти на подзаконовни нормативни актове, свързани с изпълнението на държавния бюджет;

- законопроектите за изменение и допълнение на Конституцията;
- законопроектите за ратифициране и денонсиране на международни договори;
- проектите на нормативни актове, свързани с предотвратяване и ликвидиране на последиците от форсмажорни обстоятелства.

Практически насоки за извършване на оценки на въздействието, включително и за оценка на нерегулаторни мерки, са определени в *Ръководството за изготвяне на оценка на въздействието на законодателството*, одобрено от Министерския съвет⁵¹.

Оценката на въздействието е аналитичен инструмент за изследване и измерване на социалните, икономическите, екологичните и други ефекти от законодателството за бизнеса, включително за малките и средните предприятия, за неправителствените организации и за гражданите. Целите на оценката на въздействието са установяване на съотношението между формулираните цели и очакваните резултати и гарантира, че процесът на вземане на решения и приемане на законодателство се базира на доказателства и данни.

Органът, който извършва оценката на въздействието, получава информация, която му позволява да отчете всички възможни въздействия от предложени стратегически, законодателен или нормативен акт. Обществеността се информира за предстоящите промени и има възможност да заяви начините, по които различни групи в обществото ще бъдат засегнати от тях. Доброто качество и достоверността на данните е от съществено значение за оценката на въздействието.

⁵¹ Решение № 549 на Министерския съвет от 25 юли 2014 г. – <http://strategy.bg/StaticPages/CalculatingManual.aspx?guidanceType=1§ionName=Purpose>

**Обществени консултации при извършване
на оценка на въздействието**

Цел:	Участието в обществени консултации при извършване на оценка на въздействието осигурява възможност за участие в процеса на разработване на управленски решения, както и възможност за принос при решаване на конкретни социални, икономически, екологични и други проблеми
Нормативно основание:	<ul style="list-style-type: none"> – чл. 18а и чл. 18б от ЗНА; – Раздел V "Консултации при извършване на цялостна предварителна оценка на въздействието" от <i>Наредба за обхвата и методологията за извършване на оценка на въздействието</i> (НОМИОВ), приета на основание чл. 19, ал. 4 от ЗНА; – <i>Ръководство за извършване на оценка на въздействието</i>, одобрено от Министерския съвет с Решение № 549 от 25 юли 2014 г.
Кой може да бъде инициатор?	Компетентната институция, разработила проекта на нормативен акт
Кой може да участва?	<p>В обществените консултации могат да участват:</p> <ul style="list-style-type: none"> – граждани на Република България; – организации, независимо от тяхната правна форма (търговци, търговски дружества, юридически лица с нестопанска цел и др.), които са заинтересовани и/или засегнати от определена правителствена политика и/или нормативен акт; – лица, за които, с планираните промени се създават права или задължения или непосредствено се засягат техните права, свободи или законни интереси.

Обществени консултации при извършване на оценка на въздействието

Как се провежда?

Обществени консултации, провеждани във връзка с извършване на оценка на въздействието, се планират предварително съобразно предмета и обхвата на консултацията. За провеждането на консултациите се изготвя *консултационен документ*, който има следното минимално съдържание:

- основна информация за консултацията;
- въведение;
- цели на консултацията;
- консултационен процес;
- относими документи и нормативни актове;
- описание на предложението;
- въпроси за обсъждане;
- документи, съпътстващи консултацията.

Обществени консултации, провеждани във връзка с извършване на оценка на въздействието, могат да се провеждат чрез:

- Портала за обществени консултации www.strategy.bg (изисква се регистрация);
- интернет страницата на инициращата институция.
- заседания на консултативни органи;
- срещи със заинтересованите страни;
- фокус групи;
- изследвания на общественото мнение;
- интервюта с представители на заинтересованите страни;
- други подходящи форми съгласно спецификата на предмета на обществената консултация.

Обществени консултации при извършване на оценка на въздействието

<p>Права на участниците:</p>	<p>Участниците в обществени консултации, повеждани при извършване на оценка на въздействието, имат право да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – бъдат информирани за темите и въпросите, обект на консултацията; – участват в различните форми за консултиране; – направят коментари по поставените въпроси за оценката на въздействието; – направят предложения за промени въз основа на нова информация; – предоставят информация или документи, които аргументират направените оценки и/или коментари; – получат обратна връзка за своето участие в консултацията.
<p>Реализиране на участието</p>	<p>Участието в обществени консултации при извършване на оценка на въздействието се осъществява в предвидените форми съобразно спецификата на предмета на обществената консултация. Във всеки случай участието може да се реализира чрез Портала за обществени консултации www.strategy.bg (изисква се регистрация). Мнения и предложения могат да се изпращат и чрез:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ел. поща до предварително обявени адреси (без изисквания) – официална кореспонденция до адреса на инициращата институция); – електронна кореспонденция до инициращата институция чрез Системата за електронно връчване https://edelivery.egov.bg/ (изисква ел. подпис или ПИК на НОИ).

Обществени консултации при извършване на оценка на въздействието

	<p>Получените предложения се публикуват на Портала за обществени консултации.</p>
Срокове:	<p>Консултациите при извършване на оценка на въздействието предшестват изготвянето на проекта на нормативен акт и приключват най-късно на етапа на оценка и сравнение на вариантите.</p> <p>Конкретните срокове за провеждане на обществени консултации се определят в зависимост от спецификата на темите и въпросите, обект на обсъжданията.</p> <p>При обявяване на началото на консултациите се оповестява и график за тяхното провеждане.</p>
Обратна връзка:	<p>Обратната връзка за участниците в обществени консултации при извършване на оценка на въздействието се осигурява:</p> <ul style="list-style-type: none"> – чрез публикуване на Портала за обществени консултации на справка за постъпилите предложения заедно с обосновка за неприетите предложения; – при провеждане на обществената консултация по чл. 26 от ЗНА, цялостната предварителна оценка на въздействието се публикува заедно с проекта на акт и съдържа раздел "Проведени консултации".
Повече информация:	<p>Портал за обществени консултации – www.strategy.bg</p> <p>Ръководство за извършване на оценка на въздействието – http://strategy.bg/StaticPages/CalculatingManual.aspx?guidanceType=1&sectionName=Purpose</p>

Участие в производство по издаване на общ административен акт

Административнопроцесуалният кодекс (АПК)⁵² урежда подробно процедурата за издаване на *общи административни актове* и накратко – на *нормативни административни актове*, като по отношение на нормативните административни актове законодателят препраща към реда, определен в ЗНА. И в двете хипотези е предвидено участие на заинтересованите лица, съответно на техни организации⁵³. От дефиницията на *общ административен акт* – акт, адресиран до неопределен брой лица следва, че *заинтересованите лица* са лица, за които се създават права или задължения или непосредствено се засягат техни права, свободи или законни интереси – чрез самите актове или чрез отказите за издаване на такъв акт.⁵⁴

АПК (чл. 66) предвижда *публично уведомяване* за откриването на производството по издаване на общ административен акт чрез:

- средствата за масово осведомяване;
- изпращането на проекта до организации на заинтересованите лица; или
- по друг подходящ начин.

Уведомяването следва да включва и основните съображения за издаването на акта, както и формите на участие на заинтересованите лица в производството. Заинтересованите лица и техните организации имат право на достъп до цялата информация, съдържаща се в преписката по издаване на общия административен акт по всяко време на производството и след неговото приключване.

⁵² обн., ДВ, бр. 30 от 2006 г., в сила от 12.07.2006 г., последни промени бр. 77 от 2018 г., в сила от 1.01.2019 г.

⁵³ Съгласно §1 от ДР на АПК, т. 2 "Организация" е юридическо лице или сдружение на юридически или физически лица, което е организационно обособено въз основа на закон.

⁵⁴ АПК, чл. 65

Определените форми на участие на заинтересованите лица включват:

- писмени предложения и възражения;
- участие в консултативни органи, подпомагащи органа, издаващ акта;
- участие в заседания на органа, издаващ акта, когато той е колективен;
- обществено обсъждане.

Срокът за участие на заинтересованите лица в производства по издаване на общи административни актове се определя от съответния орган и следва да бъде разумен, но не по-кратък от един месец от деня на уведомяването. АПК допуска при издаване на общ административен акт да не се спазят някои от разпоредбите за уведомяване, съответно за участие на заинтересованите лица в производството по издаване на акта. Обстоятелствата, при които това е допустимо, са определени в чл. 73 от АПК и са свързани с необходимост от неотложно издаване на съответния акт с оглед:

- предотвратяване или преустановяване на нарушения, свързани с националната сигурност и обществения ред;
- осигуряване на живота, здравето и имуществото на гражданите.

В тези случаи в хода на изпълнението на акта се оповестяват съображенията за издаването му.

Регламентираното участие на заинтересованите страни в производствата по издаване на общи административни актове е възможност за защита на техните права, свободи или законни интереси без да ограничава възможностите за последващо обжалване на съответния акт.

Участие в производство по издаване на общ административен акт	
Цел:	Изразяване на мнение или възражения при издаване на общи административни актове, с които създават права или задължения или непосредствено се засягат права, свободи или законни интереси
Нормативно основание:	чл. 66-74 от Административнопроцесуалния кодекс
Кой може да бъде инициатор?	Органите, които имат правомощие да издават общи административни актове, са длъжни да уведомят заинтересованите лица и техните организации за откриването на производството по издаването на съответния акт
Кой може да участва?	В производството по издаване на общ административен акт могат да участват: <ul style="list-style-type: none"> – заинтересованите физически и/или юридически лица; – организации на заинтересованите лица.
Как се провежда?	Откриването на производство по издаване на общ административен акт се оповестява публично от съответния орган чрез: <ul style="list-style-type: none"> – средствата за масово осведомяване; – изпращането на проекта до организации на заинтересованите лица; – друг подходящ начин. <p>Уведомяването включва и основните съображения за издаването на акта, както и формите на участие на заинтересованите лица в производството.</p>
Права на участниците:	Заинтересованите лица имат право да: <ul style="list-style-type: none"> – получат достъп до цялата информация, съдържаща се в преписката по издаване на общия административен акт по всяко време на

Участие в производство по издаване на общ административен акт

	<p>производството, включително и след неговото приключване;</p> <ul style="list-style-type: none"> – направят предложения или възражения по проекта на общ административен акт. <p>Организациите на заинтересованите лица могат да ги представляват в производството по издаване и при обжалването на административния акт.</p>
<p>Реализиране на участието</p>	<p>Регламентираните форми на участие в производство по издаване на общ административен акт за заинтересованите лица, включват:</p> <ul style="list-style-type: none"> – писмени предложения и възражения; – участие в консултативни органи, подпомагащи органа, издаващ акта; – участие в заседания на органа, издаващ акта, когато той е колективен; – обществено обсъждане.
<p>Срокове:</p>	<p>Срокът за участие на заинтересованите лица в производства по издаване на общи административни актове се определя от съответния орган и следва да бъде разумен, но не по-кратък от един месец от деня на уведомяването.</p> <p>Изключения АПК допуска при издаване на общ административен акт да не се спазят някои от разпоредбите за уведомяване, съответно за участие на заинтересованите лица в производството по издаване на акта. Обстоятелствата, при които това е допустимо, са определени в чл. 73 от АПК и са свързани с необходимост:</p> <ul style="list-style-type: none"> – от неотложно издаване на съответния акт;

Участие в производство по издаване на общ административен акт

	<ul style="list-style-type: none"> – за предотвратяване или преустановяване на нарушения, свързани с националната сигурност и обществения ред; – за осигуряване на живота, здравето и имуществото на гражданите. <p>В тези случаи в хода на изпълнението на акта се оповестяват съображенията за издаването му.</p>
Обратна връзка:	<p>Общият административен акт се издава след като се изяснят фактите и обстоятелствата от значение за случая и се обсъдят предложенията и възраженията на заинтересованите граждани и техните организации.</p> <p>Съдържанието на общия административен акт се съобщава по реда, по който е направено уведомяването за откриване на производството.</p> <p>На участвалите в производството чрез предложения, възражения или по друг начин заинтересовани лица или организации се изпраща отделно съобщение за издаването на акта.</p>
Повече информация:	<p>Административнопроцесуален кодекс (АПК) – обн., ДВ, бр. 30 от 2006 г., в сила от 12.07.2006 г., последни промени бр. 77 от 2018 г., в сила от 1.01.2019 г.</p>

Предложения за решаване на въпроси в рамките на компетентността на орган на изпълнителната власт

Конституцията на Република България определя правото на гражданите да правят предложения, включително до органите на изпълнителната власт (чл. 45). Съгласно чл. 18 от ЗНА гражданите и юридическите лица могат да се правят предложения за усъвършенстване на законодателството. Под "предложения за усъвършенстване на законодателството" се имат предвид предложения за изменения и допълнение на съответния нормативен акт, доколкото редът за отмяна на нормативен акт е определен в чл. 16 от ЗНА. Адресат на предложения за усъвършенстване на законодателството може да бъде орган, овластен да приеме или издаде нормативния акт, както и орган, който има право на законодателна инициатива. Следва да се има предвид, че нормата на чл. 18, ал. 1 не съдържа задължение за държавен орган, а съдържа възможност такива органи да упражняват законодателна инициатива.

АПК (Глава осма "Предложения и сигнали") определя процедура за разглеждане на предложения за усъвършенстване на организацията и дейността на административни и други органи, осъществяващи публичноправни функции, както и такива за решаване на други въпроси в рамките на компетентността на тези органи. Организацията на работата с предложенията и сигналите се определя в устройствените правилници на съответните администрации (чл. 110, ал. 1 от АПК).

Формата за подаване на предложения е свободна по преценка на лицето/лицата, които правят съответното предложение. Предложенията могат да бъдат писмени или устни, да бъдат подадени лично или чрез упълномощен представител, по телефон, телеграф, телекс, факс или електронна поща. Във всеки случай предложението следва да бъде отправено към компетентен орган, да бъде формулирано

достатъчно ясно и конкретно и да съдържа идентификация на съответния подател.

В случай че органът, към когото е направено предложението, не е некомпетентен по него, в срок до 7 дни от получаването му трябва да го препрати на компетентните органи и да уведоми направилният предложението за това.

Производството по разглеждане на предложението се открива с неговото регистриране в съответната институция. Органът, до когото е отправено предложението, е длъжен да го разгледа и в установените срокове мотивирано да се произнесе по него при спазване на принципите за обективност и законосъобразност.

Решението по предложението се взема след като се изясни случая и се обсъди със съответните заинтересованите лица. Решение по предложението се взема най-късно два месеца след неговото постъпване и се съобщава в 7-дневен срок на подателя. При необходимост от по-продължително проучване срокът за вземане на решението може да бъде продължен до 6 месеца, за което се съобщава на подателя.

Съобщаването на решението на подателя на предложението или сигнала става в тридневен срок от издаването му чрез определените в АПК форми, оповестени от съответния орган на неговата официална интернет страница. Решенията по направени предложения не подлежат на обжалване.

Тези правни възможности са свързани с прилагането на принципите за гражданско участие при упражняването на държавната власт. Следва да има предвид, че преценката за приемане или отхвърляне на предложения е предоставена на съответните органи, които имат компетентност във връзка с конкретното предложение.

Предложения за решаване на въпроси в рамките на компетентността на орган на изпълнителната власт

Цел:	Представяне на предложения за решаване на въпроси в рамките на компетентността на орган на изпълнителната власт, включително за подобряване на нормативната уредба
Нормативно основание:	<ul style="list-style-type: none"> – чл. 45 от Конституцията на Република България; – Глава осма "Предложения и сигнали" от Административнопроцесуалния кодекс; – чл. 18 от Закона за нормативните актове; – устройствените правилници на съответните администрации.
Кой може да бъде инициатор?	<p>Инициативата за предложения до органи на изпълнителната власт може да бъде на:</p> <ul style="list-style-type: none"> – всеки гражданин на Република България; – всяко юридическо лице, независимо от неговата правна форма.
Кой може да участва?	Освен направилите предложение лица, в производството по разглеждане на предложението по преценка на съответния орган могат да участват и други заинтересовани страни
Как се провежда?	<p>Производството по разглеждане на предложението се открива с неговото регистриране в съответната институция.</p> <p>Решението по предложението се взема след изясняване на случаят и обсъждане със съответните заинтересованите лица. Гражданите и организациите са длъжни да предоставят исканите им документи, сведения и обяснения в срока, определен от органа, компетентен да се произнесе по предложението.</p> <p>Органът, постановил решението, взема мерки за неговото изпълнение, като определя начина и срока за изпълнението.</p>

Предложения за решаване на въпроси в рамките на компетентността на орган на изпълнителната власт

Права на участниците:	Участниците имат право да правят предложения за решаване на въпроси в рамките на компетентността на орган на изпълнителната власт, включително за подобряване на нормативната уредба, както и получат отговор на своето предложение
Реализиране на участието	Формата за подаване на предложения е свободна по преценка на лицето/лицата, които правят съответното предложение. Предложенията могат да бъдат направени: <ul style="list-style-type: none"> – писмено или устно; – лично или чрез упълномощен представител; – по телефон, телеграф, телекс, факс или електронна поща.
Срокове:	Решение по предложението се взема най-късно два месеца след неговото постъпване и се съобщава в 7-дневен срок на подателя. При необходимост от по-продължително проучване срокът за вземане на решението може да бъде продължен до 6 месеца, за което се съобщава на подателя.
Обратна връзка:	Съобщаването на решението на подателя на предложението става в тридневен срок от издаването му по начин, оповестен на официалната интернет страница на съответния орган
Повече информация:	Официалните интернет страници на органите на изпълнителната власт Административнопроцесуален кодекс (АПК) – обн., ДВ, бр. 30 от 2006 г., в сила от 12.07.2006 г., последни промени бр. 77 от 2018 г., в сила от 1.01.2019 г.

Участие в консултативни органи

Създаването на *консултативни органи* към органите на изпълнителната власт е предвидено в *Закона за администрацията* (ЗА), според който в състава на такива органи могат да бъдат привлечени представители на неправителствени организации, имащи отношение към дейността на съответния съвет. Като правило това са постоянно действащи консултативни органи, чрез които се осигурява сътрудничество с неправителствени организации при определянето и провеждането на държавната политика в дадена област или по особено важни въпроси от обществена значимост. Това предполага "специализация" на участващите представители на гражданския сектор. Участието на неправителствени организации в консултативни органи допълва утвърдените институционални форми за социален диалог.

Според ЗА консултативни съвети, които включват представители на неправителствени организации, имащи отношение към дейността на съответния съвет, могат да се създават към:

- Министерския съвет – чл. 21, ал. 1 от ЗА;
- министър чл. 45, ал. 2 от ЗА;
- председател на държавна агенция – чл. 47, ал. 8 от ЗА;
- изпълнителен директор на изпълнителна агенция – чл. 54, ал. 8 от ЗА.

На основание чл. 22а, ал. 2 от ЗА Министерският съвет е приел общ правилник, който урежда организацията на дейността на съветите⁵⁵. Правилникът се прилага и за съвети, създадени със закон или по чл. 45, ал. 1, чл. 47, ал. 8 или чл. 54, ал. 8 от ЗА, доколкото това е предвидено в неговия устройствен акт.

⁵⁵ Правилник за организацията на дейността на съвет по чл. 21, ал. 1 от Закона за администрацията, приет с Постановление № 117 на Министерския съвет от 15 юни 2012 г., обн., ДВ, бр. 47 от 2012 г., в сила от 22.06.2012 г.

Участието на представители на неправителствени организации се определя в акта за създаването на съответния съвет. Представителите на граждански организации могат да бъдат членове и/или наблюдатели. Според чл. 4, ал. 4 от *Правилника за организацията на дейността на съвет по чл. 21, ал. 1 от ЗА* представителите на граждански организации в консултативни органи имат 4-годишен мандат, освен ако в акта за неговото създаване не е предвидено друго.

Редът за определяне на представителите на граждански организации в консултативни органи съгласно чл. 6 от *Правилника за организацията на дейността на съвет по чл. 21, ал. 1 от ЗА* предвижда значителна самостоятелност на организациите, които имат интерес за участие в съответния консултативен орган при определяне на свои представители в консултативния орган.

Консултативните органи организират и осъществяват определените им задачи въз основа на приета от тях годишна работна програма и представят ежегоден доклад за дейността си пред Министерския съвет.

Администрацията на Министерския съвет поддържа *Портал за консултативните съвети* – <http://saveti.government.bg>, който съдържа информация за консултативните органи в системата на изпълнителната власт и тяхната дейност. Всеки консултативен орган, създаден към Министерския съвет, поддържа собствена страница на *Портала за консултативните съвети*, в която се публикуват:

- акта за създаване;
- състав на консултативния орган;
- годишната програма;
- предварителния график с индикативни дати за провеждане на редовните заседания;
- резюме от протоколите от заседанията;
- годишни отчети за работата на консултативния орган.

Консултативните органи, създадени към министри по чл. 45, ал. 1 от ЗА, към председател на държавна агенция по чл. 47, ал. 8 от

ЗА и към изпълнителни директори на изпълнителни агенции по чл. 54, ал. 8 от ЗА, публикуват на официалната интернет страница на съответната институция всички документи и материали за своята дейност.

Освен по ЗА, създаването на консултативни органи е предвидено в редица закони, свързани с уреждането на конкретни икономически или социални обществени отношения.

Съгласно чл. 12 от *Закона за управление на средствата от Европейските структурни и инвестиционни фондове (ЗУСЕСИФ)*⁵⁶ програмирането, изпълнението, наблюдението и оценката на Споразумението за партньорство и програмите, съфинансирани от Европейските структурни и инвестиционни фондове (ЕСИФ), се осъществяват в партньорство с централните и териториалните органи на изпълнителната власт, общините, национално представителните организации на работодателите и на работниците и служителите, с организации, представляващи гражданското общество, и с представители на академичната общност.

В съответствие с принципа на партньорство Министерският съвет е определил⁵⁷ изискванията и процедурите за включване на представители на юридически лица с нестопанска цел за общественополезна дейност включват представители на юридически лица с нестопанска цел за общественополезна дейност в комитетите за наблюдение на Споразумението за партньорство и на програмите, съфинансирани от ЕСИФ.

Членове на комитета за наблюдение на Споразумението за партньорство, съответно на програмите, съфинансирани от ЕСИФ, са по един представител на следните групи юридически лица с нестопанска цел за общественополезна дейност (ЮЛНСЦОД):

⁵⁶ обн., ДВ, бр. 101 от 2015 г., последни промени бр. 29 от 2019 г.

⁵⁷ Постановление № 79 на Министерския съвет от 10.04.2014 г. за създаване на комитети за наблюдение на Споразумението за партньорство на Република България и на програмите, съфинансирани от ЕСИФ, за програмен период 2014-2020 г., обн. ДВ, бр. 34 от 2014 г., в сила от 15.04.2014 г., последни промени бр. 72 от 31.08.2018 г., в сила от 31.08.2018 г.

- организации, работещи в сферата на равенството между мъжете и жените, недискриминацията и равните възможности;
- организации, работещи в сферата на социалното включване и интегрирането на маргинализираните групи;
- екологични организации;
- организации, работещи в сферата на образованието, науката и културата.

За членове на комитетите за наблюдение на програмите, съфинансирани от ЕСИФ, могат да бъдат определяни представители и на други групи ЮЛНСЦОД, имащи отношение към мерките, които ще се финансират по съответната програма.

Предвидената в *Постановление № 79 на Министерския съвет от 2014 г.* процедура включва два етапа – *първи етап*: подбор на ЮЛНСЦОД, които желаят да участват в съответния комитет за наблюдение и *втори етап*: определяне, общо за съответната група, на един основен член и до трима резервни членове за участие в съответния комитет за наблюдение.

Представителите на ЮЛНСЦОД в съответните комитети за наблюдение са длъжни да:

- координират с групите организации, които са ги излъчили, становищата си по въпросите, разглеждани от съответния комитет за наблюдение;
- координират с групите организации, които са ги излъчили, изразяваните от тях позиции и взетите решения;
- предоставят на групите организации, които са ги излъчили, информацията относно дейността на съответния комитет за наблюдение.

Всеки член, съответно резервен член на комитет за наблюдение е задължен да декларира наличие или липса на частни интереси, свързани с дейността му в съответния комитет за наблюдение, като за целта подписва декларация.

Друга форма за гражданско участие в процеса на вземане на управленски решения са *обществените съвети*, създадени към някои институции. Участието в обществените съвети е доброволно, участниците са равнопоставени, съблюдава се принципа за законност. Обществените съвети осигуряват включване на гражданите в изработването на политики, стратегии и програми и ги мобилизират за принос за подобряване на качеството на управлението. Обществените съвети могат да стимулират граждански инициативи за решаване на проблеми на различни групи в обществото и изграждат действено партньорство между институциите и гражданския сектор за намиране на общи решения. Информация за дейността на обществен съвет към определена институция може да бъде публикувана на нейната официална интернет страница.

Във всеки случай граждани и представители на граждански организации могат да правят предложения и да изразяват становища по въпроси, които се разглеждат от консултативните органи (независимо дали в техния състав са включени или не представители на граждански организации), както и да заявят желание за присъствие на съответните заседания.

Различните видове консултативни органи, включващи представители на граждански организации, осигуряват възможност за събиране и провеждане на дискусия с широк кръг от заинтересовани страни. Консултативните органи по същество представляват форум за среща между органите на управление и гражданския сектор, чрез които се търсят положителни решения в посока прилагане на утвърдени стандарти и добри практики.

Участие в консултативни органи

<p>Цел:</p>	<p>Участие в партньорството при определянето и провеждането на държавната политика в дадена област или по особено важни въпроси от обществена значимост</p>
<p>Нормативно основание:</p>	<p>Консултативни органи, включващи представители на неправителствени организации могат да бъдат създавани на основание чл. 21, чл. 45, ал. 2, чл. 47, ал. 8 и чл. 54, ал. 8 от Закона за администрацията, съответно към Министерския съвет, министър, председател на държавна агенция и изпълнителен директор на изпълнителна агенция.</p> <p>Консултативни органи, включващи представители на неправителствени организации, са създадени и по редица специални закони.</p>
<p>Кой може да бъде инициатор?</p>	<p>Създаването на консултативни органи, включващи представители на неправителствени организации, е нормативно регламентирано.</p> <p>Инициативата за определяне на представителите на граждански организации в консултативни органи е на съответния орган.</p> <p>Гражданските организации самостоятелно решават дали искат да участват в процедурата по определяне на представители в консултативни органи.</p>
<p>Кой може да участва?</p>	<p>В консултативните органи, когато това е предвидено в съответния акт, могат да участват представители на граждански организации, които имат отношение към дейността на съответния орган.</p> <p>Граждани и представители на граждански организации могат по своя инициатива да правят предложения и да изразяват становища по въпроси, които се разглеждат от консултативните органи.</p>

Участие в консултативни органи

<p>Как се провежда?</p>	<p>Подборът на представители на граждански организации, които имат отношение към дейността на съответния консултативен орган, се извършва по ред, определен в акта за създаване на консултативния орган, обикновено след публично оповестена процедура.</p>
<p>Права на участниците:</p>	<p>Правата на представителите на граждански организации се определят от регламентацията на консултативния орган и като правило включват:</p> <ul style="list-style-type: none"> – участие в работата на консултативния орган; – право на информация за разглежданите въпроси; – право да изразяват мнение по разглежданите въпроси; – право да внасят предложения, както по обсъжданите теми, така и при съставянето на дневния ред на консултативния орган. <p>Граждани и представители на граждански организации, които не са включени в състава на консултативния орган, могат да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – правят предложения; – изразяват становища; – заявят участие в конкретно заседание на консултативния орган.
<p>Реализиране на участието</p>	<p>Участието на представители на граждански организации в работата на консултативните органи се осъществява в съответствие с регламентацията на консултативния орган.</p> <p>Представителите на граждански организации могат да участват в работата на консултативните органи като:</p>

Участие в консултативни органи

	<ul style="list-style-type: none"> – пълноправни членове на съответния консултативен орган; <p>и/или</p> <ul style="list-style-type: none"> – наблюдатели без право на глас, в консултативни органи, които имат разширен състав. <p>Предложения и становища на граждани и граждански организации, които не са включени в състава на консултативния орган, се разглеждат по общия ред (ЗНА или АПК).</p>
Срокове:	Съгласно работната програма на съответния консултативен орган
Обратна връзка:	<p>Обратна връзка за разгледаните от консултативните органи въпроси се осъществява чрез публикуване на:</p> <ul style="list-style-type: none"> – резюме от протоколите от заседанията; – годишни отчети за работата на консултативния орган. <p>Вносителите на предложения и становища се информират за резултатите от тяхното разглеждане.</p>
Повече информация:	<ul style="list-style-type: none"> – Министерски съвет – Портал за консултативните съвети – http://saveti.government.bg – официалните интернет страници на министерствата и агенциите

Участие в Комитетите за наблюдение на Споразумението за партньорство и на програмите, съфинансирани от ЕСИФ

<p>Цел:</p>	<p>Участие в партньорството между централните и териториалните органи на изпълнителната власт, общините, национално представителните организации на работодателите и на работниците и служителите, с организации, представляващи гражданското общество, и с представители на академичната общност в процеса на програмиране, изпълнение, наблюдение и оценка на Споразумението за партньорство и програмите, съфинансирани от Европейските структурни и инвестиционни фондове</p>
<p>Нормативно основание:</p>	<ul style="list-style-type: none"> – чл. 12 от <i>Закона за управление на средствата от Европейските структурни и инвестиционни фондове</i> (ЗУСЕСИФ); – чл. 5 и 48 от Регламент (ЕС) № 1303/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 година за определяне на общоприложими разпоредби за Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд, Кохезионния фонд, Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони и Европейския фонд за морско дело и рибарство и за определяне на общи разпоредби за Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд, Кохезионния фонд и Европейския фонд за морско дело и рибарство, и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1083/2006 на Съвета (консолидирана версия); – Делегиран регламент (ЕС) № 240/2014 на Комисията от 7 януари 2014 г. относно Европейски кодекс на поведение за партньорство в рамките на европейските

Участие в Комитетите за наблюдение на Споразумението за партньорство и на програмите, съфинансирани от ЕСИФ

	<p>структурни и инвестиционни фондове (ОВ, L 74/1 от 14 март 2014 г.);</p> <ul style="list-style-type: none"> – Постановление № 79 на Министерския съвет от 10.04.2014 г. за създаване на комитети за наблюдение на Споразумението за партньорство на Република България и на програмите, съфинансирани от ЕСИФ, за програмен период 2014-2020 г.; – вътрешни правила за работата на съответния комитет за наблюдение.
<p>Кой може да бъде инициатор?</p>	<p>Процедурата за избор на представители на юридически лица с нестопанска цел за общественополезна дейност (ЮЛНСОД) в комитета за наблюдение на Споразумението за партньорство се провежда от директора на дирекция "Централно координационно звено" в администрацията на Министерския съвет.</p> <p>Процедурите за избор на представители на ЮЛНСОД в комитета за наблюдение на програмите, съфинансирани от ЕСИФ, се провежда от ръководителя на административното звено, което е определено за управляващ орган на съответната програма.</p>
<p>Кой може да участва?</p>	<p>ЮЛНСОД, участващи в комитетите за наблюдение, трябва да отговарят на следните общи критерии:</p> <ul style="list-style-type: none"> – да са регистрирани по реда на <i>Закона за юридическите лица с нестопанска цел като юридически лица с нестопанска цел</i> за осъществяване на общественополезна дейност най-малко 2 години преди момента на подаване на заявление за участие;

Участие в Комитетите за наблюдение на Споразумението за партньорство и на програмите, съфинансирани от ЕСИФ

	<ul style="list-style-type: none"> – да са действащи и активно осъществяващи целите си не по-малко от 2 години към момента на подаване на заявлението за участие; – да имат опит в разработването/ изпълнението/ мониторинга или оценката на стратегии/ програми или политики; – да имат опит в разработването/ изпълнението/ мониторинга или оценката на Националната стратегическа референтна рамка/ Споразумението за партньорство/програми или проекти, съфинансирани със средства от ЕС. <p>Определеният основен член, както и резервните членове трябва да отговарят на следните условия:</p> <ul style="list-style-type: none"> – да не е осъждан за престъпление с влязла в сила присъда, освен ако е реабилитиран; – да има минимум 2 години опит в сферата на дейност на лицата, за чийто представител е номиниран; – да има опит в разработването/ изпълнението/ мониторинга или оценката на Националната стратегическа референтна рамка/ Споразумението за партньорство/програми или проекти, финансирани със средства от ЕС; – да е служител или да е член на върховен орган или на управителен орган на някоя от организациите, които го предлагат.
<p>Как се провежда?</p>	<p>Определянето на представители на ЮЛНСОД в комитетите за наблюдение се осъществява въз основа на <i>Процедура за избор на юридически лица с нестопанска цел за общественополезна дейност, чиито представители да участват в състава на Комитета за наблюдение на Споразумението за</i></p>

Участие в Комитетите за наблюдение на Споразумението за партньорство и на програмите, съфинансирани от ЕСИФ

партньорство и на комитетите за наблюдение на програмите, съфинансирани от ЕСИФ, за програмен период 2014-2020 г. – Приложение № 2 към чл. 4а, ал. 3 и чл. 13а, ал. 3 на ПМС № 79 от 2014 г. и включва следните основни стъпки:

- публикуване на покана към ЮЛНСОД на Единния информационен портал на ЕСИФ www.eufunds.bg и на електронната страница на съответната програма;
- всяко заинтересовано ЮЛНСОД, в срок до 15 работни дни от датата на публикуване на поканата, може да подаде писмено заявление за участие, по образец;
- ЮЛНСОД, които отговарят на изискванията се определят в срок до 10 работни дни след изтичането на срока за подаване на заявление за участие и се канят да излъчат един общ представител на съответната група ЮЛНСОД за основен член и до трима представители за резервни членове;
- в срок до 7 работни дни, съответната група ЮЛНСОД писмено уведомява, за излъчените представители, като се представят доказателства за общото им одобрение;
- излъченият основен член и резервните членове, в 14-дневен срок представят, документи, доказващи обстоятелствата по чл. 13а, ал. 4 от ПМС № 79 от 2014 г.
- включване в заповедта по чл. 12, ал. 8 от ПМС № 79 от 2014 г., определяща поименния състав на съответния комитет за наблюдение.

Участие в Комитетите за наблюдение на Споразумението за партньорство и на програмите, съфинансирани от ЕСИФ

Права на участниците:

ЮЛНСОД, отговарящи на изискванията за участие в съответния комитет за наблюдение от съответната група, излъчват един общ представител на съответната група ЮЛНСОД за основен член и до трима представители за резервни членове.

Представителите на ЮЛНСОД от съответната група имат право:

- да участват в заседанията и обсъжданията на съответния комитет за наблюдение;
- да получават своевременно съответната информация и разглежданите проекти на документи;
- на достатъчно време за представяне на коментари и становища по разглежданите въпроси;
- да задават въпроси, да представят своя принос и да получават информация за начина, по който техните предложения са били взети предвид;
- да разпространяват резултатите от дейността на съответния комитет за наблюдение при спазване на определените правила.

Представителите на ЮЛНСОД от съответната група са длъжни да:

- координират с групите организации, които са ги излъчили, становищата си по въпросите, разглеждани от съответния комитет за наблюдение;
- координират с групите организации, които са ги излъчили, изразяваните от тях позиции и взетите решения;
- предоставят на групите организации, които са ги излъчили, информация относно дейността на съответния комитет за наблюдение.

Участие в Комитетите за наблюдение на Споразумението за партньорство и на програмите, съфинансирани от ЕСИФ

<p>Реализиране на участието</p>	<p>Комитетите за наблюдение приемат вътрешните правила за своята работа.</p> <p>Представителите на ЮЛНСОД са пълноправни участници в работата на съответния комитет за наблюдение.</p> <p>Комитетите за наблюдение вземат решения с единодушие. В случаите, когато не е възможно да се постигне единодушие, решенията се вземат с мнозинство от две трети от присъстващите членове с право на глас.</p>
<p>Срокове:</p>	<p>Комитетите за наблюдение заседават най-малко веднъж годишно.</p> <p>Поканата, дневният ред и всички документи, подлежащи на одобрение, се изпращат на основните и на резервните членове най-малко 10 работни дни преди датата на заседанието.</p> <p>При процедура за неприсъствено вземане на решение проектът на решение и съответните документи се изпращат на членовете на комитета за наблюдение за съгласуване. Срокът за представяне на становища не може да бъде по-кратък от 10 работни дни от изпращането на проекта на решение и приложените към него документи.</p>
<p>Обратна връзка:</p>	<p>Публикуване на протоколи за работата на съответния комитет за наблюдение.</p> <p>Предоставяне на информация относно дейността на съответния комитет за наблюдение на групите организации, които са излъчили съответните представители</p>
<p>Повече информация:</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Единен информационен портал на ЕСИФ – www.eufunds.bg – Електронни страници на програмите, съфинансирани от ЕСИФ

Партньорство за открито управление

"Партньорство за открито управление" (ПОУ)⁵⁸ е международна инициатива, която обединява правителствените реформатори и лидерите на гражданското общество, за да създадат планове за действие, които да направят правителствата по-приобщаващи, отзивчиви и отговорни. Целта на ОПУ е изпълнение на конкретни ангажименти от страна на правителствата за насърчване на прозрачността, овластяването на гражданите, борбата с корупцията чрез използването на новите технологии и укрепване на управлението.⁵⁹

Официалното начало на инициативата е дадено на 20 септември 2011 г. в Ню Йорк, където осем държави-основателки⁶⁰ одобряват *Декларация за открито управление*⁶¹ и обявяват своите планове за действие. Към момента в ПОУ участват 79 държави.

България се присъединява към ПОУ през април 2012 г. и оттогава е активен участник. Координацията на участието на България в инициативата се осъществява от *Съвета за развитие към Министерския съвет*. На *Портала за обществени консултации* е създадена специална рубрика "Партньорство за открито управление"⁶², на която се публикуват всички документи на инициативата, както и резултатите от провежданите консултации.

Основен фокус при формулиране на ангажиментите и мерките в България е поставен върху няколко сфери: фискална прозрачност; законодателни промени, насочени към повишаване на прозрачността и отчетността в процеса на управление; усъвършенстване на механизмите за участие на заинтересовани страни (бизнес и граждански организации) в процесите на разработване и изпълнение на

⁵⁸ <https://www.opengovpartnership.org/>

⁵⁹ <http://www.strategy.bg/Articles/View.aspx?lang=bg-BG&categoryId=&Id=2&y=&m=&d=>

⁶⁰ Бразилия, Великобритания, Индонезия, Мексико, Норвегия, САЩ, Филипините, Южна Африка

⁶¹ <https://www.opengovpartnership.org/open-government-declaration>

⁶² <http://www.strategy.bg/Articles/List.aspx?lang=bg-BG&page=1>

политики; използване на публични данни в отворен формат за стимулиране на администрацията да прилага нови технологични и иновативни подходи за формулиране на публични политики на основата на анализ на данни и осигуряване на допълнителен канал за влияние върху управлението от страна на гражданското общество.

До момента са приети три национални плана за действие в рамките на ПОУ, които включват конкретни ангажименти за откритото управление. Процесът на изработване на *националните планове* се основава на широк консултативен процес, който се оповестява предварително, използва многобройни канали за комуникация, включва широки кръгове заинтересовани страни, документирани на процеса и обратна връзка.

Изпълнението на мерките, определени в *националните планове*, се оценява чрез *независим механизъм за оценка*⁶³, в рамките на който се изготвят доклади за страните-участнички в инициативата относно изпълнението на ангажиментите, залегнали в Плановете им за действие. В докладите се прави оценка на степента на изпълнение на ангажиментите, поети от правителството, тяхната релевантност към целите на Инициативата и се правят препоръки за ангажименти, които да залегнат в новите планове за действие. Докладите се подготвят от независими национални експерти в сътрудничество с правителствата и заинтересованите страни.

Инициативата "Партньорство за открито управление" се осъществява в партньорство между администрацията и гражданското общество и насърчава гражданското участие в процеса на вземане на решения, включително чрез обществени консултации, публично отчитане на дейността на консултативните съвети и публикуване на изчерпателна онлайн информация по обществено значими теми.

⁶³ OGP Independent Reporting Mechanism – IRM, <https://www.opengovpartnership.org/about/independent-reporting-mechanism>

Партньорство за открито управление

Цел:	Участие и партньорство между администрацията и гражданското общество за увеличаване на прозрачността на управлението
Нормативно основание:	<p>Инициативата "Партньорство за открито управление" е доброволна международна инициатива.</p> <p>България участва в инициативата въз основа на Протоколно решение № 31.56 на Министерския съвет от 24 август 2011 г.</p> <p>Националните планове се приемат от Министерския съвет.</p>
Кой може да бъде инициатор?	<p>Институционален участник в ПОУ е правителството на Република България.</p> <p>Предложения във връзка с ПОУ могат да правят граждани и граждански организации.</p>
Кой може да участва?	<p>Участници в ПОУ са:</p> <ul style="list-style-type: none"> – държавните институции, които поемат ангажименти за изпълнението на мерките по националните планове за действие; – граждански организации, които участват като ангажирани заинтересовани страни при изпълнението на мерките по националните планове за действие.
Как се провежда?	<p>Инициативата "Партньорство за открито управление" се осъществява въз основа на национални планове за действие, които се приемат от Министерския съвет след широк консултативен процес.</p> <p>Мерките, определени в националните планове за действие по инициативата, се изпълняват от съответните институции в партньорство с граждански организации.</p>

Партньорство за открито управление

Права на участниците:	<p>Гражданските организации могат да:</p> <ul style="list-style-type: none">– правят предложения за конкретни мерки, които да бъдат включени в съответния национален план за действие;– участват в обществените консултации при разработването на съответния национален план за действие;– участват в различни прояви, свързани с инициативата;– участват в изпълнението на конкретни мерки, предвидени в съответния национален план за действие;– наблюдават и контролират процеса на изпълнение на поетите ангажменти предложения.
Реализиране на участието	<p>Участието на гражданските организации в рамките на консултациите по подготовка и оценката на националните планове за действие се осъществява чрез предварително обявените форми, които задължително включват и възможност за участие чрез Портала за обществени консултации – http://strategy.bg</p> <p>Организации, които се ангажират с изпълнение на конкретни мерки по националните планове за действие, следва да заявят това.</p> <p>Граждани и организации по всяко време могат да участват в дискусияния форум "Днес обществото решава" – http://www.strategy.bg/Forums/Default.aspx?lang=bg-BG, който осигурява възможност за дебат по мерките в рамките на инициативата Партньорство за открито управление.</p>

Партньорство за открито управление

Срокове:	<p>Консултативният процес във връзка с подготовка на националните планове за действие се провежда по предварително определен график, включващ етапите на консултиране.</p> <p>Националните планове за действие се изготвят за двугодишен период и определят срокове за изпълнение на конкретните мерки.</p>
Обратна връзка:	<p>При провеждане на консултативен процес във връзка с подготовка на националните планове за действие за участниците се осигурява обратна връзка чрез Портала за обществени консултации – http://strategy.bg</p> <p>Изпълнението на мерките, определени в националните планове за действие, се оценява чрез <i>независим механизъм за оценка</i>, който включва и предоставяне на обратна връзка за участниците в инициативата. Докладите се публикуват на Портала за обществени консултации – http://strategy.bg</p>
Повече информация:	<p>Официалната интернет страница на Министерския съвет http://www.gov.bg/bg/pravitelstvo/partnyorstvo-za-otkrito-upravlenie</p> <p>Портал за обществени консултации, рубрика "Партньорство за открито управление" – http://strategy.bg/Articles/List.aspx?lang=bg-BG</p>

3.4. Гражданско участие на местно ниво

Според *Конституцията* Република България е единна държава с местно самоуправление. Общината е основната административно-териториална единица, в която се осъществява местното самоуправление. Гражданите участват в управлението на общината чрез избраните от тях органи на местно самоуправление и непосредствено чрез референдум и общо събрание на населението.

Орган на местното самоуправление в общината е общинският съвет, който се избира от населението на съответната община за срок от четири години (чл. 138 от КРБ). Орган на изпълнителната власт в общината е кметът на общината (чл. 139, ал. 1 от КРБ). Според *Закона за администрацията* (ЗА) други местни органи на изпълнителната власт са кметовете на райони и на кметства, както и кметските наместници (чл. 19, ал. 3, т. 2 от ЗА).

Основните начини и форми за участие на гражданите в управлението на общината, регламентирани в КРБ, са законово определени.

Законът за пряко участие на гражданите в държавната власт и местното самоуправление (ЗПУГДВМС) урежда правилата за провеждане на:

- местен референдум;
- местна гражданска инициатива;
- общо събрание на населението.

Законът за местното самоуправление и местната администрация (ЗМСМА)⁶⁴ урежда обществените отношения, свързани с местното самоуправление и местната администрация, включително правата на гражданите:

- да присъстват на заседанията на общинския съвет и на неговите комисии (чл. 28, ал. 2 от ЗМСМА);

⁶⁴ обн., ДВ, бр. 77 от 1991 г., в сила от 17.09.1991 г., последни промени бр. 47 от 5.06.2018 г.

- да се изказват, да отправят питания, становища и предложения от компетентността на общинския съвет, кмета или общинската администрация, представляващи обществен интерес, и да получават отговори по ред, начин и в срок, определени в правилника на общинския съвет (чл. 28, ал. 3 от ЗМСМА);
- да внасят писмени предложения и становища в комисиите на общинския съвет (чл. 49, ал. 3 от ЗМСМА).

Правилата на *Административнопроцесуалния кодекс* (АПК) и на *Закона за нормативните актове* (ЗНА) определят възможностите за гражданско участие:

- при издаване на общи административни актове – чл. 66-74 от АПК;
- чрез предложения за решаване на въпроси в рамките на компетентността на местните органи – Глава осма "Предложения и сигнали" от АПК;
- в обществени консултации при извършване на предварителна (частична или цялостна) оценка на въздействието на нормативни актове (чл. 18а и чл. 20, ал. 3 от ЗНА);
- в обществени консултации по разработени нормативни актове, чието приемане предстои (чл. 26, ал. 3 от ЗНА, съответно чл. 77 и 80 от АПК).

В българското законодателство са регламентирани и редица конкретни задължения, в изпълнението на които местните органи са длъжни да организират различни форми за включване на гражданите в управленския процес, най-често обществени обсъждания по конкретни въпроси, например: публични обсъждания по *Закона за публичните финанси* (ЗПФ), обсъждания по *Закона за общинския дълг* (ЗОД), обсъждания, свързани с пространственото развитие и устройството на територията, опазването на околната среда и др. В тези случаи обикновено условията и редът за провеждане на публични обсъждания или консултации се определят от съответния общински съвет съобразно спецификата на общината.

Утвърдена практика е и създаването на различни *консултативни органи*, чрез които гражданите и организациите могат да участват при вземането на управленски решения на местно ниво.

Местен референдум

Съгласно *Закона за пряко участие на гражданите в държавната власт и местното самоуправление* (ЗПУГДВМС) местен референдум се произвежда в община, район или кметство за пряко решаване на въпроси от местно значение, които законът е предоставил в компетентност на органите на местно самоуправление или органите на района или кметството. Чрез местен референдум не могат да се решават въпроси:

- на общинския бюджет;
- относно размера на местните данъци и такси;
- на правилата на вътрешната организация и дейност на общинския съвет.

Местен референдум се произвежда по предложение на:

- поне една пета от общинските съветници, но не по-малко от трима общински съветници;
- кмета на общината, съответно кмета на кметството или района;
- инициативен комитет с подписите на не по-малко от една двадесета от гражданите с избирателни права, които имат постоянен адрес на територията на съответната община, район или кметство.

Със свое решение общинският съвет може да одобри предложението за произвеждане на местен референдум с въпроса или въпросите, по които се предлага да бъде проведено гласуването, или мотивирано да го отхвърли. Общинският съвет е длъжен да приеме ре-

шение за произвеждане на местен референдум, когато това е поискано от инициативен комитет с подписка, съдържаща подписите на не по-малко от една десета от гражданите с изборителни права в съответната община, район или кметство и не противоречи на ограничението по чл. 26, ал. 2 от ЗПУГДВМС.

Инициативният комитет на граждани трябва да има от 5 до 15 членове, които имат изборителни права в съответната община, район или кметство. Инициативният комитет уведомява писмено председателя на общинския съвет за започването на подписката за референдум и за поставения за гласуване на референдума въпрос. Инициативният комитет организира и координира събирането на подписката, а след събирането на подписите комплектова необходимите документи и внася подписката в общинския съвет. Подписката се внася и в структуриран електронен вид, като съдържа данните на гражданите, положили саморъчен подпис, в последователността, в която са вписани в подписката.

Председателят на общинския съвет организира създаването на публичен регистър, в който се завеждат предложенията за произвеждане на местен референдум.

Председателят на общинския съвет изпраща подписката на териториалното звено на Главна дирекция "Гражданска регистрация и административно обслужване" към Министерството на регионалното развитие и благоустройството, което извършва незабавно служебна проверка. При установяване на нередности в подписката председателят на общинския съвет уведомява инициативния комитет и определя едномесечен срок за тяхното отстраняване.

Общинският съвет обсъжда подписката, ако тя отговаря на определените в закона изисквания и може да редактира, но без да променя смисъла на съдържащия се в предложението въпрос или въпроси, както и тяхната поредност.

Датата за произвеждане на референдума се определя от общинския съвет, като не може да бъде по-рано от 45 дни и по-късно от 60 дни от решението за референдума.

Местен референдум

<p>Цел:</p>	<p>Местен референдум се произвежда в община, район или кметство за пряко решаване на въпроси от местно значение, които законът е предоставил в компетентност на органите на местно самоуправление или органите на района или кметството</p>
<p>Нормативно основание:</p>	<ul style="list-style-type: none"> – чл. 136, ал. 1 от Конституция на Република България; – Раздел III "Местен референдум" от Закона за пряко участие на гражданите в държавната власт и местното самоуправление (ЗПУГДВМС).
<p>Кой може да бъде инициатор?</p>	<p><i>Местен референдум</i> се произвежда по предложение на:</p> <ul style="list-style-type: none"> – поне една пета от общинските съветници, но не по-малко от трима общински съветници; – кмета на общината, съответно кмета на кметството или района; – инициативен комитет с подписите на не по-малко от една двадесета от гражданите с избирателни права, които имат постоянен адрес на територията на съответната община, район или кметство. <p>Общинският съвет е длъжен да вземе решение за произвеждане на местен референдум, когато това е поискано от инициативен комитет с подписка, съдържаща подписите на не по-малко от една десета от гражданите с избирателни права в съответната община, район или кметство.</p>
<p>Кой може да участва?</p>	<p>Гражданите на Република България с избирателни права, които имат постоянен адрес на територията на съответната община, район или кметство към деня на насрочване на референдума</p>

Местен референдум

Как се провежда?	<p>Кметът и общинската администрация осъществяват организационно-техническата подготовка на местния референдум, който организира издаването на информационен лист, съдържащ:</p> <ul style="list-style-type: none">– въпроса или въпросите за референдума;– кратка информация за мотивите за произвеждане на референдума;– информация за времето, мястото и реда за произвеждане на референдума. <p>Във връзка с референдума се провежда информационно-разяснителна кампания, като се гарантират еднакви възможности за представяне на различните становища по предмета на референдума. В подкрепа на въпроса или въпросите на референдума и на алтернативната позиция могат да се регистрират партии, коалиции и инициативни комитети.</p> <p>Всеки гражданин има право да получи информация за различните позиции по въпроса или въпросите на референдума. Общините предоставят безвъзмездно на инициативния комитет и на застъпници на алтернативната позиция подходящи помещения за провеждане на обсъждания и други прояви по въпроса или въпросите на референдума.</p> <p>Информационно-разяснителната кампания започва 30 дни преди датата на произвеждане на референдума и приключва 24 часа преди него.</p>
Права на участниците:	<p>Във връзка с провеждането на референдум гражданите имат право да:</p> <ul style="list-style-type: none">– участват в инициативи за провеждане на местен референдум;– получават подробна информация по темата на референдума;– гласуват на местен референдум.

Местен референдум

Реализиране на участието	<p>Всеки гласоподавател гласува, като отбелязва избореният от него отговор на въпроса/въпросите в бюлетината. В случаите, в които въпросите на референдума са повече от един, гласоподавателят не е длъжен да отговори на всички въпроси. Бюлетината се поставя в плик, който се пуска в изборителната кутия.</p>
Срокове:	<p>Подписка за произвеждане на местен референдум се внася в общинския съвет не по-късно от три месеца от уведомяването на общинския съвет за началото на подписката.</p> <p>В случаи на установени нередности в подписката председателят на общинския съвет уведомява инициативния комитет и определя едномесечен срок за тяхното отстраняване.</p> <p>В срок до три дни от постъпването на подписката председателят на общинския съвет уведомява за нея общинските съветници, определя водеща комисия за нейното обсъждане и насрочва заседание на общинския съвет в срок до един месец от постъпването ѝ.</p> <p>Общинският съвет определя дата за произвеждане на местен референдум не по-рано от 45 дни и не по-късно от 60 дни от решението за референдума.</p>
Обратна връзка:	<p>Общинската комисия за референдумите обобщава данните от произведения референдум и обявява резултатите от гласуването.</p> <p>Предложението, предмет на референдума, е прието, ако в него са участвали не по-малко от 40 на сто от гражданите с изборителни права в съответната община и с "да" са отговорили повече от половината от участвалите в референдума избиратели.</p>

Местен референдум

	<p>Решението, прието чрез местен референдум, се обявява в тридневен срок от председателя на общинския съвет на официалната интернет страница на общината, в един регионален вестник и в една регионална електронна медия след изтичане на сроковете за обжалване или след влизане в сила на решението на съответния съд.</p> <p>Решението, прието с местен референдум, не подлежи на последващо одобрение от общинския съвет.</p> <p>Изпълнението на решението, прието с местен референдум, се организира от кмета на общината, района или кметството. Ако е необходимо за изпълнението на решение, прието с местен референдум, общинският съвет приема съответния акт.</p>
Повече информация:	<p>Закон за пряко участие на гражданите в държавната власт и местното самоуправление (ЗПУГ ДВМС) – https://www.parliament.bg/referendum/?page=act&lng=</p> <p>Официалната страница на съответната община, например Столична община поддържа Публичен регистър на предложенията за провеждане на местен референдум – https://www.sofia.bg/register-of-municipal-referendums</p>

Местна гражданска инициатива

Чрез местната гражданска инициатива гражданите могат да правят предложения до общинския съвет, кмета на общината, на района или на кметството, или до областни или регионални органи на изпълнителната власт за решаване на въпроси от местно значение. Местната гражданска инициатива се осъществява чрез подписка, организирана от инициативен комитет на територията на съответната община, район, кметство или населено място.

Съгласно *Закона за пряко участие на гражданите в държавната власт и местното самоуправление* (ЗПУГДВМС) провеждането на местната гражданска инициатива е аналогично на провеждането на националната гражданска инициатива, като основните разлики са: 1) инициативният комитет се състои от 3 до 5 члена; 2) срокът за провеждане на инициативата и за събиране на подписи е до два месеца от провеждане на организационното събрание; 3) само граждани с постоянен или настоящ адрес в съответното място могат валидно да подпишат подписката; 4) срокът за внасяне на подписката в съответния местен или регионален орган на властта е два месеца от нейното стартиране; 5) Общинският съвет, кметът или органите на изпълнителната власт, до които е отправена местната гражданска инициатива, са длъжни да разгледат направените предложения и в едномесечен срок от връчването на подписката да обявят своето решение и предприетите мерки в интернет страницата на общината и в един регионален вестник.

Местната гражданска инициатива представлява форма на активно включване на гражданите в местната политика и вземането на решения на местното самоуправление. Успехът на гражданската инициатива в значителна степен зависи от силата и убедителността на посланието, от видимото медийно присъствие, от изградените граждански партньорства и коалиции.

Местна гражданска инициатива

Цел:	Представяне на предложения до общинския съвет, кмета на общината, на района или на кметството, или до областни или регионални органи на изпълнителната власт за решаване на въпроси от местно значение
Нормативно основание:	Глава трета "Гражданска инициатива" от Закона за пряко участие на гражданите в държавната власт и местното самоуправление (ЗПУГДВМС)
Кой може да бъде инициатор?	Местна гражданска инициатива се организира по решение на събрание на не по-малко от 50 граждани с изборителни права с постоянен или настоящ адрес на територията на съответната община, район, кметство или населено място
Кой може да участва?	Гражданите с изборителни права, които имат постоянен адрес на територията на съответната община, район, кметство или населено място
Как се провежда?	<p>Местна гражданска инициатива се осъществява чрез подписка. Всеки гражданин с изборителни права и постоянен адрес на територията на съответната община, район, кметство или населено място може да положи подписа си еднократно в подписката.</p> <p>Инициативният комитет организира информационна кампания и обществени дискусии във връзка с предложението, по което се провежда подписката.</p> <p>Разходите във връзка с организирането на подписката се финансират от граждани и юридически лица, като за целта инициативният комитет открива специална набирателна сметка.</p> <p>Инициативният комитет внася подписката в съответния орган.</p>

Местна гражданска инициатива

<p>Права на участниците:</p>	<p>Гражданите имат право да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – се включат в събрание за организиране на местна гражданската инициатива, в инициативен граждански комитет; – участват в информационна кампания и обществени дискусии във връзка с местна гражданската инициатива; – получават информация по темата на местна гражданската инициатива; – подкрепят чрез подписа си местна гражданската инициатива.
<p>Реализиране на участието</p>	<p>Чрез участие в събранието за организиране на местна гражданската инициатива, поставяне на подпис в подписката за нея</p>
<p>Срокове:</p>	<p>Срокът за събиране на подписи в подкрепа на местна гражданската инициатива е 2 месеца от провеждането на събранието за нейното организиране</p>
<p>Обратна връзка:</p>	<p>Общинският съвет, кметът или органите на изпълнителната власт, до които е отправена местната гражданска инициатива, са длъжни да разгледат направените предложения и в едномесечен срок от връчването на подписката да обявят своето решение и предприетите мерки в интернет страницата на общината и в един регионален вестник.</p> <p>В същия срок съответният орган писмено уведомява инициативния комитет за своето решение и за мерките за неговото изпълнение.</p>
<p>Повече информация:</p>	<p>Закон за пряко участие на гражданите в държавната власт и местното самоуправление (ЗПУГДВМС) – https://www.parliament.bg/referendum/?page=act&lng=</p>

Общо събрание на населението

Конституцията на Република България определя правото на гражданите непосредствено да участват в управлението на общината чрез общо събрание на населението. *Законът за пряко участие на гражданите в държавната власт и местното самоуправление* (ЗПУГДВМС) определя условията и реда за провеждане на общо събрание на населението. Общото събрание на населението е форма за пряко участие на гражданите при решаването на местни въпроси в община, район, кметство, населено място или квартал⁶⁵ с население до 10 000 жители.

Общото събрание се състои от всички граждани с избирателни права на територията на общината, района, кметството, населеното място или квартала, които имат постоянен или настоящ адрес в съответната община, район или кметство преди определената за събранията дата. Чрез него се решават конкретни въпроси от местно значение, компетентност за чието решаване по целесъобразност е предоставена на съответния общински съвет или кмет. При тази форма на пряката демокрация политически дееспособните граждани могат да решават непосредствено чрез своя вот, суверенно и окончателно в императивна форма въпроси, отнасящи се до изграждането, реконструкцията и модернизацията на благоустройствени, културни и други обекти от местно значение.

Общо събрание на населението се свиква от кмета на общината, района или кметството по негова инициатива или по решение на общинския съвет, или по искане на най-малко една петдесета, но не по-малко от 20 граждани с избирателни права с постоянен или

⁶⁵ "Квартал" по смисъла на ЗПУГДВМС е обособена територия в град, определена с решение на общинския съвет.

настоящ адрес на територията на общината, района, кметството, населеното място или квартала към момента на формулиране на искането.

Гражданите, които искат провеждане на общо събрание на населението, образуват инициативен комитет, който се състои от 3 до 9 членове, включително председател, който организира събиране на подписка за провеждане на общото събрание. Инициативният комитет не подлежи на специална регистрация.

Обикновено подписката се събира на публични места, предварително съгласувани с общината. Всеки гражданин с избирателни права може да положи подписа си еднократно в подписката.

Подписката се структурира в електронен вид, като съдържа данните на гражданите, положили саморъчен подпис в последователността, в която са вписани в подписката.

Инициативният комитет внася подписката, включително в структуриран електронен вид до кмета на общината, района или кметството, който я изпраща за проверка на териториалното звено на Главна дирекция "Гражданска регистрация и административно обслужване".

Общото събрание на населението се свиква от кмета на общината, района или кметството, който с публично оповестено съобщение определя:

- деня и часа на събранието;
- мястото на провеждане;
- въпросите, които се предлагат за обсъждане.

Общото събрание се провежда не по-рано от 15 дни и не по-късно от един месец след като бъде оповестено. Общото събрание се провежда в извънработно време.

Мълчалив отказ за свикване на общо събрание на населението може да се обжалва в 7-дневен срок пред съответния административен съд.

Общото събрание на населението е редовно, ако на него присъстват не по-малко от една четвърт от гражданите с изборителни права на съответната територия. В населени места с до 150 жители за провеждане на общо събрание на населението е необходимо да присъстват поне една трета от гражданите с изборителни права в съответното населено място. Когато в определения час не са се явили посоченият брой граждани, събранието се отлага с един час, след което се провежда с онези, които присъстват. Техният брой обаче не може да бъде по-малък от една десета от всички граждани с изборителни права на съответната територия.

Гласуването в общото събрание е тайно, освен ако самото общо събрание не реши да е явно. Решенията на общото събрание се приемат с мнозинство повече от половината от присъстващите и се обявяват незабавно. Когато общото събрание се провежда по изборителни секции, резултатите от гласуването в общината, района, кметството, населеното място или квартала се определят като сбор от резултатите от всяко отделно събрание.

Решението на общото събрание се обявява от кмета на общината, който в 7-дневен срок издава заповед за конкретните мерки за неговото изпълнение или внася предложение в общинския съвет за подготовка и приемане на съответно решение, правилник или наредба. Законността на общото събрание и на неговите решения могат да се обжалват пред тричленен състав на съответния административен съд, чието решение е окончателно.

Общото събрание на населението има редица предимства пред другите форми на пряка демокрация, когато става дума за решаването на конкретни въпроси с местен характер. По този начин гражданите на съответните територии непосредствено участват при вземането на социалноикономически решения и така стимулират органите на местното самоуправление да закрепят резултатите от тях в правен акт. Това увеличава значимостта на всеки един глас в благоустройването на населеното място, като се стимулира гражданската активност и отговорност.

Общо събрание на населението

<p>Цел:</p>	<p>Обсъждане и решаване на въпрос и проблеми от местно значение за община, район, кметство, населено място или квартал с население до 10 000 жители</p>
<p>Нормативно основание:</p>	<ul style="list-style-type: none"> – чл. 136, ал. 1 от Конституция на Република България; – Глава четвърта "Общо събрание на населението" от Закона за пряко участие на гражданите в държавната власт и местното самоуправление (ЗПУГДВМС).
<p>Кой може да бъде инициатор?</p>	<p>Инициативата за провеждане на общо събрание на населението може да бъде на:</p> <ul style="list-style-type: none"> – кмета на общината; – общинския съвет; – най-малко една петдесета, но не по-малко от 20 граждани с избирателни права с постоянен или настоящ адрес на територията на общината, района, кметството, населеното място или квартала <p>Гражданите, които искат провеждане на общо събрание на населението, образуват инициативен комитет, който се състои от 3 до 9 членове, включително председател, който организира събиране на подписка за провеждане на общото събрание.</p>
<p>Кой може да участва?</p>	<p>Гражданите с избирателни права на съответната територия</p>
<p>Как се провежда?</p>	<p>Подписка за свикване на общо събрание на населените на съответната територия се организира от инициативен комитет и обикновено се събира на публични места, предварително съгласувани с общината.</p>

Общо събрание на населението

	<p>Всеки гражданин с изборителни права може да положи подписа си еднократно в подписката.</p> <p>Общото събрание на населението се провежда в извънработно време на определеното място.</p> <p>Общото събрание в общини, райони, кметства, населени места и квартали с население над 1 000 жители може да се провежда по изборителни секции на няколко места в определен срок.</p> <p>Общото събрание на населението се смята за редовно, ако на него присъстват не по-малко от една четвърт от гражданите с изборителни права в общината, района, кметството, населеното място или квартала.</p> <p>Решенията на общото събрание се приемат с мнозинство повече от половината от присъстващите и се обявяват незабавно.</p>
Права на участниците:	<p>Гражданите на определена територия (община, район, кметство, населено място или квартал с население до 10 000 жители) имат право да:</p> <ul style="list-style-type: none">– поискат провеждане на общо събрание на населението на съответната територия;– подкрепят предложение за провеждане на общо събрание;– участват в общото събрание;– гласуват за решението, което преценяват, че в най-голяма степен съответства на тяхното мнение;– обжалват мълчалив отказ за свикване на общо събрание на населението;– обжалват законността на общото събрание и неговите решения.

Общо събрание на населението

Реализиране на участието	<p>Участието в общо събрание на населението на съответната територия се реализира чрез изказване на мнение и гласуване на предложените решения.</p> <p>Гласуването в общото събрание е тайно, освен ако самото общо събрание не реши да е явно.</p>
Срокове:	<p>Общото събрание се провежда не по-рано от 15 дни и не по-късно от един месец след като бъде оповестено</p>
Обратна връзка:	<p>Решението на общото събрание се обявява от кмета на общината.</p> <p>Въз основа на решението на общото събрание в 7-дневен срок кметът издава заповед, в която конкретизира мерките за неговото изпълнение или внася предложение в общинския съвет за подготовка и приемане на съответно решение, правилник или наредба.</p> <p>Общинският съвет предприема необходимите действия в срок до 1 месец от приемането на решението на общото събрание.</p>
Повече информация:	<p>Закон за пряко участие на гражданите в държавната власт и местното самоуправление (ЗПУГДВМС) – https://www.parliament.bg/referendum/?page=act&lng=</p> <p>Официалната страница на съответната община, например Столична община поддържа Публичен регистър на предложенията за провеждане на местен референдум – https://www.sofia.bg/register-of-municipal-referendums</p>

Присъствие на заседания на Общинския съвет и на неговите комисии

Гражданите имат право да присъстват на заседанията на общинския съвет и на неговите комисии (чл. 28, ал. 2 от ЗМСМА). Като правило тези заседанията са публични, освен в отделни случаи, когато съветът може да реши дадено заседание да се проведе при закрити врати.

Нещо повече, гражданите имат право да се изказват, да отправят питания, становища и предложения от компетентността на общинския съвет, кмета или общинската администрация, представляващи обществен интерес (чл. 28, ал. 3 от ЗМСМА), както и да внасят писмени предложения и становища в комисиите на общинския съвет (чл. 49, ал. 3 от ЗМСМА).

Местните органи са длъжни да предоставят отговори на гражданите по ред, начин и в срок, определени в правилника за организацията и дейността на съответния общинския съвет (чл. 28, ал. 3 от ЗМСМА).

В правилниците за организацията и дейността на общинските съвети е определен реда за заявяване на желание за участие в заседанията на общинския съвет и на неговите комисии. Председателят на общинския съвет, съответно на комисията е длъжен да осигури условия за присъствие на граждани, представители на неправителствени организации и медии. Гражданите, представителите на неправителствени организации и на медиите са длъжни да спазват установения ред и да заемат специално определените за тях места.

Някои общини са създали възможност за излъчване в реално време на заседанията на общинския съвет в интернет.

Участието на гражданите в заседанията на общинския съвет и на неговите комисии е реална възможност за представяне и обсъждане на реалните местни проблеми, както и за предлагане на конкретни решения.

Присъствие на заседания на общинския съвет и на неговите комисии

Цел:	<p>Представяне и обсъждане на конкретни местни проблеми.</p> <p>Предлагане на конкретни решения.</p> <p>Осъществяване на граждански контрол върху работата на общинския съвет и на неговите комисии.</p>
Нормативно основание:	чл. 28, ал. 2 от Закона за местното самоуправление и местната администрация
Кой може да бъде инициатор?	<p>Инициативата за присъствие на заседания на общинския съвет и на неговите комисии може да бъде на:</p> <ul style="list-style-type: none"> – всеки гражданин на общината; – всяко юридическо лице, независимо от неговата правна форма. <p>Председателят на общинския съвет, съответно на комисията може да покани на заседание представители заинтересовани страни, когато се обсъждат техни предложения или въпроси, свързани с техни права и интереси.</p>
Кой може да участва?	Гражданите могат да присъстват на заседанията на общинския съвет и на неговите комисии, като заемат специално определените за тях места
Как се провежда?	Редът за присъствие на заседанията на общинския съвет и на неговите комисии се определя в правилника за организацията и дейността на съответния общинския съвет
Права на участниците:	<p>Присъстващите на съответното заседание граждани имат право да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – се изказват; – отправят питання;

**Присъствие на заседания на
общинския съвет и на неговите комисии**

	<ul style="list-style-type: none"> – представят становища и предложения; – получат отговор на поставените въпроси и предложения.
Реализиране на участието	<p>Присъствието на заседания на общинския съвет и на неговите комисии се реализира непосредствено.</p> <p>Изказвания се правят по ред, определен в правилника за организацията и дейността на общинския съвет.</p> <p>При наличие на възможност за заседанията на общинския съвет се излъчват в реално време.</p>
Срокове:	<p>Според сроковете, определени за провеждане на съответните заседания.</p> <p>Срокът за отговор на поставени въпроси и предложения се определя в правилника за организацията и дейността на съответния общинския съвет.</p>
Обратна връзка:	<p>Местните органи са длъжни да предоставят отговори на гражданите по ред, начин и в срок, определени в правилника за организацията и дейността на съответния общинския съвет (чл. 28, ал. 3 от ЗМСМА)</p> <p>Обратната връзка се осигурява непосредствено в рамките на съответните заседания, както и чрез публикуване на протоколи от заседанията, съответно приетите решения.</p>
Повече информация:	<ul style="list-style-type: none"> – Официалната страница на съответната община; – Официалната страница на общинския съвет; – Правилник за организацията и дейността на общинския съвет.

Предложения и становища за решаване на въпроси в рамките на компетентността на местната власт

Конституцията на Република България определя правото на гражданите да правят предложения, включително до органите на местната власт (чл. 45). Гражданите могат да правят и предложения и становища от компетентността на общинския съвет, кмета или общинската администрация, представляващи обществен интерес (чл. 28, ал. 3 от ЗМСМА).

АПК (Глава осма "Предложения и сигнали") урежда процедура за разглеждане на предложения за усъвършенстване на организацията и дейността на местните органи, както и за решаване на други въпроси в рамките на тяхната компетентност. Организацията на работата с предложенията и сигналите се определя в устройствените правилници на съответните администрации (чл. 110, ал. 1 от АПК). Според ЗМСМА секретарят на общината организира и отговаря за работата с молбите, жалбите, сигналите и предложенията на гражданите и юридическите лица (чл. 43, ал. 3, т. 5), а реда, начините и сроковете за отговор на поставени въпроси и предложения от граждани се определя в правилника за организацията и дейността на съответния общинския съвет (чл. 28, ал. 3).

Формата за подаване на предложения е свободна по преценка на лицето/лицата, които правят съответното предложение. Предложенията могат да бъдат писмени или устни, да бъдат подадени лично или чрез упълномощен представител, по телефон, телеграф, телекс, факс или електронна поща. Във всеки случай предложението следва да бъде отправено към компетентен орган, да бъде формулирано достатъчно ясно и конкретно, както и да съдържа идентификация на съответния подател.

Адресат на предложения за усъвършенстване на законодателството могат да бъдат общинския съвет и/или кмета на общината.

Гражданите и юридическите лица могат да внасят писмени предложения и становища и в комисиите на общинския съвет за приемане на нормативни актове, стратегически или други документи.

Производството по разглеждане на предложението се открива с неговото регистриране в съответната институция. Органът, до когото е отправено предложението, е длъжен да го разгледа и в установените срокове, мотивирано да се произнесе по него при спазване на принципите за обективност и законосъобразност.

Решението по предложението се взема, след като се изясни случая и се обсъди със съответните заинтересованите лица. Решение по предложението се взема най-късно два месеца след неговото постъпване и се съобщава в 7-дневен срок на подателя. При необходимост от по-продължително проучване срокът за вземане на решението може да бъде продължен до 6 месеца, за което се съобщава на подателя.

Съобщаването на решението на подателя на предложението или сигнала става в тридневен срок от издаването му чрез определените в АПК форми, оповестени от съответния орган на неговата официална интернет страница. Решенията по направени предложения не подлежат на обжалване.

Тези правни възможности са свързани с прилагането на принципите за гражданско участие при упражняването на държавната власт. Следва да се има предвид, че преценката за приемане или отхвърляне на предложения е предоставена на съответните органи, които имат компетентност във връзка с конкретното предложение.

За заседанията на комисиите се води протокол, в който се отразяват в съкратен вид предложенията, постъпили по време на разглеждането на въпроса. Когато комисия приеме предложения, препоръки, становища, проекти на решения, тя трябва да ги предостави на председателя на съвета в срок от обичайно 10 дни преди заседанието на общинския съвет.

Предложения и становища за решаване на въпроси в рамките на компетентността на местната власт

Цел:	<p>Представяне на предложения за решаване на въпроси от местно значение.</p> <p>Изразяване на становище по въпроси от компетентността на местната власт, включително по проектите за решения и други актове, които се разглеждат от общинския съвет и неговите комисии.</p>
Нормативно основание:	<ul style="list-style-type: none"> – чл. 45 от Конституцията на Република България; – Глава осма "Предложения и сигнали" от Административнопроцесуалния кодекс; – чл. 28, ал. 3 и чл. 49, ал. 3 от Закона за местното самоуправление и местната администрация; – правилник за организацията и дейността на съответния общински съвет.
Кой може да бъде инициатор?	<p>Инициативата за предложения до местни органи може да бъде на:</p> <ul style="list-style-type: none"> – всеки гражданин на общината; – всяко юридическо лице, независимо от неговата правна форма.
Кой може да участва?	<p>Освен направилите предложение лица, в производството по разглеждане на предложението, по преценка на съответния орган могат да участват и други заинтересовани страни</p>
Как се провежда?	<p>Производството по разглеждане на предложението се открива с неговото регистриране в общинската администрация.</p> <p>Решението по предложението се взема след изясняване на случаят и обсъждане със съответните заинтересованите лица.</p>

Предложения и становища за решаване на въпроси в рамките на компетентността на местната власт

	<p>Органът, постановил решението, взема мерки за неговото изпълнение, като определя начина и срока за изпълнението.</p>
<p>Права на участниците:</p>	<p>Участниците имат право да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – правят предложения за решаване на въпроси от местно значение; – представят становище по въпроси от компетентността на местната власт, включително по проектите за решения и други актове; – присъстват на заседания на общинския съвет и на неговите комисии; – се изказват на заседания на общинския съвет и на неговите комисии; – получат отговор на своите предложения и/или становища.
<p>Реализиране на участието</p>	<p>Формата за подаване на предложения е свободна по преценка на лицето/лицата, които правят съответното предложение. Предложенията могат да бъдат направени:</p> <ul style="list-style-type: none"> – писмено или устно; – лично или чрез упълномощен представител; – по телефон, телеграф, телекс, факс или електронна поща. <p>Направилите предложения могат да участват в заседания на общинския съвет и на неговите комисии и да се изказват по ред, определен в правилника за организацията и дейността на общинския съвет.</p>

Предложения и становища за решаване на въпроси в рамките на компетентността на местната власт

Срокове:	<p>Срокът за отговор на поставени въпроси и предложения се определя в правилника за организацията и дейността на съответния общинския съвет.</p> <p>Предложения по АПК се разглеждат и решават най-късно два месеца след тяхното постъпване и се съобщават в 7-дневен срок на подателя.</p>
Обратна връзка:	<p>Местните органи са длъжни да предоставят отговори на гражданите по ред, начин и в срок, определени в правилника за организацията и дейността на съответния общинския съвет (чл. 28, ал. 3 от ЗМСМА).</p> <p>Обратната връзка се осигурява непосредствено в рамките на съответните заседания, както и чрез публикуване на протоколи от заседанията, съответно приетите решения.</p>
Повече информация:	<ul style="list-style-type: none"> – Официалната страница на съответната община; – Официалната страница на общинския съвет; – Правилник за организацията и дейността на общинския съвет.

Обществени консултации

Обществените консултации са официален процес, чрез който местните органи събират информация, мнения и предложения от обществеността при планирането, прилагането и оценката на местни политики и управленски решения. Обществените консултации са възможност за получаване и разглеждане на мненията, опасенията и предложенията на всички, които проявяват интерес към темата на обсъждане и за информирано вземане на съответните управленски решения, без това да намалява отговорността за взетото решение.

Провеждането на *обществени консултации* е най-развитият механизъм за взаимодействие между гражданския сектор и местните власти. Консултациите със заинтересованите страни са важен инструмент за ангажиране на заинтересованите страни чрез отворен диалог за изразяване на мнения и становища с цел информирано вземане на решения и постигане на консенсус. Този инструмент може да се използва на конкретен етап от процеса, най-вече при определянето на приоритетите на политиката за местно икономическо и социално развитие, или на отделни нейни елементи. Консултации могат да бъдат провеждани и в процеса на оценка на определена политика или проект. За функционирането на устойчив модел на взаимодействие е задължително консултациите да не се извършват *ad hoc*, а да бъдат постоянни, по предварително зададени параметри и ясно регламентирани.

Когато кметовете на общини са вносители на проекти за нормативни актове, техните предложения се публикуват на *Портала за обществени консултации*, а предложенията на общинските съветници се публикуват на интернет страницата на съответната община и/или на общинския съвет.

Задълженията на органите на местната власт за провеждане на обществени консултации или публични обсъждания, регламентирани в специални закони, предвиждат различни форми на гражданско участие, както и изискване за определяне на условията и реда за тяхното провеждане от съответния общински съвет, съобразно спецификата на общината.

Основната цел на консултативния процес е да осигури по-широко участие при формулирането на определени политики, да породят чувство за собственост у гражданите върху целите и инструментите на съответната политика, както и да увеличи вероятността за ефективно прилагане на определените мерки и инструменти за постигане на общите цели.

Консултациите със заинтересованите страни целят да:

- изведат предпочитанията и приоритетите на заинтересованите страни,
- идентифицират общото поле и различията в при формулирането на политиките, приоритетите или оценката на дадена политика;
- определят изпълним набор от приоритети, за предпочитане чрез консенсус.

Най-често консултациите се осъществяват във връзка с подготовката на важни за общността решения между органите на местното самоуправление и представители на местни граждански организации с подкрепата на администрацията или между местната администрация и граждански организации. Такива са решенията, свързани с планиране и изразходване на публични средства за изпълнение на местни политики или инициативи. Публични средства са общинските бюджети, средства за постигане целите на Общинските планове за развитие, разработени в рамките на политиката за сближаване (финансирана от Европейските структурни и инвестиционни фондове), както и други публични средства, предназначени за осигуряване на местното икономическо и социално развитие.

Консултациите, независимо от техния предмет, изискват специфични умения и специални усилия от страна на всички участници. Това е необходимо, за да се гарантира максимална ефективност на процеса. Техниките за провеждане на консултациите трябва да включват и съответните механизми за отчитане на мненията, интересите и схващанията на различните участващи страни при формулиране на политиките и проектите и оценката за тяхното изпълнение. Освен че са ефективен метод за получаване на различни перспективи и външен поглед към местното икономическо и социално развитие, консултациите осигуряват надеждност и устойчивост на формулираната политика или проект, тъй като дават възможност за разбиране на различните фактори, които влияят върху успеха или заплахите за съответната политика. Тъй като формулирането на определена политика или оценка за нейното изпълнение може да бъде силно политизиран и понякога противоречив акт, е важно ключовите играчи да участват, да са информирани и въввлечени в този процес.

В контекста на местното икономическо и социално развитие на практика заинтересована е цялата местна общност. В този смисъл от особено значение за ефективността и легитимността на процеса е определянето на ясни, предварително обявени критерии за представителност на участниците, представляващи гражданското общество в консултациите. При решаването на този въпрос се отчита местната специфика и степента на организираност на представителите на интереси в общината.

Консултативният процес осигурява условия за развитие на местната политика и гарантира, че тя отговаря на очакванията, нуждите и интересите на местната общност, тъй като именно нейните специфични нужди до голяма степен определят характера и предназначението на политиката. Така се избягва формулирането на неподходящи или нереалистични цели, като същевременно се постига ангажимент на заинтересованите страни към постигането на определените цели.

Обществени консултации / публични обсъждания

<p>Цел:</p>	<p>Изразяване на мнения и оправяне на предложения в процеса на разработване на политики, нормативни актове и управленски решения от органите на местната власт, както и във връзка с решаване на конкретни въпроси от местно значение</p>
<p>Нормативно основание:</p>	<ul style="list-style-type: none"> – чл. 26 от <i>Закона за нормативните актове</i> за обществени консултации по проекти на нормативни актове; – съгласно специален закон, предвиждащ задължение за местните власти да провеждат обществени консултации или публични обсъждания; – нормативни актове приети от съответния общински съвет за провеждане на обществени консултации или публични обсъждания по съответния закон.
<p>Кой може да бъде инициатор?</p>	<p>Обществените консултации или публични обсъждания се инициират и организират от кмета на общината или от председателя на общинския съвет (когато вносител на съответния акт е общински съветник или друго лице)</p>
<p>Кой може да участва?</p>	<p>Участници в обществени консултации или публични обсъждания могат да бъдат:</p> <ul style="list-style-type: none"> – граждани от общината; – организации, независимо от тяхната правна форма (търговци, търговски дружества, юридически лица с нестопанска цел и др.); – конкретни лица, за които, с планираните промени се създават права или задължения или непосредствено се засягат техните права, свободи или законни интереси.

Обществени консултации / публични обсъждания

Как се провежда?	<p>Публикува се и се разгласява информация, съдържаща целта и предмета на консултациите и въпросите, подлежащи на обсъждане.</p> <p>Обществената консултация е провежда задължително чрез:</p> <ul style="list-style-type: none">– Портала за обществени консултации www.strategy.bg, когато вносител на предложението е кмета на общината; <p>или</p> <ul style="list-style-type: none">– официалната интернет страница на общината и/или на общинския съвет (когато вносител на съответния акт е общински съветник или друго лице);– други регламентирани, в съответния нормативен акт форми. <p>В определени случаи се прилагат форми като:</p> <ul style="list-style-type: none">– срещи с граждани;– кръгли маси;– официални срещи;– фокус групи и др.
Права на участниците:	<p>Участниците в обществени консултации или публични обсъждания могат да:</p> <ul style="list-style-type: none">– правят коментари и да изразят мнение по предложенията;– направят предложения за промени;– получат обратна връзка за своето участие в консултацията/обсъждането.

Обществени консултации / публични обсъждания

Реализиране на участието	<p>Участието в обществени консултации или публични обсъждания може да включва изразяване на мнение и/или формулиране на предложения чрез:</p> <ul style="list-style-type: none">– Портала за обществени консултации след регистрация (когато вносител на предложението е кмета на общината);– официалната интернет страница на общината и/или на общинския съвет, когато има такава възможност;– ел. поща до предварително обявените адреси;– официална кореспонденция до общинската администрация;– електронна кореспонденция до общинската администрация чрез Системата за електронно връчване https://edelivery.egov.bg/ (изисква ел. подпис или ПИК на НОИ);– участие в организирани публични събития за обсъждане на съответните теми.
Срокове:	<p>Срокът за провеждане на обществени консултации по проекти на нормативни актове е най-малко 30 дни от деня на публикуването на проекта на акт.</p> <p>В извънредни случаи е възможно мотивирано определяне на по-кратък срок, който не може да бъде по-кратък от 14 дни.</p> <p>Сроковете за обществени обсъждания по други закони (<i>Закона за публичните финанси, Закона за общинския дълг, обсъждания, свързани с пространственото развитие и устройството на територията, опазването на околната среда и др.</i>) са определени в съответния закон или от общинския съвет.</p>

Обществени консултации / публични обсъждания

Обратна връзка:	<p>Обратна връзка за участниците в обществени консултации или публични обсъждания се осигурява чрез:</p> <ul style="list-style-type: none">– <i>Портала за обществени консултации</i> (когато вносител на предложението е кмета на общината);– официалната интернет страница на общината и/или на общинския съвет (когато вносител на съответния акт е общински съветник или друго лице). <p>За обществени обсъждания, регламентирани в други закони се прилага редът, определен в тях или от съответния общински съвет.</p>
Повече информация:	<p>Официалната интернет страница на общината и/или на общинския съвет</p> <p>Портала за обществени консултации – http://strategy.bg/</p>

3.4.1. Участие в консултативни органи

Участие в консултативни органи на местно ниво

Практиките за създаването на различни консултативни органи в общините са широко разпространени. Тази практики следват от нормативната уредба, регламентираща правомощията на местните органи и от осъзнатата необходимост за по-ефективно включване на гражданите и гражданските организации при разработването и прилагането на местните политики.

Примери за регламентирани в закона консултативни органи са:

- обществените съвети за закрила на културното наследство – съвещателен орган към общината – чл. 17, ал. 1, т. 2 от *Закона за културното наследство*;
- обществено-експертни съвети и комисии – консултативни органи, в които участват представители на творчески съюзи, на заинтересовани ведомства и организации, както и отделни творци и експерти – чл. 18, ал. 4 и 5 от *Закона за закрила и развитие на културата*;
- обществени съвети за оказване на съдействие и помощ при извършване на дейностите по социално подпомагане и обществен контрол върху тяхното осъществяване – чл. 35, ал. 1 от *Закона за социално подпомагане*;
- консултативни съвети по въпросите на туризма – чл. 13, ал. 1 от *Закона за туризма*; и др.

В редица общини с акт на съответния общински съвет или от кмета на общината са създадени консултативни органи за взаимодействие с гражданския сектор, в т.ч. и по конкретни теми:

- Обществен съвет по достъпност и интеграция на хора с увреждания към Столичния общински съвет – Решение № 2 по Протокол № 31 от 7.11.2001 г. на Столичния общински съвет <https://web2.apis.bg/sofiacouncil/p.php?i=114733&b=0>;

- Обществен съвет към Общински съвет Кърджали – Решение № 51 на Общински съвет – Кърджали, по Протокол № 3 от 30.03.2017 г., https://www.kardjali.bg/?pid=4.obs_12;
- Консултативен съвет за икономическо развитие на Община Троян – <https://www.troyan.bg/konsultativni-i-obshtinski-saveti/obshtestveni-konsultativni-saveti/1799-konsultativen-savet-za-ikonomichesko-razvitie-na-obshtina-troyan.html>;
- Общински консултативен съвет по въпросите за младежта – обществен консултативен и координационен орган към кмета на община Смолян – https://www.smolyan.bg/media/content_files/file/Младежки дейности/ПРАВИЛНИК.pdf;
- и др.

Консултативните органи най-често са постоянни органи, в рамките на които текущо се провеждат консултации между местната власт и заинтересованите страни. Целта на тези органи е при подготовката и взимането на решения по определени въпроси и при разработването на нови актове, планове, проекти да бъдат отчетни мненията и предложенията на заинтересованите страни.

Консултативните органи могат да бъдат и форум за институционализиране на обществените консултации, тъй като функционират по предварително определени правила и така осигуряват възможност за повишаване прозрачността на процеса на вземане на решения от страна на местните власти, ангажиране на участниците в консултациите за изпълнение на постигнати общи позиции и взети решения, сондиране на мнения относно алтернативни идеи и използване на допълнителен експертен потенциал.

Ефективността на консултативния процес, независимо от неговата форма, зависи пряко от степента, в която неговата организация е съобразена със специфичната културна среда и качеството на предварителната информация за процедурите и целите на съответните консултации.

Участие в консултативни органи

<p>Цел:</p>	<p>Участие в партньорството при определянето и провеждането на местни политики.</p> <p>Граждански контрол на прозрачността, законосъобразността и начина на провеждане на публичните политики</p>
<p>Нормативно основание:</p>	<p>Създаването на консултативни органи, включващи представители на неправителствени организации към местните органи, е регламентирано в съответните закони – <i>Закон за културното наследство</i>, <i>Закон за закрила и развитие на културата</i>, <i>Закон за социално подпомагане</i>, <i>Закон за туризма</i>; и др.</p> <p>С акт на съответния общински съвет или на кмета на общината могат да се създава консултативни органи, включващи представители на неправителствени организации.</p>
<p>Кой може да бъде инициатор?</p>	<p>В зависимост от правното основание:</p> <ul style="list-style-type: none"> – местни консултативни органи се създават от местните органи на основание на конкретен закон; – кметът на общината или общинският съвет могат по своя преценка да създават местни консултативни органи. <p>Инициативата за създаване на местен консултативен орган може да бъде и на граждани на общината и/или на организации, които действат на територията на съответната община.</p>
<p>Кой може да участва?</p>	<p>В местните консултативни органи могат да участват предвидените в акта за неговото създаване лица, включително представители на граждански организации и други заинтересовани страни</p>

Участие в консултативни органи

Как се провежда?	Подборът на представители на граждански организации се извършва по ред, определен в акта за създаване на консултативния орган, обикновено след публично оповестена процедура, включваща покана от общинската администрация към представители на заинтересованите страни
Права на участниците:	<p>Правата на представителите на граждански организации се определят от регламентацията на консултативния орган и като правило включват:</p> <ul style="list-style-type: none"> – участие в работата на консултативния орган; – право на информация за разглежданите въпроси; – право да изразяват мнение по разглежданите въпроси; – право да внасят предложения, както по обсъжданите теми, така и при съставянето на дневния ред на консултативния орган. <p>Граждани и представители на граждански организации, които не са включени в състава на консултативния орган, могат да правят предложения и да изразяват становища във връзка с неговата работа.</p>
Реализиране на участието	Участието на представители на граждански организации в работата на консултативните органи се осъществява в съответствие с регламентацията на консултативния орган.
Срокове:	Съгласно работната програма на съответния консултативен орган
Обратна връзка:	Обратна връзка за разглежданите от местни консултативни органи въпроси се осъществява чрез публикуване на резюме от протоколите от заседанията, както и на взетите решения.
Повече информация:	Официалните интернет страници на общините и/или общинските съвети

ИЗТОЧНИЦИ

Citizen engagement in politics and policymaking: lessons from the UK. April 2017. Claudia Chwalisz. Westminster Foundation for Democracy – <http://www.populus.co.uk/wp-content/uploads/2017/07/Citizen-Engagement-Report-002.pdf>

Code of Good Practice for Civil Participation in the Decision-Making Process. Adopted by the Conference of INGOs at its October 2009 meeting – <https://www.coe.int/en/web/ingo/civil-participation>

Guidelines for civil participation in political decision-making. Committee of ministers. Council of Europe. September 2017 – <https://rm.coe.int/guidelines-for-civil-participation-in-political-decision-making-en/16807626cf>

Guide for evaluating participatory processes. Short Guides for citizen participation 3. June 2013. Innovation and democratic quality programme, Government of Catalonia. – http://www.gencat.cat/governacio/pub/sum/qdem/guiesbreus_3_ang.pdf

Najam, Adil. The Four C's of Third Sector – Government Relations. Non-Profit Management and Leadership. Vol.10, 2000 – https://www.researchgate.net/publication/227711700_The_Four_C's_of_Government-Third_Sector_Relations

OGP Participation and Co-Creation Standards – <https://www.opengovpartnership.org/ogp-participation-co-creation-standards>